

ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI TURİZM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF TURKIC WORLD TOURISM STUDIES

Cilt: 4. Sayı: 2. ARALIK 2019
Vol.4. No: 2. DECEMBER 2019

TURİZM PAZARLAMASI
BİLİM
KONAKLAMA
TURİZM EKONOMİSİ
KÜLTÜR TURİZMİ
ULUŞIM
BEYAZ YILDIZ
TURİZM COĞRAFYASI
TURİZM EĞİLİMLERİ
GÜNCEL YAKLAŞIMLAR
SAĞLIK
TÜRK DİLİ
DOĞA
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
HEAL
ROTATİP
TURİZM PSİKOLOJİSİ
TURİZM POLİTİKASI
TURİZM VE ÇEVRE
TARİH
TÜRK KOLUJİ
MİRAS
GERİ DÖNÜŞÜM
SOKUM
SYOLOJİSİ
KÜLTÜR
TÜRK COĞRAFYASI
MARKA
YESİL YILDIZ
REHBER
İNNOVASYON
SATIŞ GELİŞTİRME
KÜRESELLEŞME
REKABET
TEKNOLOJİ
YIYECEK-İÇECEK
İSTATİSTİK
TURİZM FELSEFESİ
STRATEJİK YÖNETİM
YENİLİK
TANITIM
GİRİŞİMCİLİK
GENEL TURİZM

Sahibi / Owner

Prof. Dr. Ahmet Hamdi TOPAL

Rektör / Rector

Editör / Editor

Prof. Dr. Kutay OKTAY

Editör Yardımcıları / Editor Assistants

Doç. Dr. Canan TANRISEVER YİĞİT

Dr. Öğr. Üyesi Muharrem AVCI

Dr. Öğr. Üyesi Aydoğan AYDOĞDU

Dr. Öğr. Üyesi İrfan MISIRLI

Dr. Öğr. Üyesi Çetin AKKUŞ

Dr. Öğr. Üyesi Gülizar AKKUŞ

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Ercan SIRAKAYA

Prof. Dr. Fevzi OKUMUŞ

Prof. Dr. Nazmi KOZAK

Prof. Dr. Muzaffer UYSAL

Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK

Prof. Dr. Orhan BATMAN

Kapak Tasarım / Cover Design

Ramazan YAŞAR

Bu dergi DergiPark
tarafından
taranmaktadır.

DergiPark
AKADEMİK

This journal is
indexed by
DergiPark.

Scientific Indexing Services

TÜRKİYE TURİZM DİZİNİ

ISSN: 2587-1080

İletişim Bilgileri / Contact Information

Editör / Editor in Chief

İsim Soyisim / Name Surname: Kutay OKTAY

E-posta / E-mail: tdtad@kastamonu.edu.tr

Adres / Address: Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, 37100 Kastamonu / Türkiye

Sayı Hakem Kurulu

Doç. Dr. Cüneyt TOKMAK

Doç. Dr. Murat BAYRAM

Doç. Dr. Burhanettin ZENGİN

Doç. Dr. Lütfi Mustafa ŞEN

Dr. Öğr. Üyesi Aykut ŞİMŞEK

Dr. Öğr. Üyesi Azamat MAKSÜDÜNOV

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin PAMUKÇU

Dr. Öğr. Üyesi Salih YILDIZ

Dr. Öğr. Üyesi Tolga Fahri ÇAKMAK

Dr. Öğr. Üyesi Semih ARICI

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut VURAL

İÇİNDEKİLER

Türkiye’de 2018 Yılında Düzenlenen Turizm Temalı Bilimsel Etkinliklerin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma	122-135
Arş. Gör. Mehmet BOYRAZ	
Turist Rehberlerinin Performanslarının Turist Memnuniyetine Etkileri.....	136-145
Prof. Dr. Arzu KILIÇLAR Arş. Gör. Mustafa ÇEVİRİMKAYA	
Kastamonu İlçeleri Temel Turistik Arz Kaynakları Envanteri: Tabiat Turizmi Alt Türleri ve Doğa Sporları.....	146-164
Dr. Öğr. Üyesi Gülizar AKKUŞ Dr. Öğr. Üyesi Çetin AKKUŞ	
Türkiye Vatandaşlarına Göre Kırgızistan’da Helâl Turizmin Mevcut Durumu ve Potansiyeli.....	165-174
Yrd. Doç. Dr. Azamat MAKSÜDÜNOV	

Türkiye’de 2018 Yılında Düzenlenen Turizm Temalı Bilimsel Etkinliklerin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma¹

Arş. Gör. Mehmet BOYRAZ
Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi
mboyraz@aku.edu.tr

Özet

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de düzenlenen “turizm” ana temalı bilimsel etkinliklerden kongre ve sempozyumların çeşitli bibliyometrik parametreler açısından değerlendirilmesidir. Bu kapsamda, Türkiye’de düzenlenen turizm kongrelerinin ne zaman, nerede, hangi üniversite/üniversitelerin ev sahipliğinde ve nasıl bir formatta düzenlendiği, yayın olanakları, kongre kurulları, katılımcıların dağılımı ve unvanı ile üretilen bilimsel araştırmaların kongrelere ve yazar sayılarına göre dağılımına dikkat çekilerek 2018 yılı itibariyle mevcut durumun genel olarak ortaya konması benimsenmiştir. Araştırmanın evreni, Türkiye’de 2018 yılı içerisinde düzenlenen 25 ayrı turizm ana temalı kongre ve sempozyumları kapsamaktadır. Veri toplama tekniği olarak nitel araştırma yöntemlerinde doküman-arşiv tarama, verilerin çözümlenmesinde ise betimsel analiz kullanılarak kongre ve bildiriler, sıklık ve yüzde analizlerine tabi tutulmuştur. En çok kongrenin dörder adet ile Şubat, Eylül ve Ekim aylarında yoğunlaştığı, etkinlikler sayı bakımından en çok üç adet İzmir’de olmak üzere 20 ayrı ilde düzenlendiği belirlenmiştir. Araştırma sonucunda, etkinliklerin %76’sı uluslararası, %24’ü ise ulusal nitelikli olduğu; %56’sında tam metin bildiriler ve %40’ında özet bildiriler kitabının yayımlandığı; bilim kurulu üyelerinin akademik unvanları ve uyrukları açısından dağılımların çok farklı dağılımlar gösterdiği ve benzerlik oranlarının çok düşük olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Bilimsel Etkinlik, Akademik Konferans, Turizm Kongreleri, Bibliyometri.

A Research on Investigation of Tourism Themed Scientific Meetings Held in Turkey in 2018

Abstract

The purpose of this research is evaluate scientific tourism congresses and symposium that are held in Turkey in terms of various bibliometric parameters. In this context, the general situation of the current situation of the tourism congress, held in Turkey, has been adopted in terms of time, location, hosting university or universities, formats, publication possibilities, congress committees, types of the participant’s appellations and distribution of proceeding papers according to the number of congresses and authors. The research population includes 25 different conferences and symposiums which has a main theme in tourism and held in 2018 in Turkey. In this qualitative designed research, document-archive scanning was used as a data collection technique, and in the analysis of the data, congresses and papers were subjected to frequency and percentage analysis from descriptive analysis. It was determined that the most congress was held in February, September and October with four, highest number of three in İzmir and in total events were held in 20 different provinces. As a result of the research, it has been determined that the 76% of the academic conferences qualified namely as international and 24% of them as national; 56% of evets published full text proceeding papers book and 40% of them published abstract papers; scientific board members have very different distributions in terms of their academic titles and nationalities, and their similarity rates are very low.

Keywords: Tourism, Scientific Meeting, Academic Conference, Tourism Congress, Bibliometry.

¹ Bu makale 01-03 Kasım 2019 tarihlerinde Kocaeli’de düzenlenen "Uluslararası Marmara Sosyal Bilimler Kongresi”nde sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

Giriş

Akademik faaliyetler birbirinden kesin çizgilerle ayrılması mümkün olmamakla birlikte, araştırma-geliştirme ve eğitim-öğretim faaliyetleri olarak iki ana başlık altında sınıflandırılmaktadır. Araştırma-geliştirme faaliyetleri; bilimsel araştırma, proje, yayın, tasarım, patent, tebliğ ve atıf gibi çalışmaları içerirken, eğitim-öğretim faaliyetleri ise ders verme, konferans, seminer, çalıştay, sergi gibi pratik aktarımları kapsamaktadır (Özdemir ve Akın, 2018:835). Bir taraftan öğrencilerin ve toplumun gelişmesi için ders veren ve sürekli çaba içinde olan akademisyenler diğer taraftan yaşamın her anında kendini sürekli geliştirmekte, bilimsel çalışmaları takip ederek ürettiği kitap, makale vb. bilimsel eserler ve bildiri sunmak için katıldığı kongre, konferans ve sempozyumlarla bilimsel gelişmelere katkı sağlamaktadırlar (Yılmaz ve Özdemir, 2012:50).

Bir alanın kurumsallaşabilmesinin en önemli ölçütlerinden birisi, disiplinle ilgili kongre ve bilimsel etkinlikler düzenlenmesidir (Balcı, 2008; Aydın vd., 2005). Akademik kongre ve konferanslar, alanın varlığının veya var olduğunun bir işareti olmalarının yanı sıra, alan katılımcıların özel ilgilerinin paylaşıldığı, tartışıldığı ve yeniden tanımlandığı bir sahanın varlığına da göndermede bulunmaktadır (Oplatka, 2007, 2008, 2012). Akademik toplantılarda müzakere edilen, güncel ve teorik konular ışığında tartışılan bildiriler; alanın entelektüel niteliğinin gelişimi, oluşumu, sınırlarının belirlenmesi ve tartışılmaya açılması, bilgi temellerinin yeniden inşa edilmesi ve tanımlanması ile ilgili bir platform fırsatı sunarlar (Turan vd., 2015).

Dünyada ve Türkiye’de her yıl, düzenlenen/planlanan bilimsel toplantılara duyulan ilgi giderek artmaktadır. Bu yükselişin en iyi hissedildiği alanlardan birisi olarak sosyal bilimler ve turizm gösterilebilir. Ulusal veya uluslararası düzeyde organize edilen kongre ve sempozyumların artmasının arkasında birçok sebep yatmaktadır. Bunlar arasında, dünyada artan turizm hareketlilikleri, turizm eğitime yönelik kurumsallaşmanın artması, eğitim veren kurum sayıları ile buna paralel olarak öğretim elemanlarının çoğalması, akademisyenlerin kariyer hedeflerine daha hızlı ulaşmak veya daha nitelikli çalışmalar yapmak istemesi, gerek üniversite bazında gerekse de ulusal düzeyde verilen akademik teşvikler ile geliştirme ödenekleri, ilgili bilim alanındaki gelişmeler ve araştırmaların artması gibi nedenler sayılabilir. Söz konusu bu toplantılar, katılan bilim insanları ve akademisyenlere kendi alanlarında veya ilgi duydukları yan alanlarda meydana gelen gelişmeleri, yenilikleri ve yapılan son çalışmaları görme ve tartışma imkânı sunmaktadır. Ayrıca bilimsel toplantılarda ortak ve benzer konularda çalışan bilim insanları bir araya gelerek, oluşturdukları akademik ağlar (network) vasıtası ile çalışmış oldukları alanlardaki bilgi ve birikimlerini birbirlerine aktarabilmekte, yeni bilimsel ve kuramsal çalışmalarda birlikte hareket etme ve ortak çalışma imkânına sahip olmaktadır (Göçoğlu vd., 2016).

Bilimsel kongre ve sempozyum organizasyonlarının nicelik olarak hızlı bir şekilde artması, aynı tarihlerde birden fazla kongrenin eş zamanlı olarak düzenlenmesi, aynı temaya yönelik farklı zaman dilimlerde ve farklı kurumlar tarafından organize edilen fakat yakın tarihli gerçekleştirilen kongrelerin artış göstermesi akıllara turizm kongrelerinin niceliğe karşılık ne kadar nitelikli olduğu sorusunu getirmektedir. Son zamanlarda akademik konferansların bilimsel nitelikten ziyade ticari amaçla para kazanmak için gerçekleştirilmesi, kongre organizasyon masraflarının karşılanmasına yönelik kaygıların giderilmesi için farklı ücret tarifelerinin sunulması, birden fazla çalışma için yüksek ek ücretlerin talep edilmesi, gönderilen bildirilerin herhangi bir hakem değerlendirmesinden geçmeden direk olarak kabul edilmesi, bazı kongrelerde bildirilerin sunulmasına gerek duyulmaması veya canlı bağlantı olmaksızın önceden kaydedilmiş kısa bir video ile bildiri sunumlarının kabul edilebildiği vb. düşünceler diğer kongreler üzerinde baskı oluşturabilmekte ve

sanki tüm bilimsel etkinliklerin böyle olduğu yönünde negatif bir algı ortaya çıkmakta, akademik yükselmelerde ise etkilerinin azaldığı görülmektedir. Bu noktadan hareketle, turizm kongrelerine yönelik bir durum değerlendirilmesinin yapılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Araştırma kapsamında ise bu doğrultuda 2018 yılı içerisinde Türkiye’de gerçekleştirilen turizm temalı kongreler incelenmiştir.

Kavramsal Çerçeve

Her bilim dalında olduğu gibi turizm alanında da bibliyometrik çalışmaların ayrı bir önemi bulunmaktadır. Turizm disiplininin gelişimine ve alan yazınının büyümesine paralel olarak gerek bu alanda gerekse turizm çeşitlerine ilişkin üretilen yayınlara yönelik bibliyometri verileri ihtiyaç haline gelmiştir. Araştırmacılar arasında bibliyometriye gösterilen ilgi zamanla yaygınlaşmış ve önemli bir hal almıştır. Bilim insanlarının ve yayın kuruluşlarının sayılarının artması ile gerek uluslararası gerekse de ulusal düzeyde gerçekleştirilen bibliyometrik çalışmaların sayısı da artmaya başlamıştır (Boyras, 2018).

Bibliyometri kavramı matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin kitaplar ve diğer iletişim ortamlarına uygulanması olarak ifade edilmektedir (Pritchard, 1969:348). Bibliyometrik analiz ise, belirli bir alanda belirli bir dönemde ve belirli bir bölgede kişiler ya da kurumlar tarafından üretilmiş yayınların ve bu yayınlar arasındaki ilişkilerin sayısal olarak analizidir (Tübitak Cabim, 2019). Bibliyometrik araştırmalarda belgelerin ya da yayınların belirli özellikleri çözümlenerek bilimsel iletişime ilişkin çeşitli bulgular elde edilmektedir.

Bilimsel etkinlikler, turizm alanının teorik temellerinin oluşturulması sürecinde belirleyici olabilmekte, birçok yönüyle ilgili alandaki mevcut kuramların ve yeni olguların sınanması, farklı izahları ve modellerin ortaya konulması açısından çok sayıda araştırmacının bir araya gelmesiyle bilimsel araştırmaların yönü ve niteliği hakkında önemli tartışmalarına imkân verebilmektedir. Kongre veya sempozyumlarda sözlü olarak sunulan ve sonrasında tam metin olarak yayınlanan bildiriler, bilimsel etkinliklerin somut çıktısı olarak ilgili alana yönelik güncel gelişme ve değişimler hakkında bilgi verebilir (Boyras ve Sandıkcı, 2018).

Ulusal literatür incelendiğinde, Türkiye’de turizm alanındaki yayınlara yönelik yapılan bibliyometri araştırmalarının çoğunlukla tez ve makalelere yönelik gerçekleştirildiği, bildirilere ilişkin değerlendirmelerin ise daha düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Akademik kongrelere yönelik ise literatürde sadece kongre çıktıları olarak yer alan bildirilerin ya tekil bir kongre ya düzenli olarak gerçekleştirilen bir kongre dizisi (Liu vd., 2011; Çakıcı vd., 2013; Türktarhan, 2014; Şahin ve Acun, 2015; Yılmaz, 2017; Baytok vd., 2018; Sümer, 2018) ya da belirli bir tarih dönemi (Boyras ve Sandıkcı, 2018; Boyras, 2018, Sandıkcı vd., 2018) açısından incelendiği belirlenmiştir. Kongre Uzmanı (2019) verilerine göre 2018 yılı boyunca Türkiye’de 1972 adet kongre, sempozyum vb. bilimsel etkinlik düzenlenmiştir. Ancak herhangi bir bilimsel kongrenin niteliklerinin veya belirli bir dönemdeki kongrelerin hepsinin birden ele alındığı bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Yöntem

Bu araştırmanın amacı, 2018 yılı içerisinde Türkiye’de düzenlenen “turizm” ana temalı bilimsel etkinliklerden kongre ve sempozyumların çeşitli bibliyometrik parametreler açısından değerlendirilmesidir. Bu kapsamda, Türkiye’de düzenlenen turizm kongrelerinin ne zaman, nerede, hangi üniversite/üniversitelerin ev sahipliğinde ve nasıl bir formatta düzenlendiği, yayın olanakları, kongre kurulları, katılımcıların dağılımı ve unvanı ile üretilen bilimsel araştırmaların kongrelere ve

yazar sayılarına göre dağılımına dikkat çekilerek 2018 yılı itibariyle mevcut durumun genel olarak ortaya konması benimsenmiştir.

Araştırmanın evreni, Türkiye’de 2018 yılı içerisinde düzenlenen turizm kongreleri ile bu kongrelerde sözlü olarak sunulan bildirimleri kapsamaktadır. Bu aşamada ilk etapta akademik kongre/sempozyum sektörüne yönelik güncel bilgi paylaşımı yapan Kongre Uzmanı (2019) web sitesi üzerinden belirtilen yıllar itibariyle düzenlenmiş turizm temalı kongreler tespit edilmiştir. İkinci aşamada, belirtilen kongre ve sempozyumlara yönelik bu organizasyonlara aktif katılım sağlayan ve turizm eğitimi veren kurumlarda en az 10 yıllık deneyim sahibi öğretim üyeleri ile görüşme gerçekleştirilerek isimleri netleştirilmiştir. Sonrasında ise tespit edilen kongre ve sempozyumların web sitelerine ve bildirimlere yönelik basılı olan materyallere erişim sağlanmıştır. Dördüncü aşamada ise ulaşılan web siteleri ile bildirimlere yönelik basılı veya elektronik olarak yayınlanan özet bildirimler kitap, tam metin bildirimler kitabı, sponsor dergilerin kongre bildirimlerine yönelik özel sayıları ve kongre sonrası hazırlanan kitaplar incelenmiştir. Araştırma ile Türkiye’de 2018 yılı içerisinde 31 farklı turizm kongresi planlandığı fakat iki kongrenin belirlenemeyen nedenlerden dolayı iptal edildiği, iki kongrenin ise tarih değişikliği ile 2019 yılına ertelendiği tespit edilmiştir. İki kongre kapsamında ise tam metin bildirimler kitabı olmadığı için değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Bu noktadan hareketle, belirtilen nitelikleri taşıyan 25 ayrı turizm temalı kongre ve sempozyumu araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır.

Araştırmada veri toplama tekniği olarak nitel araştırma yöntemlerinde doküman-arşiv tarama, verilerin analiz edilmesi için ise betimsel analiz ile içerik analizi birlikte kullanılmıştır. Kongre ve bildirimler, istatistik paket programı aracılığıyla sıklık ve yüzde analizlerine tabi tutulmuş ve aşağıda belirtilen bibliyometrik parametreler doğrultusunda ele alınmıştır.

- Turizm kongrelerinin isimleri ve aylara göre gösterdiği dağılım,
- Kongrelerin ev sahibi üniversitelere ve şehirlere göre gösterdiği dağılım,
- Kongrede sunulan bildirimler için yayın olanaklarının gösterdiği dağılım,
- Kongre kurullarının gösterdiği dağılım,
- Kongrelerin katılan üniversiteler ve yazar sayılarına göre gösterdiği dağılım,
- Kongre katılımcılarının akademik unvanlarına göre gösterdiği dağılım,
- Bildirimlerin yayın türü ve diline göre kongre bazında gösterdiği dağılım,
- Bildirimlerin akademik unvanlarına göre kongre bazında gösterdiği dağılım,
- Bildirimlerin yazar sayısına göre kongre bazında gösterdiği dağılım.

Bulgular

Türkiye’de 2018 yılı içerisinde Ocak ve Ağustos ayları dışında 10 farklı ayda 25 adet turizm temalı kongre, sempozyum vb. nitelikli bilimsel etkinlik düzenlenmiştir. Bu etkinliklerin düzenlendiği şehir, tarih ve üniversiteler ile üretilen bildiri çalışmalarının kongre çıktılarında yer alma düzeyine göre dağılımına ilişkin bulgular Tablo 1’de yer verilmiştir. Düzenlenen tarih itibariyle organizasyonların en fazla dörder adet ile Şubat, Eylül ve Ekim aylarında yoğunlaştığı, etkinlikler sayı bakımından ise en çok üç adet İzmir’de ve ikişer adet Kocaeli, Nevşehir ve Sivas illerinde olmak üzere 20 ayrı ilde düzenlendiği görülmektedir. Bilimsel etkinliklerin düzenleyen üniversite veya kurum açısından %88’i en az bir üniversitenin ev sahipliğinde/koordinatörlüğünde, geri kalan %12’si ise sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. 2018 Yılında Türkiye’de Gerçekleştirilen Turizm Kongreleri/Sempozyumları

#	Kongre Adı	Şehir/İlçe	Tarih	Üniversite/Kurum	Ö	TM	ÖS	K
1	Uluslararası Sivas Turizmi Kongresi (1. SUTK)	Sivas	23-25 Şubat	Cumhuriyet	-	√	-	-
2	4. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu (4. DTS)	İzmir	23-24 Şubat	Dokuz Eylül	-	-	-	-
3	Gastronomi Zirvesi (GZ)	Ankara	22-25 Mart	Gazi	√	-	√	-
4	3. Uluslararası Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu (3. UDATS)	Hatay İskenderun	20-21 Nisan	İskenderun Teknik	-	√	-	-
5	1. Uluslararası Çocuk Dostu Turizm Kongresi (1. UÇDTK)	Sivas	25-28 Nisan	Cumhuriyet	√	-	√	-
6	17. Geleneksel Turizm Sempozyumu (17. GTS)	Düzce	26 Nisan	Düzce	-	-	-	-
7	1. Turizm Rehberliği Kongresi (1. TRK)	Balıkesir	27-28 Nisan	Balıkesir	√	-	-	√
8	8. Uluslararası Sağlık Turizmi Kongresi (8. STK)	Aydın Kuşadası	03-06 Mayıs	Sağlık Turizmi Derneği	√	√	-	-
9	5. Uluslararası Spor Bilimler, Turizm ve Rekreasyon Öğrenci Kongresi (5. USBTRK)	Manisa	07-09 Mayıs	Manisa Celal Bayar	√	-	-	-
10	7. Ulusal 2. Uluslararası Kırsal Turizm Kongresi (7. Kırsal TK)	Muğla Bodrum	10-13 Mayıs	Muğla Sıtkı Koçman	√	√	√	-
11	Cittaslow Türkiye 3. Eko-Gastronomi Kongresi (3. Eko GK)	Bolu Göynük	29-30 Haziran	Ataşehir Adıgüzel MYO	√	-	-	√
12	4. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Sempozyumu (4. UTDTTS)	Kastamonu Ilgaz	19-21 Temmuz	Kastamonu	√	√	√	-
13	2. Uluslararası Sürdürülebilir Turizm Kongresi (2. USTK)	Gümüşhane	20-22 Eylül	Gümüşhane	-	√	-	-
14	1. Uluslararası Gastronomi Turizmi Araştırmaları Kongresi (1. UGAK)	Kocaeli	20-22 Eylül	Kocaeli	-	√	-	-
15	2. Uluslararası Batı Asya Turizm Araştırmaları Kongresi (2. IWACT)	Van	27-30 Eylül	Van Yüzüncü Yıl	√	√	√	-
16	2. Uluslararası Turizmin Geleceği; İnovasyon, Girişimcilik ve Sürdürülebilirlik Kongresi (2. FUT)	Mersin	27-29 Eylül	Mersin	-	√	√	-
17	10 th World Conference for Graduate Research in Tourism, Hospitality and Leisure (10. CGR)	Nevşehir Kapadokya	02-07 Ekim	Anatolia Turizm Akademisi	-	√	√	√
18	6 th Interdisciplinary Tourism Research Conference (6. ITRC)				-	√	√	√
19	19. Ulusal Turizm Kongresi (19. UTK)	Afyonkarahisar	17-21 Ekim	Afyon Kocatepe	-	√	-	-
20	Prof. Dr. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu (1. HOTS)	İzmir Foça	18-21 Ekim	Dokuz Eylül	-	-	√	-
21	1. Uluslararası Turizm ve Mimarlık Konferansı (1. MTK)	Karabük Safranbolu	24-27 Ekim	Karabük	√	-	-	-
22	1. Uluslararası Turizmde Yeni Jenerasyonlar ve Yeni Trendler (1. INGANT)	Sakarya	01-03 Kasım	Sakarya Uygulamalı Bilimler	-	√	-	-
23	2. Uluslararası Turizm, Ekonomi ve İşletme Bilimleri Kongresi (2. ICTEBS)	Kocaeli Kartepe	01-04 Kasım	Kocaeli	-	-	√	-

24	2. Uluslararası Turizm ve Kültürel Miras Kongresi (2. UTKM)	Şanlıurfa	07-11 Kasım	Muğla Sıtkı Koçman	-	-	√	-
25	4. Uluslararası Gastronomi Turizmi Kongresi (4. UGTK)	İzmir	06-08 Aralık	İzmir Ekonomi, Dokuz Eylül	-	√	-	-

Ö: Özet bildiriler kitabı, **TM:** Tam metin bildiriler kitabı, **ÖS:** Akademik bir dergide özel sayı, **K:** Kitap veya kitapta bir bölüm

Kongre ve sempozyumların isimleri doğrultusunda %76'sı uluslararası, %24'ü ise ulusal nitelik düzeyinde olduğu vurgulanmaktadır. Diğer taraftan, tamamlanan kongre veya sempozyumlarda sunulan bildirilerin, bilimsel etkinlik çıktısı olarak yayın türleri incelendiğinde; etkinliklerin %56'sında tam metin bildiriler kitabı, %40'ında özet bildiriler kitabı ile %44'ünde bir akademik dergi kapsamında kongre veya sempozyuma özel olarak hazırlanan bir sayı kapsamında ve %16'sında ise bildirilerin kitapta bir bölüm olarak ulusal veya uluslararası bir yayınevi tarafından kitap şeklinde yayımlandığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte etkinliklerin %16'sında bildiriler için hem özet hem de tam metin kitapları yayınlanırken bir etkinlik için herhangi bir türde yayın çıktısı olmamıştır. Bu ayrışmaların nedeni, 31/12/2016 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak güncellenen Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği'nin 27/06/2018'de yeniden değişikliğe uğraması sonucunda, daha önce özet, genişletilmiş özet veya tam metin olarak çeşitli formlarda kabul edilen bildiri yayınlarının artık sadece tam metin formatında kabul edileceği şeklinde yenilenmesi gösterilebilir.

Tablo 2'de turizm kongre ve sempozyumlarında yer alan çeşitli kurullar ile bu kurullarda yer alan üyelerin dağılımına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. İlk olarak, etkinliklerin %68'inde onur kurulu olarak ulusal ve yerel düzeyde bakanlık, valilik, belediye veya rektörlük gibi kamu kurumlarından yetkililerin yer aldığı belirlenmiştir. İkinci olarak, kongre ve sempozyumların %72'sinde bir danışma kurulunun var olduğu, bunların ise sadece %33'ünde en az bir yabancı uyruklu akademisyenin yer aldığı tespit edilmiştir. Uluslararası nitelikli kongrelerde danışma kurulunun varlığı %79 iken ulusal kongrelerde ise %50'dir. Bilim kurulu üyeleri açısından etkinlikler incelendiğinde, gerek kuruldaki toplam üye sayısı ile görev yapılan kurum türü açısından gerek üyelerin milliyet bakımından yerli ya da yabancı olmaları gerekse de kurul üyelerinin akademik unvanları açısından çok farklı dağılımlar gösterdiği ve benzerlik oranlarının çok düşük olduğu görülmektedir. Kongrelerin uluslararası veya ulusal olarak nitelendirilmesine göre bilim kurulu üyelerinin taşıdığı özelliklerin de benzer şekilde belirli bir uyum göstermemektedir. Ekinliklerde bilim kurulu üyelerinin oluşturulmasında veya belirlenmesinde danışma ve düzenleme kurulları ile kongre başkanı etkin rol oynamaktadır. Bu kuruldaki akademisyenler güçlü ve zayıf sosyal bağlarını kullanarak bilim kurulunu üyeleri belirlemektedir. Her ne kadar bu doğrultuda oluşan bilim kurulu üyelerinin kapsamı değişkenlik ve çeşitlilik gösterse de ortaya çıkan bu durum akıllara, kongre ve sempozyumların ne kadar ulusal veya uluslararası olduğunu ya da hangisinin aldığı isim ile taşıdığı niteliğin ne derece örtüştüğü sorusunu getirmektedir. Çünkü bir tarafta bilim kurulu %99 yabancı uyruklu üyelerden oluşan kongreler yer alırken diğer tarafta tam tersi olarak %95 oranında Türk öğretim üyelerinden oluşan bilim kuruluna sahip etkinlikler bulunmaktadır. Son olarak düzenleme kurulları ve üyelerinin de etkinlikler arasında belirli bir standart taşımadığı, beş kişilik düzenleme komitelerine karşın 37 veya 33 kişilik organizasyon ekiplerinin de var olduğu görülmektedir. Bu durumunun ortaya çıkmasındaki temel sebep, ev sahibi üniversitelerin ilgili birimlerinde kadrolu olarak görev yapan öğretim elemanlarının sayısı gösterilebilir. Ancak bilimsel etkinliklerin kapsamı göz önüne alındığında; ön hazırlık (*amaç-kapsam ve sınırların belirlenme süreci, bütçe düzeni, grafik-tasarım, reklam-tanıtım, talep toplama, bildiri takipleri, hakem*

koordinasyon süreci, kabul ve davet, program ve mekan hazırlıkları vb.), etkinlik anı (ulaşım, karşılama, açılış, program takibi, oturumlar, ek programlar, gala gecesi, sosyal etkinlik vb.) ve etkinliği tamamlanma (bildiri kitabı, yayın olanakları ve özel sayı yayınlar, sunulan hizmetlerin paylaşımı, teşekkür ve ziyaretler vb.) süreçlerinin kapsamlı ve yoğun bir emek istemesinden dolayı kongre ve sempozyumların düzenleme kurullarının geniş üye yelpazesine sahip olmasını ve koordineli bir çalışmayı gerektirmektedir.

Tablo 2. Kongre ve Sempozyum Kurulları ile Kurul Üyelerinin Dağılımı

#	Onur Kurulu	Danışma Kurulu			Bilim Kurulu								Düzenleme Kurulu						
		Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam	Üniversite	Yerli	Yabancı	Prof. Dr.	Doç. Dr.	Öğr. Ü.	Dr.	Toplam	Prof. Dr.	Doç. Dr.	Dr. Öğr. Ü.	Öğr. Gör.	Arş. Gör.	Diğer
1	3	9	9	-	46	23	39	7	3	17	21	5	5	1	-	-	-	-	4
2	-	-	-	-	88	28	88	-	45	24	19	-	12	-	1	4	1	6	-
3	14	10	10	-	189	73	182	7	56	53	77	3	10	2	-	-	-	6	2
4	1	21	21	-	78	-	71	7	20	18	35	5	11	-	1	5	4	-	1
5	3	-	-	-	35	30	30	5	28	5	2	-	18	1	2	8	3	2	2
6	-	-	-	-	81	5	81	-	24	25	27	5	8	1	3	1	-	3	-
7	2	-	-	-	104	-	104	-	46	42	16	-	7	1	3	1	-	2	-
8	13	30	26	4	59	-	53	6	43	13	3	-	5	1	-	-	-	-	4
9	7	13	13	-	82	-	21	61	-	-	-	82	37	-	-	18	11	8	-
10	-	6	6	-	97	43	88	9	41	56	-	-	15	2	2	7	3	-	1
11	3	5	5	-	12	10	12	-	11	-	-	1	7	-	-	1	-	-	6
12	4	4	1	3	130	53	98	32	71	59	-	-	34	2	4	11	9	4	4
13	3	13	13	-	150	61	139	11	60	45	45	-	13	1	-	5	5	2	-
14	4	18	18	-	107	64	102	5	39	35	33	-	7	1	4	2	-	-	-
15	2	-	-	-	93	45	81	12	50	14	18	11	10	1	-	8	1	-	-
16	9	12	9	3	119	42	106	13	39	43	37	-	24	1	4	2	-	17	-
17	-	21	4	17	69	65	1	68	69	-	-	-	9	2	-	2	-	1	4
18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19	4	13	13	-	76	47	76	-	76	-	-	-	19	1	6	4	5	3	-
20	-	11	11	-	48	29	48	-	-	-	-	48	9	2	-	3	-	4	-
21	-	-	-	-	39	19	32	7	11	9	17	2	33	3	3	17	1	9	-
22	4	17	15	2	89	51	81	8	89	-	-	-	11	-	-	4	1	5	1
23	-	15	15	-	61	34	51	10	36	25	-	-	11	-	1	4	6	-	-
24	6	9	8	1	114	53	88	26	44	43	27	-	12	-	6	3	3	-	-
25	3	-	-	-	47	35	40	7	17	14	11	5	16	1	1	3	-	-	11
f	85	227	197	30	2013	810	1712	301	918	540	388	167	343	24	41	113	53	72	40
%	-	100	86,8	13,2	100	-	85	15	45,6	26,8	19,3	8,3	100	7	12	32,9	15,5	21	11,7
x	3,4	9,1	7,9	1,2	80,9	32,4	68,5	12,4	37,1	21,6	15,5	6,7	13,7	1	1,6	4,5	2,1	2,9	1,6

Kongre ve sempozyumlardaki bildirilerde yazar olarak yer alan öğretim elemanlarının sayısı ve çeşidi, katılımcıların görev yaptıkları üniversitelerin yerli veya yabancı nitelikli olma durumu, etkinlikte sunulan bildirilerin sayısı ile yayın türü ve dili açısından dağılımlarına ilişkin bulgulara tablo-3'te yer verilmiştir. İlk olarak toplam yazar sayısı ve çeşidi açısından etkinlik bazı değerlendirme yapıldığında, en fazla çoklu bildiri üretiminin yapıldığı organizasyonun %59 ile "7. Kırsal Turizm Kongresi" ile "2. Uluslararası Turizm, Ekonomi ve İşletme Bilimleri Kongresi", bireysel katılma oranının en yüksek olduğu etkinlik ise ulusal nitelikte %98 ile "Prof. Dr. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu" ve uluslararası olarak %94 ile "4. Uluslararası Gastronomi Turizmi Kongresi" öne çıkmaktadır. İkinci olarak, katılımcı üniversitelerin yerli/yabancı durumlarına göz önüne alındığında, birtakım uluslararası nitelik taşıyan kongre ve sempozyumların bilim kurullarında yabancı öğretim üyesi bulundurmasına rağmen üretilen bildirilerde herhangi bir yabancı uyruklu yazarın yer almadığı görülmektedir. Bu durum organizasyonların taşıdığı isim niteliği ile kapsam niteliğinin uyuşmadığını, diğer bir ifade ile adı uluslararası olarak tanımlanan kongre veya sempozyumların içerdiği özellikler çerçevesinde uluslararası bir nitelik taşımadığını göstermektedir. Etkinliklerde yer alan bildirilerin yayın türü açısından yaklaşık %49'unun özet olarak, %45'inin ise tam metin formatında olduğu; iki etkinlik kapsamında ise bildirelere yönelik herhangi bir çıktının olmadığına rastlanmıştır. Yayın dili bakımından ise bildirilerin %88 gibi büyük çoğunluğunun Türkçe, geri kalan yaklaşık %12'lik oranın ise İngilizce, Rusça, Azerice ve Orta Asya ülkelerinin dillerinde yazıldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu noktada da, adında uluslararası tamlaması olan kongre ve sempozyumlardan bazılarının hem katılımcıları hem temsil edilen üniversiteler hem de çalışmaların yayın dili gibi tüm değişkenler açısından Türkçe nitelik taşıması bir çelişki oluşturmaktadır. Böylece tüm paydaşları yerli (ulusal) olan etkinliklerin uluslararası olarak nitelendirildiği görülmektedir. Diğer taraftan tam tersi bir durum olarak, yayın dili tamamen Türkçe dışındaki dillere odaklanmış tüm paydaşları yabancı nitelik taşıyan uluslararası etkinliklerin de varlığı söz konusudur. Genel olarak değerlendirildiğinde ise turizm temalı bilimsel toplantı etkinliklerinin temel düzeyde Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği'ndeki asgari şartları sağlamaya yönelik kaygılar doğrultusunda gerçekleştirildiği görülmektedir.

Tablo 3. Kongrelerdeki Yazar ve Üniversite Sayıları ile Yayınların Türü ve Dili

	Toplam Yazar Sayısı	Yazar Çeşidi	Katılımcı Türk Üniversite Sayısı	Katılımcı Yabancı Üniversite Sayısı	Toplam Yayın Sayısı	Yayın Türü				Yayın Dili			
						Özet		Tam Metin		Yabancı		Türkçe	
						f	%	f	%	f	%	f	%
1. SUTK	120	96	21	-	47	-	-	47	100,0	-	-	47	100,0
4. DTS	46	41	15	-	18	-	-	-	-	-	-	18	100,0
GZ	282	229	63	1	121	121	100,0	-	-	1	0,8	120	99,2
3. UDATS	483	343	64	2	187	53	28,3	134	-	10	5,3	177	94,7
1. UÇDTK	87	64	10	-	37	37	100,0	-	-	-	-	37	100,0
17. GTS	88	71	19	-	40	-	-	-	-	-	-	40	100,0
1. TRK	168	143	32	-	68	68	100,0	-	-	-	-	68	100,0
8. STK	100	83	23	2	37	37	100,0	-	-	4	10,8	33	89,2
5. USBTRK	574	340	50	1	172	172	100,0	-	-	-	-	172	100,0
7. Kırsal TK	441	308	52	-	201	201	100,0	-	-	22	10,9	179	89,1
3. Eko GK	20	17	9	-	11	4	36,4	7	-	-	-	11	100,0
4. UTDTS	205	166	37	10	95	55	57,9	40	-	21	22,1	74	77,9
2. USTK	153	120	33	4	61	-	-	61	100,0	-	-	61	100,0
1. UGAK	191	157	46	5	74	-	-	74	100,0	6	8,1	68	91,9
2. IWACT	400	272	57	10	193	102	52,8	91	-	18	9,3	175	90,7
2. FUT	287	220	57	11	126	12	9,5	114	-	24	19,0	102	81,0
10. CGR	57	43	6	20	27	-	-	27	100,0	27	100,0	-	-
6. ITRC	51	36	2	12	18	-	-	18	100,0	18	100,0	-	-
19. UTK	217	200	54	2	93	-	-	93	100,0	-	-	93	100,0

1. HOTS	41	40	19	-	24	-	-	-	-	-	-	24	100,0
1. MTK	120	97	29	2	64	64	100,0	-	-	8	12,5	56	87,5
1. INGANT	169	138	34	8	74	18	24,3	56		5	6,8	69	93,2
2. ICTEBS	220	129	31	13	114	-	-	67	100,0	45	39,5	69	60,5
2. UTKM	107	79	22	9	56	20	35,7	36		8	14,3	48	85,7
4. UGTK	31	29	11	-	13	-	-	13	100,0	13	100,0	-	-
Toplam	4658	3461	796	112	1971	964	48,9	878	44,5	230	11,7	1741	88,3

Tablo 4'te kongre ve sempozyumlarda sunulan bildirilerin katkı sunan yazarların sayıları ve ortalamaları bakımından dağılımına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu kapsamda, bildirilerin en çok %43,9 ile iki yazarlı olarak gerçekleştirildiği, onu takiben %25,2 ile üç yazarlı ve %18,5 ile tek yazarlı olarak hazırlandığı görülmektedir. Etkinlik bazında incelendiğinde ise, bildiri başına en düşük yazar sayısının 1,71 ile "Prof. Dr. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu"nda ve en yüksek ortalamanın ise 3,34 ile "5. Uluslararası Spor Bilimler, Turizm ve Rekreasyon Öğrenci Kongresi"nde olduğu belirlenmiştir. Etkinlik isimlerinin ulusal veya uluslararası nitelendirilmesine göre yazar sayılarının dağılımlarında belirgin bir farka rastlanılmamasına rağmen, Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği'nin değiştiği tarih itibarıyla bilimsel toplantılar değerlendirildiğinde önceki döneme göre tekil yayınların oranının belirgin şekilde arttığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan kongrelerde birkaç yazarlı ortak çalışmaların yanı sıra katkı sunan yazar sayısının altı, yedi ve sekize ulaştığı bildiri çalışmalarının da var olduğu göze çarpmaktadır. Ortaya çıkan bu durum, akademik çalışmalarda güdülen etik kaygısı, üniversitelerin bilimsel etkinlikler için öğretim elemanlarına ayırdıkları bütçe ve ödenekler ile çalışmaların nitelik durumunu bilinmeksizin akademisyenlerin gün geçtikçe çoğalan bu tür etkinliklere daha fazla ilgi duyduğunu ve artan sayıda bildirilerde paydaş olarak yer almak istediğini göstermektedir.

Tablo 4. Kongrelerdeki Yayınların Yazar Sayısı Bakımından Dağılımı

	1 Yazarlı		2 Yazarlı		3 Yazarlı		4 Yazarlı		5 Yazarlı		6 Yazarlı		7 Yazarlı		8 Yazarlı		Toplam Bildiri	Yazar*
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1. SUTK	8	17,0	14	29,8	16	34,0	9	19,1	-	-	-	-	-	-	-	-	47	2,55
4. DTS	2	11,1	8	44,4	7	38,9	-	-	-	-	-	-	1	5,6	-	-	18	2,56
GZ	12	9,9	71	58,7	27	22,3	8	6,6	3	2,5	-	-	-	-	-	-	121	2,33
3. UDATS	22	11,8	75	40,1	60	32,1	22	11,8	6	3,2	1	0,5	1	0,5	-	-	187	2,58
1. UÇDTK	5	13,5	14	37,8	18	48,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	37	2,35
17. GTS	-	-	33	82,5	6	15,0	1	2,5	-	-	-	-	-	-	-	-	40	2,20
1. TRK	10	14,7	27	39,7	21	30,9	9	13,2	1	1,5	-	-	-	-	-	-	68	2,47
8. STK	8	21,6	12	32,4	7	18,9	5	13,5	3	8,1	2	5,4	-	-	-	-	37	2,70
5. USBTRK	9	5,2	40	23,3	46	26,7	46	26,7	23	13,4	8	4,7	-	-	-	-	172	3,34
7. KTK	47	23,4	91	45,3	48	23,9	13	6,5	-	-	-	-	-	-	2	1,0	201	2,19
3. Eko GK	4	36,4	5	45,5	2	18,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	1,82
4. UTDTs	22	23,2	43	45,3	23	24,2	7	7,4	-	-	-	-	-	-	-	-	95	2,16
2. USTK	10	16,4	24	39,3	15	24,6	11	18,0	-	-	1	1,6	-	-	-	-	61	2,51
1. UGAK	7	9,5	30	40,5	25	33,8	11	14,9	1	1,4	-	-	-	-	-	-	74	2,58
2. IWACT	45	23,3	101	52,3	38	19,7	6	3,1	3	1,6	-	-	-	-	-	-	193	2,07
2. FUT	21	16,7	61	48,4	34	27,0	8	6,3	2	1,6	-	-	-	-	-	-	126	2,28
10. CGR	15	55,6	2	7,4	3	11,1	6	22,2	1	3,7	-	-	-	-	-	-	27	2,11
6. ITRC	2	11,1	9	50,0	2	11,1	2	11,1	1	5,6	2	11,1	-	-	-	-	18	2,83
19. UTK	13	14,0	47	50,5	27	29,0	3	3,2	2	2,2	-	-	1	1,1	-	-	93	2,33
1. HOTS	10	41,7	11	45,8	3	12,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	1,71
1. MTK	17	26,6	38	59,4	9	14,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	64	1,88
1. INGANT	10	13,5	36	48,6	25	33,8	3	4,1	-	-	-	-	-	-	-	-	74	2,28
2. ICTEBS	40	35,1	48	42,1	21	18,4	4	3,5	1	0,9	-	-	-	-	-	-	114	1,93
2. UTKM	21	37,5	21	37,5	12	21,4	2	3,6	-	-	-	-	-	-	-	-	56	1,91
4. UGTK	4	30,8	5	38,5	2	15,4	1	7,7	-	-	-	-	1	7,7	-	-	13	2,38
Toplam	364	18,5	866	43,9	497	25,2	177	9,0	47	2,4	14	0,7	4	0,2	2	0,1	1971	

* Kongredeki bildiri başına düşen yazar sayısını ifade etmektedir.

Son olarak, kongre ve sempozyumlara katılım sağlayan ve bildirilere katkı sunan yazarların akademik unvanlarına göre dağılımına ilişkin bulgular tablo-5’de ele alınmıştır. Bu doğrultuda, bilimsel toplantılara en çok %27,3 ile doktor unvanını almış (*doktor, doktor araştırma görevlisi, doktor öğretim görevlisi ve doktor öğretim üyesi*) öğretim elemanlarının katılım sağladığı, onu %25,8 ile henüz doktora eğitimini tamamlamamış araştırma görevlileri ve öğretim görevlilerinin oluşturduğu akademik grubun takip ettiği görülmektedir. Akademik kariyerin iki önemli dönüm noktası olan doktora ve doçentlik aşamaları göze önüne alındığında bu durumun ortaya çıkması normal karşılanabilir. Diğer taraftan, katılımcıların %12,7’sini doçentler ve %10,8’ini ise profesörler oluştururken yazarların %23,5’ine ilişkin herhangi bir unvan bilgisine ulaşılamamıştır.

Tablo 5: Kongrelerdeki Yazarların Unvanlarına Göre Dağılımı

	Arş. Gör.		Arş. Gör. Dr.		Dr.		Öğr. Gör.		Öğr. Gör. Dr.		Dr. Öğr. Ü.		Doç. Dr.		Prof. Dr.		Belirsiz		Toplam
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f
1. SUTK	19	15,8	2	1,7	-	-	18	15,0	3	2,5	30	25,0	14	11,7	8	6,7	26	21,7	120
4. DTS	14	30,4	-	-	-	-	2	4,3	-	-	10	21,7	2	4,3	5	10,9	13	28,3	46
GZ	24	8,5	-	-	1	0,4	54	19,0	9	3,2	80	28,2	28	9,9	31	10,9	57	20,1	284
3. UDATS	88	18,2	6	1,2	5	1,0	78	16,1	7	1,4	124	25,7	46	9,5	45	9,3	84	17,4	483
1. UÇDTK	8	9,2	1	1,1	-	-	36	41,4	-	-	13	14,9	9	10,3	8	9,2	12	13,8	87
17. GTS	5	5,7	-	-	-	-	16	18,2	-	-	13	14,8	13	14,8	16	18,2	25	28,4	88
1. TRK	37	22,0	3	1,8	2	1,2	17	10,1	3	1,8	36	21,4	31	18,5	11	6,5	28	16,7	168
8. STK	12	12,0	-	-	2	2,0	2	2,0	1	1,0	8	8,0	11	11,0	13	13,0	51	51,0	100
5. USBTRK	66	11,5	-	-	-	-	39	6,8	-	-	136	23,7	65	11,3	48	8,4	220	38,3	574
7. Kırsal TK	46	10,4	2	0,5	-	-	94	21,3	4	0,9	96	21,8	60	13,6	50	11,3	89	20,2	441
3. Eko GK	1	5,0	-	-	-	-	1	5,0	-	-	5	25,0	4	20,0	2	10,0	7	35,0	20
4. UTDTK	20	9,8	-	-	1	0,5	22	10,8	-	-	48	23,5	28	13,7	19	9,3	66	32,4	204
2. USTK	17	11,1	-	-	2	1,3	26	17,0	1	0,7	38	24,8	17	11,1	26	17,0	26	17,0	153
1. UGAK	31	16,2	-	-	1	0,5	30	15,7	2	1,0	37	19,4	34	17,8	15	7,9	41	21,5	191
2. IWACT	25	6,3	4	1,0	5	1,3	35	8,8	6	1,5	124	31,0	54	13,5	63	15,8	84	21,0	400
2. FUT	41	14,3	1	0,3	9	3,1	25	8,7	8	2,8	64	22,3	49	17,1	28	9,8	62	21,6	287
10. CGR	1	1,8	-	-	27	47,4	2	3,5	-	-	7	12,3	5	8,8	7	12,3	8	14,0	57
6. ITRC	1	2,0	-	-	13	25,5	1	2,0	-	-	3	5,9	5	9,8	8	15,7	20	39,2	51
19. UTK	31	14,3	3	1,4	8	3,7	24	11,1	4	1,8	62	28,6	23	10,6	23	10,6	39	18,0	217
1. HOTS	11	26,8	-	-	-	-	4	9,8	1	2,4	7	17,1	5	12,2	5	12,2	8	19,5	41
1. MTK	28	23,3	-	-	-	-	10	8,3	-	-	25	20,8	21	17,5	12	10,0	24	20,0	120
1. INGANT	23	13,6	-	-	3	1,8	25	14,8	3	1,8	44	26,0	15	8,9	20	11,8	36	21,3	169
2. ICTEBS	17	7,7	-	-	4	1,8	40	18,2	-	-	57	25,9	32	14,5	31	14,1	39	17,7	220
2. UTKM	5	4,7	-	-	6	5,7	22	20,8	5	4,7	29	27,4	14	13,2	9	8,5	16	15,1	106
4. UGTK	5	16,1	-	-	-	-	1	3,2	-	-	6	19,4	5	16,1	2	6,5	12	38,7	31
Toplam	576	12,4	22	0,5	89	1,9	624	13,4	57	1,2	1102	23,7	590	12,7	505	10,8	1093	23,5	4658

Sonuç ve Öneriler

2018 yılında Türkiye’de organize edilen “turizm” ana temalı bilimsel etkinliklerden kongre ve sempozyumlar çeşitli bibliyometrik parametreler açısından değerlendirilerek mevcut genel durumun ortaya konulması benimsenen bu çalışmada konu ile ilgili önemli sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Bu sonuçlardan en önemlisi Türkiye’de turizm temalı kongre veya sempozyum etkinliklerinin düzenlenmesine ilişkin çok yoğun talebin olmasıdır. İkincisi ise bu talebin coğrafi olarak çok farklı illerden (20) ve 50’den fazla üniversiteden oluşmasıdır. Aylık etkinlik ortalamasının üç düzeyinde olması, öncelikle etkinlik temaları yönünden araştırmacılar için bir karmaşıklığa sebebiyet vermektedir. Aynı turizm temasına yönelik birden fazla etkinlik aynı döneme denk gelmekte, yıl içerisinde bu tür etkinlik çakışmalarının sayısının dörde kadar çıktığı görülmektedir. Ortaya çıkan bu sonuç, yazarların aynı konuya ilişkin çalışmaların farklı etkinliklerde ayrı ayrı ele alınmasına, dolayısıyla enerji ve zaman kaybının yanı sıra bütüncül bir bakış açısı için etkili ve verimli sonuçların ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Ayrıca düzenlenen bilimsel etkinliklere katılacak potansiyel bilim insanlarının da bu kadar fazla seçenek karşısında sayıca bölünmeleri etkinlik başına katılımcı sayılarının düşmesine neden olacaktır. Böylece

yükselen organizasyon maliyetleri ile katılımcı sayısı etkilenecek, hem katılımcılar açısından emeklerin tam karşılığını bulamaması ve beklentilerin karşılanamaması hem de gelecek etkinlikler açısından birtakım problemler ortaya çıkabilecektir. Bununla birlikte bilimsel etkinliklerin belirli nitelikleri taşıması için nicelik bakımından belirli bir düzeyde katılımcıya ve yayına ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla etkinlik sayısının bu denli fazla olması, yayınların niteliğini de etkileyecek, kapsamlı araştırmalar yerini daha yüzeysel çalışmalara bırakabilecektir.

Araştırmada elde edilen önemli sonuçlardan bir diğeri turizmle ilgili bilimsel etkinliklerde çeşitli turizm türlerine ilişkin bir kongre/sempozyum temalarının kullanılmasıdır. Bu kapsamda başta gastronomi turizmi olmak üzere deniz turizmi, sürdürülebilir turizm, kırsal turizm, kültür turizmi, çocuk dostu turizm, sağlık turizmi, turizm rehberliği gibi farklı turizm türlerine yönelik gerçekleştirilen etkinlikler bulunmaktadır. Bu tür bilimsel etkinliklerin temeline bakıldığında aslında her birisinin öncelikle ulusal nitelikte birer kongre olarak düzenlenmeye başladığı, ilerleyen yıllarda gerçekleştirilen diğer organizasyonlarda ise belirli bir akademik birikim ile belirli bir düzeye geldikten sonra kademeli olarak uluslararası nitelikte düzenlenmeye başladığı görülmektedir. Nitekim bu etkinliklerin en başında Ulusal Turizm Kongresi gelmektedir. 2019 yılı itibarıyla 20. defa düzenlenen bu organizasyon 2011 yılından beri her yıl ayrı bir turizm teması ile farklı bir üniversitenin ve ilin ev sahipliğinde düzenlenmektedir. Danışma Kurulu'nun koordinasyonunda Türkiye'de turizm eğitimi veren tüm yükseköğretim kurumları düzeyinde en geniş katılımın gerçekleştiği, sektör paydaşlarının yanı sıra yabancı ülkelere de katılımların olduğu kongre, dört defa ise uluslararası nitelikte etkinlik olarak da gerçekleştirmiştir. Benzer durum Kırsal Turizm Kongresi, Gastronomi Turizmi Kongresi, Sürdürülebilir Turizm Kongresi, Turizm Rehberliği Kongresi için de geçerlidir. Dolayısıyla üniversiteler tarafından farklı turizm türlerine yönelik ilk defa organize edilecek kongrelerin de ilk aşamada uluslararası boyutta düzenlenmesi yerine yukarıda bahsedilen ulusal nitelikteki kongreler gibi belirli bir akademik bilgi düzeyine eriştikten ve birtakım aşamalardan geçtikten sonra uluslararasılaşma yönünde gerçekçi adımların atılması daha sağlıklı olacaktır.

Araştırmada üçüncü olarak kongre ve sempozyumlarda değişken nitelikte ve sayıda kurulların görev yaptığı, üyelerin milliyetleri ve akademik unvanları açısından dağılımında belirli bir standardın oluşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte etkinliklere yazarların katılım sıklığının %59 ile %98 arasında değişkenlik gösterdiği, birtakım uluslararası nitelik taşıyan etkinliklerin bilim kurullarında yabancı öğretim üyesi bulundurmasına rağmen üretilen bildirilerde herhangi bir yabancı uyruklu yazarın yer almadığı, organizasyonların taşıdığı isim niteliği ile kapsam niteliğinin uyuşmadığını, diğer bir ifade ile adı uluslararası olarak tanımlanan kongre veya sempozyumların içerdiği özellikler çerçevesinde uluslararası bir nitelik taşımadığını sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmalarda İngilizce, Rusça, Azerice ve Orta Asya ülkelerinin dillerinin kullanıldığı ancak oranının %12 ile çok düşük düzeyde kaldığı, adında uluslararası tamlaması olan kongre ve sempozyumlardan bazılarının hem katılımcıları hem temsil edilen üniversiteler hem de çalışmaların yayın dili gibi tüm değişkenler açısından Türkçe nitelik taşıdığı ve tüm paydaşları yerli (ulusal) olan etkinliklerin uluslararası olarak nitelendirildiği araştırmada elde edilen diğer önemli bir sonuçtur. Diğer taraftan akademisyenlerin gün geçtikçe çoğalan bu tür etkinliklere daha fazla ilgi duyduğu ve artan sayıda bildirilerde paydaş olarak yer aldığı, bu tür etkinliklerde ortalama 1,71 ile 3,34 arasında değişen ortalama yazar sayısı ile çalışmalarını ortak olarak yürüttükleri tespit edilmiştir.

Türkiye'de bilimsel toplantıların takip edileceği ortak bir ağ bulunmamaktadır. Yaygınlaşan internet kullanımı ve gelişen internet teknolojilerine bağlı olarak bir internet sitesinin bulunmaması, bilimsel toplantıların düzenlenmesinde eşgüdümlü hareket edilmesi imkânını sınırlamaktadır. Çünkü bu tür

etkinliklere katılmayı planlayan akademisyenlerin ilgi alanları içerisinde yer alan konularda aynı tarihte ve aynı çalışma alanında iki benzer ya da farklı konulardaki bilimsel toplantının yapılabilecek olması ihtimali araştırmacıları sınırlandırmakta ve ortaya konulacak akademik çalışmaların niteliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Araştırmacılar ilgi duydukları ve tarih olarak çakışan fakat lokasyon olarak iki ayrı (uzak) şehirde planlanan toplantıların her ikisine de katılım imkânı bulamamakta ve bu durumda katılımcı bir tercih yapmak durumunda kalmaktadır. Bilimsel toplantılar düzenleyecek üniversite ve kurumlar tarafından resmi yazı, elektronik posta, internet duyurusu, sosyal medya kullanımı, davetiye gönderimi, afiş basımı vb. yöntemler ile duyurulmakta, duyuru içerisinde bilimsel toplantılara ait özel bilgilere yer verilmektedir. Planlama ve bilimsel toplantının duyurulması aşaması, bilimsel toplantıların tarihinden oldukça önce (ortalama altı ay-bir yıl) olacağından ileri tarihte düzenlenecek bilimsel toplantıların tamamını toplu, sistematik ve düzenli bir şekilde görmek bilimsel çalışma gayreti içinde olan tüm katılımcıların daha programlı ve bütüncül bir çalışma disiplini ortaya koymalarına olanak sunacaktır (Göçoğlu vd., 2016). Böylece çoğunlukla tesadüf eseri söz konusu bilimsel toplantılardan haberdar olan katılımcılar açısından birtakım aksaklıklar henüz ortaya çıkmadan giderilebilecektir.

Araştırma kapsamında ele alınan turizm temalı kongre ve sempozyumlarının niteliklerinin artırılmasına yönelik birtakım öneriler getirilmiştir. Bunlar;

- Bilimsel etkinliklerinin niteliklerinin belirlenmesinde sadece yabancı uyruklu katılımcı sayısı ve yayın sayısına bakılmamalı, kriterler ev sahipliği yapacak kurum ve üniversiteler açısından da genişletilmeli ve asgari değerler sayı yerine oran olarak belirlenmelidir.
- Bilimsel etkinliklerin Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği ve doçentlik kriterlerine uyumluluğu organizasyon gerçekleştirildikten sonra değil öncesinde belirlenmelidir. Bu noktada bu tür toplantıların kalitesini sınavacak ve kontrolünü sağlayacak merkezi bir denetim mekanizması oluşturulmalıdır.
- Kongre ve sempozyum bilim kurullarında görev yapacak öğretim üyeleri için belirli standartların oluşturulmasına yönelik yazarların unvan, milliyet ve sayı dağılımları ile üniversite çeşitliliği açısından asgari nitelikler belirlenmeli, kurul üyelerinin organizasyon içerisindeki etkinlikleri takip edilmelidir.
- Bilimsel kongreler için yer seçiminde birtakım standartlara göre hareket edilmeli, ulaşım, konaklama ve kongre altyapısı olan destinasyon ve üniversiteler tercih edilmeli, gerek il yöneticileri gerek akademik öncüler tarafından temel önceliğin bu tür bir etkinliğe ev sahipliği yapılması yerine bilimsel niteliğinin ön plana çıkaracak değerler olmalıdır.
- Aynı turizm çeşidine yönelik birbirinden bağımsız ve farklı kurumlar tarafından iki ve daha fazla sayıda düzenlenen bilimsel etkinliklerin merkezi koordinasyon ile tekil hale getirilmelidir. Böylece zaman ve maliyet tasarrufuna karşılık akademik üretkenliğin ve nitelikli çalışmaların artırılması sağlanabilir.
- Nitelikli ve somut sonuçlara ulaşılabilmesi açısından kongre ve sempozyumlar genel konulardan ziyade belirli bir ana tema üzerine yoğunlaşmalıdır. Böylece alana yönelik ilgili, uzman ve saygın katılımcıların bir araya gelmesi mümkün kılınabilir ve konular derinlemesine irdelenebilir.
- Bilimsel etkinlikler ticari kaygılardan arındırılması için organizasyon giderleri denetime tabi olmalı ve kontrol altında tutulmalıdır. Kayıt ücretleri arasındaki farklılıklar asgari düzeye indirilmeli, organizatör kimliğine bürünen akademisyenler takip edilmeli, çoklu katılımlar için ek bir hizmet alınmamasına rağmen ücret talep edilmesinin önüne geçilmelidir.

- Kongre ve sempozyumların korsan niteliklerinden arındırılması için organizasyonların gerçekleştirildiğine yönelik çok mekanizmalı kontrol ve denetim sağlanmalıdır. Bu tür etkinliklere fiziki katılım aranmalı, uzaktan sunum veya video kayıtlar kabul edilmemelidir.

Kaynakça

- Aydın, İ., Kepenekçi, Y., Memduhoğlu, H. ve Oğuz, E. (2005). Eğitim Bilimlerinin Dünyadaki Kurumsal Gelişimi (185- 191). XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi. 28- 30 Eylül 2005. Denizli. Kongre Kitabı. Ed. Hüseyin Kıran. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Balcı, A. (2008). Türkiye’de Eğitim Yönetiminin Bilimleşme Düzeyi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 14(2), 181-209.
- Baytok, A., Boyraz, M., Çetin, A., Mutlu, H. ve Katırcıoğlu, E. (2018). Ulusal Turizm Kongrelerinde Yer Alan Etik ve Sosyal Sorumluluk Konulu Bildirilerin Değerlendirilmesi, 19. *Ulusal Turizm Kongresi*, 17-21 Ekim 2018, Afyonkarahisar, 391-404.
- Boyraz, M. (2018). Turizm Kongrelerinde Yer Alan Coğrafi İşaretle İlgili Bildirilerin Değerlendirilmesi, *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 2(6), 36-49.
- Boyraz, M. ve Sandıkçı, M. (2018). Gastronomi Bildirilerinin Değerlendirilmesi: Turizm Kongreleri Örneği (2013-2017), *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(4), 873-889.
- Çakıcı, A.C., Yıldırım, O. ve Karacaoğlu, S. (2013). Ulusal Turizm Kongreleri Bildirilerinin Bibliyometrik Profili, 14. *Ulusal Turizm Kongresi*, Kayseri.
- Göçoğlu, V., Turna, A. ve Öktem, M.K. (2016). Türkiye’de Bilimsel Toplantıların Organize Edilmesi: TÜBİTAK1 Üzerine Bir Örgüt Geliştirme Önerisi, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 1-31.
- Kongre Uzmanı (2019). Türkiye’de Düzenlenen Kongreler <https://www.kongreuzmani.com/> [Erişim Tarihi: 01.01.2019]
- Liu, W., Zhong, L., Ip, C. ve Leung, D. (2011) *An Analysis of Research on Tourism Information Technology: The Case of ENTER Proceedings*. In: Law, R., Fuchs, M. ve Ricci, F. (Eds) *Information and Communication Technologies in Tourism 2011*. Vienna: Springer.
- Oplatka, I. (2007). The Scholarship of Educational Management: Reflections from The 2006 CCEAM Conference. *International Studies in Educational Administration*, 35(1), 92-104.
- Oplatka, I. (2008). The Field of Educational Management: Some Intellectual Insights from the 2007 BELMAS Conference. *Management in Education*, 22(3), 4-10.
- Oplatka, I. (2012). The 2011 BELMAS Conference: New Topics, Diverse Ideas, Much More International Than Before. *Management in Education*, 26(1), 21-27.
- Özdemir, M.Ç. ve Akın, F. (2018). Türkiye’de Uygulanan Akademik Teşvik Sisteminin Karşılaştırmalı Analizi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 834-850.
- Pritchard, A. (1969). Statistical Bibliography or Bibliometrics? *Journal of Documentation*, 25(4), 348-349.
- Şahin, S. ve Acun, A. (2015). Turist Rehberliği Alanının Bibliyometrik Profili (Ulusal Turizm Kongreleri Bildirileri), *Balıkesir Üniversitesi SBE Dergisi*, 18(34): 213-234.
- Sandıkçı, M., Boyraz, M., Mutlu, H. ve Gökçe, F. (2018). Gastronomi Araştırmaları Bibliyografyası Bildiri, Makale, Tez 2013-2017, Ankara: Detay Yayıncılık.

- Sümer, S.I. (2018). A Brief Assessment of Tourism Related Studies: An Example of ICSSR Conferences. *Journal of Tourism Theory and Research*, 4(1), 16-20.
- Tübitak Cabim (Cahit Arf Bilgi Merkezi). (2019). Bibliyometri Nedir? <http://cabim.ulakbim.gov.tr/bibliyometrik-analiz/bibliyometrik-analiz-sikca-sorulan-sorular/> [Erişim Tarihi:05.02.2019]
- Turan, S., Bektaş, F., Yalçın, M. ve Armağan, Y. (2015). Eğitim Yönetimi Alanında Bilgi Üretim Süreci: Eğitim Yönetimi Kongrelerinin Rolü ve Serüveni, 10. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi, 142-144.
- Türktarhan, G. (2014). Türkiye’de Turizm Alan Yazınının İncelenmesi “Sistematik Türkiye Turizm İşletmeciliği Bibliyografyası (1929-1984)” Üzerine Bir İnceleme. *VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi*. Ankara: Detay Yayıncılık, 182-199.
- Yılmaz, G. (2017). Ulusal Turizm Kongrelerinde Gastronomi Ve Mutfak Sanatları Alanı İle İlgili Yayımlanan Bildiriler Üzerine Bir Araştırma. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 6(1), 24-39.
- Yılmaz, E. ve Özdemir, G. (2012). Kadın Akademisyen ve Araştırmacıların Karşılaştıkları Sorunlar ve Tarıma Bakış Açıları, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 9(2), 50-56.

Turist Rehberlerinin Performanslarının Turist Memnuniyetine Etkileri¹

Prof. Dr. Arzu KILIÇLAR
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi
arzu.kiliclar@hbv.edu.tr

Arş. Gör. Mustafa ÇEVİRİM KAYA
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi
mustafacevrinkaya@gmail.com

Özet

Turizm dünyada gelişen hizmet sektörleri arasında yer almaktadır. Turizmin dünyaya ekonomik açıdan büyük katkılarından birisi bir ülkeye döviz kazandırmasıdır. Turizm sektörünün sürekli canlı kalması kendini yenilemesi ile mümkündür. Turizm sektöründe yerli ve yabancı turistlerin memnun edilmesi ülkeler açısından önem arz etmektedir. Bu noktada turist memnuniyetini sağlayan, sektörün bir parçası olan ve piyasaya canlılık kazandırarak ülkeye döviz girdisi sağlayabilecek kişiler arasında profesyonel turist rehberleri önemli yer tutmaktadır. Bu çalışma kapsamında müşteri memnuniyetinin hizmet sektöründe odak noktası olduğu ve müşteri değeri üzerinde durulmasının 21.yy'da varlıklarını sürdürebilmek isteyen işletmeler açısından da önemli olduğu bilinmektedir. Bu çalışmanın temel amacı kapsamında profesyonel turist rehberlerinin nitelikleri incelenmiş ve müşteri memnuniyetine etkisinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Memnuniyet düzeyinin ölçümünde Çanakkale ilinde düzenlenen rehberler eşliğindeki turlarda profesyonel turist rehberlerinin sundukları hizmet ve destinasyon tanıtlarının yerli turist memnuniyetine etkisi anket yoluyla incelenmiştir. Profesyonel turist rehberlerinin performansına bakılarak, bu performansın turist memnuniyetine ne derece etki ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre müşterilerin profesyonel turist rehberlerinden genel anlamda memnun oldukları sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Memnuniyet, Turist, Turist Rehberi, Müşteri, Pazarlama.

Effects of Performances of Tourist Guides on Tourist Satisfaction

Abstract

Tourism is one of the developing services sectors in the world. One of the major economic contributions of tourism to the world is the foreign exchange of a country. The continuous growth of the tourism sector is possible by renewing itself. Satisfying domestic and foreign tourists in tourism sector is important for countries. At this point, the professional tourist guides who provide tourist satisfaction, are a part of the sector and who can bring foreign currency to the country by providing vitality to the market. In this study, it is stated that customer satisfaction is the focal point in the service sector and that the emphasis on customer value is important for the enterprises that want to maintain their existence in the 21st century. Then, the characteristics of the professional tourist guides which host the main purpose of the study were examined and it was aimed to measure the effect on customer satisfaction. In the measurement of this satisfaction, the effects of the service and destination promotions presented by the professional tourist guides on the domestic tourist satisfaction were examined through a questionnaire. Looking at the performance of professional tourist guides, it is revealed how this performance affects the tourist satisfaction. In the results obtained, it has been seen that tourist guides generally provide tourists with satisfaction.

Keywords: Satisfaction, Tourist, Tour Guide, Customer, Marketing.

¹ Bu makale, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Anabilim Dalı'nda yazılan "Turist Rehberlerinin Performansının Turistin Memnuniyet Düzeyine Etkisi" isimli tezden üretilmiştir.

Giriş

Pazarlamanın dünyadaki etkisi ile firmaların rekabet ortamında varlıklarını sürdürmek istemeleri müşteri memnuniyetinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu açıdan firmalar başarıyı elde etmek amacıyla müşterilerin beklentilerine göre ürün veya hizmeti uygun fiyata ve en kısa zamanda hazırlamak zorundadırlar. Fiyatların istikrarlı bir şekilde artış gösterdiği üretim unsurlarının kısıtlı olduğu bu ortamda başarıya ulaşmak için öğeleri dikkatli ve doğru kullanmak gerekmektedir (Tayfun ve Kara, 2007).

21.yy'daki değişen eğilimlerden en çok etkilenen sektör hizmet sektörüdür. Hizmet sektöründe müşteriye memnun etmek zorlu bir süreçtir. Ürünün kalitesi, fiyatı ile müşterinin beklediği kalite, fiyat arasındaki fark müşterinin memnun olma sürecini gösterir. Ancak müşterinin istediği şekilde ürün üretebilmek mümkün değildir. Ürün beklentisi rekabet ortamında sürekli değişen bir faktördür. Gelişen teknoloji ve internetin etkisiyle müşteriler farklı ürünleri farklı sitelerde farklı fiyatta bulabilmekte ve bu durum ise rekabet duygusunu arttırmaktadır. Aynı zamanda müşterinin beklentileri sürekli stabil olamamakta ve bunu takip etmek zorlaşmaktadır. Bu aşamada işletmelerin müşterinin beklenti ve taleplerini sürekli takip etmesi ve değişim içerisinde olması gerekmektedir. Bu süreci başarıyla tamamlayan, müşteri beklentilerine en yakın ürün veya hizmeti sunan ve memnuniyet sağlayan firmalar ayakta kalmayı başarabilmektedirler.

Memnuniyet aşamasında ise işletmelerin ele alması gereken faktörler müşteri değeri, sadakati ve müşteri ilişkileri yönetimidir. Müşteri ilişkileri yönetiminde personel ile başarıyı sağlayanlar müşteri memnuniyetini de sağlayacaklardır. Ve yine müşteri değeri ise sadakat bağıni oluşturmak açısından önemlidir. Sadakat bütünüyle bir müşterinin bir firmayı tekrar tercih etme durumu veya o işletmeye olan bağlılığıdır. Memnun olan müşteri bir firmayı tekrar tercih edebilecektir. Firmanın hazırlamış olduğu ürün sunumu, kalitesi, müşteriye karşı gösterdiği ilgi, değer ve yine personeli müşterinin memnuniyet yaşamasını veya yaşayamamasını etkileyen diğer faktörlerdir. Bir firmanın bu bileşenleri başarılı olduğunda müşteri bağlılığı yani sadakati de artacaktır.

Müşteri memnuniyeti kavramı, turizm sektöründe de vazgeçilmez unsurlar arasındadır. Bu memnuniyeti sağlarken kullanılan farklı aracı kanallar mevcuttur. Bunlar acenteler, tur operatörleri, yiyecek içecek işletmeleri ve konaklama hizmetleri gibi kanallardır. Her bir işletme kendi adına turisti memnun etmekle görevlidir. Bu durum işletme açısından önemli olduğu kadar bir ülkenin imajının olumlu gösterilebilmesi açısından da çok önemlidir. Bu noktada ise memnuniyeti sağlamaya yardımcı profesyonel turist rehberleri bulunmaktadır.

Profesyonel turist rehberleri, turistle en fazla iletişim kurabilen, turist ile sürekli bir arada bulunan kişilerdir. Acenteler aracılığıyla turları yöneten turist rehberlerinin bir turisti tanıması kadar grubunu da tanıması önemlidir. Rehberin turist gruplarında adaletli bir şekilde dengeyi kurabilmesi, iletişim yönünün güçlü olması, gruba liderlik edebilmesi ve ülkesini iyi tanıtabilmesi gerekmektedir. Bir ülkenin destinasyonları kadar rehberin nitelikli olması da önemlidir. Çünkü bir rehber ne kadar nitelikli olursa ülkesini daha iyi gösterebilir ve bu durum ülkesine daha iyi bir imaj sağlar. Ayrıca rehber turistle bağ kurabilir ve ona destinasyonlardan gerekli doyumunu sağlayabilir. Turist rehberinin hizmetlerinden, iletişiminden ve samimiyetinden turist hoşnut duyarsa memnuniyet oluşur.

Literatür Araştırması

Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre rehber, “yol gösteren, tarihi ve turistik yerleri gezerken bilgi aktaran kimsedir.” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2018).Batman, Yıldırğan ve Demirtaş'a (2000: 23)

göre rehber, “Gidilen ülkede grubu havaalanında (liman veya istasyonda) karşılayan, programı uyarınca gezdiren, ören yeri ve müze ziyaretleri yapıp, tur programı sonunda grubu tekrar havaalanına bırakan kişidir.”

Profesyonel turist rehberleri ve acentelerin turizm sektöründeki işlevleri birbirine paraleldir. Acentenin oluşturduğu organizasyonun doğru bir şekilde uygulanması rehberin performansı ile sağlanır (Öter, 2007: 65-66). Rehber bu performansını sergilerken doğrudan doğruya turistlerle ilişki içerisindedir. Özellikle acentelerin oluşturduğu paket turların sunumunda turistlerle en çok vakit geçiren yine profesyonel turist rehberleridir (Koroğlu, 2011: 232).

Müşteri kavramı, işletmelerin varlığını sürdürebilmeleri için önemli bir kavramdır. Çünkü işletmeler ürettikleri ürün veya hizmetlerin alıcıları olan müşterilere bunları satabilmek için faaliyetlerini sürdürürler. Bu sebepten dolayı satışın sürekliliğinin sağlanması için müşteri memnuniyetinin sağlanması gerekir (Akbulut, 2011: 4). Memnuniyet kavramı ilk kez 13.yy’da oluşmuştur ve Latince de yeterli anlamına gelmektedir. 20. yy’a gelindiğinde memnuniyet kavramı çok tercih edilmemiştir. Daha sonra teknolojinin gelişimi, iletişim araçlarının yaygınlaşması, alternatif kaynakların keşfedilmesi, sosyo-kültürel olaylar ve rekabet ortamı “müşteri memnuniyeti sağlarsam satış yaparım” düşüncesiyle bir firmanın kusursuzluğunu ölçen önemli araçlardan biri haline gelmiştir (Naktiyok ve Küçük, 2003).

Sadakatın oluşmasında memnuniyet mühim bir aşamadır. Turist rehberlerinin sundukları ürün veya hizmet ile sadakatın oluşması birbirine paraleldir. Turistlerin hizmetten memnun olmaları ve bunun sonucunda üreticiye karşı sadakat göstermelerinde turist rehberinin etkisi büyüktür. Turistler, turist rehberine karşı sadakatini tekrar onu tercih etmeleriyle gösterirler. Rehberin turistler tarafından tekrar tercih edilmesi, acenteyi ve turizm varış noktasını tekrar talep etmelerinde büyük rol oynamaktadır (Tolga ve Atay, 2016).

Müşteri yapmış olduğu seyahat ve geziden memnun olduğunda beklentiler ile karşılaştığı hizmet arasında bağ kurar. Bu bağa yaklaştıkça memnuniyet düzeyi artmaktadır. Artan bu memnuniyet düzeyi olumlu tecrübeler sağlar ve bu durumda daha sonra ki seyahat planlarını önemli derecede etkiler (Kılıç ve Pelit, 2004). Hatta bu tecrübeleri başkalarına anlatarak ağızdan ağza tavsiyelerde bulunurlar. Örneğin, seyahat alanında yaşamış olduğu deneyimleri, destinasyon hakkında olumlu-olumsuz her şeyi anlatan turist çevresini büyük oranda etkiler. Bunu işiten ve seyahat eğiliminde olan başka turistler bu güven duyduğu kişilerin tecrübelerini ikna edici bulurlarsa o destinasyonu veya işletmeyi tercih etme konusunda karar alırlar (Kutluk ve Avcıkurt, 2014). Ziyaretçilerin yine o destinasyonu veya işletmeyi tercih etmesinin nedenlerinden birisi o yerin turist beklentileri ve isteklerini karşılayan olumlu bir imaja sahip olmasıdır (Güngör, 2010: 24). Turistlerin işte bu destinasyon veya işletme tercihini etkileyen ve o destinasyonun imajını olumlu hale getiren kişiler profesyonel turist rehberleridir. Profesyonel turist rehberlerinin ilk rollerinden birisi performans faktörüdür. Turist rehberinin performansı acenteleri rekabet ortamında diğer rakiplerden ayıran önemli bir faktördür. Ayrıca rehberin performansı acentenin markasına olumlu olumsuz etkisinin yanı sıra yine bahsedildiği üzere turistlerin başka turistlere ağızdan ağza deneyimlerini aktarmasında ve buna bağlı olarak katılım oranını belirlemede etkilidir (Bak, 2015: 49).

Ülkelerin tanıtımında ülke imajını ilk temsil eden kişiler rehberlerdir. Türkiye’de de rehberler ülkenin imajına olumlu katkı yapacak davranışlar sergilemelidirler. Türkiye’de diğer önemli bir sorun ise tanıtım yetersizliğidir. Bu sorun rehberlerin daha aktif olarak yer almasıyla çözümlenebilir (Batman vd., 2000: 4).

Turist rehberi destinasyonlarda yörenin halkı ile turistlerin arasındaki kültürel tercümandır. Bu sebeple rehberin kişisel iletişim özellikleri bu kültürler arası bağ kurmada önemli bir faktördür (Şahin, 2012: 153). Rehberlerin birçok işlevi olmakta, ancak en fazla arabuluculuk rolünün sürekli ön planda olduğu görülmektedir (Doğancılı ve Karaçar, 2019: 97). Profesyonel turist rehberinin bu kişisel özelliği ülkesinin kültürü ile gelen ziyaretçilerin kültürü arasında köprü görevi görmesinde etkilidir. Ziyaretçi ile rehberin arasındaki ilişki, iletişimin olumlu veya olumsuz olması turistlerin hizmetten memnuniyet veya memnuniyetsizlik yaşamalarına sebep olmaktadır (Leclerc ve Martin, 2004).

Ayrıca tur işletmelerine bağlı çalışan turist rehberleri ve seyahat işletmelerinin konaklama ve yeme-içme işletmelerine ilişkin faaliyetleri, lider olarak davranışları ve cezp edici özellikleri gibi unsurlar üstünde pozitif bir etki uyandırarak müşteri memnuniyetinin oluşmasına katkı sağlamaktadır (Doğancılı ve Karaçar, 2019: 99).

Daha önceki çalışmalardan biri olan “Turist Rehberlerinin Performansının Turist Tatminine Etkisi: Kapadokya’yı Ziyaret Eden Yabancı Turistler Üzerinde Bir Araştırma” isimli tez çalışması Bak (2015) tarafından Kapadokya’daki yerli ve yabancı turistlere uygulanarak memnuniyetleri ölçmek amaçlanmıştır. Yine bu doğrultuda ise ilgili çalışmada tarihi, kültürel ve doğal güzellikleri barındıran Çanakkale’de turist rehberi eşliğinde gezen turistlerin memnuniyetini ölçebilmek hedeflenmiştir.

Yöntem

Araştırmanın Amacı ve Önemi: Turist rehberlerinin sektör içerisinde belki de en önemli işlevi turistlerle arasındaki iletişimdir. Köprü görevi üstlenen turist rehberlerinin performansının kalitesi, turistik ürün sunma şekli ve turistlerle kurduğu iletişim süreci turist memnuniyeti açısından önem arz etmektedir. Turist memnuniyetinin sağlanması da ülkeler ve işletmeler için çok önemli bir husustur. Bu sebeple araştırmada profesyonel turist rehberi performansının turist memnuniyeti üzerindeki etkisinin ölçülmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme: Başta Türkiye tarihinin en önemli savaşlarından birinin gerçekleştiği Gelibolu yarımadası olmak üzere, Truva antik kenti ve kaz dağları gibi birçok tarihi ve doğal güzellikleri içerisinde barındıran Çanakkale, birçok turiste ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle tarihi bilgilerin öğreniminde insanlar sözlü veya yazılı kaynaklara ihtiyaç duyduklarından dolayı turistik destinasyonların gezilmesi esnasında devreye turist rehberleri girmektedir. Bu bağlamda çalışmanın evrenini Çanakkale’yi ziyaret eden turistler oluşturmaktadır. Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’nden alınan istatistikî verilere göre Çanakkale’yi 2017 yılında ortalama 472.918 kişinin ziyaret ettiği gösterilmiştir (www.canakkalekulturturizm.gov.tr, 2018).

Örnek büyüklüğünü hesaplayabilmek amacıyla nicel araştırmalarda kullanılan sınırsız evren formülü “ $N > 10.000$ için $n = (P \times Q \times Z_a^2) / H^2$ ” kullanılmıştır. Örnek büyüklüğü, varyansı maksimum kılan oran $P=0.50$ dikkate alınarak 0.05 anlam düzeyi ve 0.05 örnekleme hatasına göre örneklem büyüklüğü $n = (0.05 \times 0.05 \times 1,96^2) / 0.05^2$ yani $n=384$ olarak hesaplanmıştır (Ural ve Kılıç, 2013: 47).

Araştırmanın Hipotezleri:

H1: Rehberlerin kişisel özellikleri, memnuniyeti olumlu yönde etkilemektedir.

H2: Rehberlerin profesyonel yetenekleri, memnuniyeti olumlu yönde etkilemektedir.

Veri Toplama Aracı: Araştırmanın veri toplama aracı olarak Bak (2015) tarafından Kapadokya’da uygulanmış olan “Turist Rehberlerinin Performansının Turist Tatminine Etkisi: Kapadokya’yı Ziyaret Eden Yabancı Turistler Üzerinde Bir Araştırma” İsimli çalışmasından faydalanılmıştır. Kapadokya’da uyguladığı çalışmasında anketinde yer almış olan ölçek, ilgili çalışmaya Çanakkale’de uygulanmıştır.

Verilerin Analizi: Bu çalışmada, ilgili hipotezlerin testinin gerçekleştirilmesi için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Ayrıca katılımcıların dâhil oldukları gruplara göre, değerlendirmelerinde farklılıklar olup olmadığını tespit edebilmek için ise t-testi ve ANOVA kullanılmıştır. Bu testler, parametrik testler olduklarından dolayı, verilerin normal dağılıma uygunluğuna bakılmıştır. Basıklık ve çarpıklık, ± 5 dâhilindedir. Başka bir ifadeyle, bu sınırı aşmamıştır. Bu sebeple, bahsi geçen testlerin kullanımı uygun görülmüştür (Kline, 2011: 60, 61).

Araştırma Bulguları ve Tartışma

Bulgular kısmında, araştırmaya katılanların demografik bilgilerinin dağılımı, ölçekte kullanılan 34 adet ifadeye verilen cevaplar incelenmiştir. Ayrıca araştırmanın hipotezleri olan (H1) kişisel özellikler ve (H2) profesyonel yeterlik çoklu regresyon analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgilerin Dağılımı: Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırmaya dâhil olan katılımcıların çoğunluğu erkek (224-%57) olmakla birlikte katılımcıların %43’ü ise kadındır. Yaş aralıklarına bakıldığında iki grubun öne çıktığı görülmektedir. 41 ve üzeri yaş grubu katılımcıların %34,9’unu temsil etmekteyken, 20 yaş ve altındakilerden oluşan grup katılımcıların %22.1’ine denk gelmektedir. Medeni durum üzerinden bir inceleme yapıldığında, evli ve bekârların sayısının birbirine yakın olduğu görülmekle birlikte % 52.7 ile çoğunluğun evli bireyler olduğu anlaşılmaktadır. 219 kişi (%55.7) ortaöğretim düzeyinde eğitim görmüştür. 108 (% 27.5) kişi ise önlisans-lisans seviyesinde bir eğitim almıştır. Son olarak, Çanakkale’ye ziyaret sayılarına bakıldığında ilk kez gelenler çoğunluğu meydana getirmiştir. 253 kişi, % 64.4’lük bir oranla, Çanakkale’ye ilk kez gelmiştir. Geriye kalanlar ise en az 2 kez Çanakkale’ye gelmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgilerine Göre Dağılımı

Grup		f	%	Grup		f	%
Cinsiyet	Erkek	224	57	Medeni Durum	Evli	207	52.7
	Kadın	169	43		Bekâr	186	47.3
Yaş	20 ve altı	87	22.1	Eğitim	İlköğretim	58	14.8
	21-25	39	9.9		Ortaöğretim	219	55.7
	26-30	46	11.7		Önlisans/Lisans	108	27.5
	31-35	50	12.7		Lisansüstü	8	2
	36-40	34	8.7		Meslek	İşçi	46
	41 ve üzeri	147	34.9	Memur		78	19.8
Gelir Düzeyi	Düşük	184	46.8	Emekli		61	15.5
	Orta	200	50.9	Serbest çalışan		35	8.9
	Üst	9	2.3	Öğrenci		124	31.6
Ziyaret Sayısı	1 kez	253	64.4	Esnaf		5	1.3
	2 kez	104	26.5	Diğer	44	11.2	
	3 ve +	36	9.2				

Araştırmada Kullanılan Ölçeğe Verilen Cevapların Dağılımı: Tablo 2’de yer alan 34 adet ifade ile tur rehberinin performansına ilişkin bir ölçüm yapılması amaçlanmıştır. Bu 34 adet ifade arasından en yüksek ortalamaya sahip olan ifade 3.94 aritmetik ortalama ile “Turistik mekânlar hakkında detaylı bilgi verir” ifadesi olmuştur. Bu ifadeyle rehberler, bilgi verme konusunda oldukça başarılı bulunmuştur. “Tur rehberi dakiktir” ifadesi en düşük (3.36) ortalamaya sahiptir. Buna göre, rehberlerin zamanlama konusunda, göreceli olarak daha olumsuz algılandığı görülmektedir. Ancak genel olarak ifadelerin ortalamaları 3 ile 4 arasında değişim göstermiştir ki bu da ne yüksek düzeyde bir memnuniyetin olduğunu ne de memnuniyetsizliğin olduğunu işaret etmektedir. Bak (2015: 72)’in Kapadokya’da yaptığı çalışmasına bakıldığında ise en yüksek ortalamaya sahip ifade; “rehberin arkadaş canlılığı (4.57)” olduğu, en düşük ifade “rehberin grubun psikolojisi anlaması (4.00)” ve “yerel halkın yaşam tarzı hakkında bilgi vermesi (4.03)” olarak görülmüştür. Kapadokya bölgesindeki turistlerin genel memnuniyet oranı ise %42,8 olarak tespit edilmiştir (Bak, 2015: 89).

Tablo 2. Turist Rehberinin Performansına İlişkin İfadelerin Dağılımı

İfadeler	Çok kötü		Kötü		Ne iyi ne kötü		İyi		Çok iyi		\bar{x}	S.S.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1. Ziyaret edilen bölgenin kültürünü açıklar	4	1.0	17	4.3	95	24.2	209	53.2	68	17.3	3.75	0.94
2. Ziyaret edilen bölgenin tarihini açıklar	4	1.0	23	5.9	78	19.8	175	44.5	113	28.8	3.69	0.94
3. Tur rehberliği dilinde yeterlidir	7	1.8	32	8.1	102	26.0	186	47.3	66	16.8	3.65	0.96
4. Yerel halkın yaşam tarzı hakkında bilgi verir	8	2.0	39	9.9	130	33.1	177	45.0	39	9.9	3.81	0.80
5. Turistik mekânlar hakkında detaylı bilgi verir	7	1.8	26	6.6	125	31.8	172	43.8	63	16.0	3.94	0.90
6. İhtiyaç duyulduğunda erişilebilirdir	14	3.6	44	11.2	128	32.6	146	37.2	61	15.5	3.69	0.91
7. Turistlerin kültürünü anlar	4	1.0	44	11.2	141	35.9	168	42.7	36	9.2	3.51	0.88
8. Yerel kültürün yorumlanmasında beceriklidir	4	1.0	37	9.4	125	31.8	170	43.3	57	14.5	3.66	0.89
9. Fiziksel olarak güçlüdür	8	2.0	31	7.9	147	37.4	163	41.5	44	11.2	3.50	1.00
10. İyi bir espri anlayışına sahiptir	14	3.6	55	14.0	141	35.9	140	35.6	43	10.9	3.48	0.85
11. Sorunlar ve çatışmalarla baş edebilir	5	1.3	29	7.4	139	35.4	163	41.5	57	14.5	3.61	0.88
12. Turistleri bölgedeki otantik etkinliklere katılmaya teşvik eder	6	1.5	41	10.4	157	39.9	136	34.6	53	13.5	3.52	0.87

13. Tur rehberi dakiktir (Tura zamanında hazır olmak)	7	1.8	27	6.9	115	29.3	151	38.4	93	23.7	3.36	0.97
14. Zaman yönetimi yeteneği iyidir (Turu geciktirmemek)	9	2.3	29	7.4	131	33.3	154	39.2	70	17.8	3.61	0.87
15. Grup içinde uyumu sağlar	6	1.5	37	9.4	106	27.0	167	42.5	77	19.6	3.48	0.91
16. Beklenmedik olaylar/kazalar ile baş etme de beceriklidir	6	1.5	30	7.6	144	36.6	165	42.0	48	12.2	3.75	0.95
17. Grupta kişiler arası iletişimi sağlar	8	2.0	40	10.2	122	31.0	166	42.2	57	14.5	3.63	0.94
18. Grup ihtiyaçlarını dikkate alır	6	1.5	32	8.1	130	33.1	160	40.7	65	16.5	3.69	0.94
19. Grup şikâyetlerini çözebilir	5	1.3	37	9.4	124	31.6	167	42.5	60	15.3	3.56	0.86
20. Turun güzergâhını ve programını takip eder	7	1.8	29	7.4	112	28.5	159	40.5	86	21.9	3.57	0.93
21. Grubu güvenlik kuralları hakkında bilgilendirir	5	1.3	24	6.1	129	32.8	160	40.7	75	19.1	3.63	0.91
22. Güvenilirdir	5	1.3	19	4.8	99	25.2	198	50.4	72	18.3	3.61	0.90
23. Sorumluluk sahibidir	5	1.3	12	3.1	103	26.2	188	47.8	85	21.6	3.73	0.94
24. Mantıklıdır	4	1.0	22	5.6	108	27.5	185	47.1	74	18.8	3.70	0.89
25. Grubun psikolojik gereksinimlerinin farkındadır	7	1.8	33	8.4	151	38.4	139	35.4	63	16.0	3.80	0.84
26. Grup ile empati kurar	7	1.8	39	9.9	145	36.9	135	34.4	67	17.0	3.85	0.83
27. Mesleğin etik kurallarına uyar	4	1.0	31	7.9	88	22.4	192	48.9	78	19.8	3.77	0.85
28. Diğer turistik organizasyonlarla işbirliği yapar	7	1.8	43	10.9	143	36.4	149	37.9	51	13.0	3.55	0.92
29. Mesleğine sadıktır	5	1.3	32	8.1	97	24.7	185	47.1	74	18.8	3.55	0.95
30. Tur rehberi naziktir	6	1.5	34	8.7	95	24.2	182	46.3	76	19.3	3.79	0.89
31. Tur rehberinin görünüşü ve kişisel bakımı iyidir	4	1.0	41	10.4	80	20.4	185	47.1	83	21.1	3.49	0.92
32. Tur rehberi arkadaş canlısıdır	4	1.0	33	8.4	106	27.0	167	42.5	83	21.1	3.74	0.90
33. Tur rehberi dürüsttür	3	.8	30	7.6	98	24.9	187	47.6	75	19.1	3.73	0.92
34. Tur rehberinin genel performansı iyidir	5	1.3	21	5.3	92	23.4	195	49.6	80	20.4	3.77	0.93

Hipotezlerin Test Edilmesi: Tablo 3'te görüldüğü gibi, bu araştırmanın 2 hipotezi çoklu regresyon vasıtası ile değerlendirilmiştir. İlk olarak çoklu bağıntı sorununun olup olmadığını inceleyebilmek için VIF değerlerine bakılmıştır. Bu değerlerin, 5'i aşmadığı görülmektedir. Bu yüzden çoklu bağıntı problemi mevcut değildir (Hair, Hult, Ringle ve Sarstedt, 2014: 125). İlk olarak rehber performansına ilişkin boyutların, memnuniyeti % 33 oranında açıkladığı görülmektedir. Kişisel özelliklerin memnuniyet üzerinde etkili olmadığı görülmektedir ($\beta = .101$, $t = 1.233$, $p > .05$). Böylece H_1 reddedilmiştir. Rehberlerin profesyonel yeterlikleri, katılımcıların memnuniyetlerini olumlu

yönde ve anlamlı bir biçimde etkilemiştir ($\beta = .288$, $t = 4.317$, $p < .05$). Sonuç olarak H₂ kabul edilmiştir.

Tablo 3. Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Hipotezler	Boyutlar	t	β	p	VIF
H1	Kişisel Özellikler	1.233	0.101	0.218	3.847
H2	Profesyonel Yeterlilikler	4.317	0.288	0.000	2.561

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada Çanakkale ilindeki düzenlenen turlarda turist memnuniyeti üzerinde profesyonel turist rehberinin etkisi incelenmiş ve yapılan çalışmalar ile araştırılmıştır. Araştırmaya çoğunluk olarak erkek (%57) katılmıştır. Kadın katılımı ise %43 olarak sağlanmış ve çeşitli demografik faktörlerin (cinsiyet, yaş, medeni durum, ziyaret sayısı, eğitim, gelir düzeyi, meslek vs.) turist performansını üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın anket üzerinden elde edilmiş olan verilerine göre;

Çanakkale’de uygulanan anketlerde turist rehberinden genel olarak memnun olma durumuna bakıldığında turistlerin beklentilerinin istenilen ölçüde gerçekleştiği görülmüştür. Turist rehberlerinin performansı 34 ifade ile turistlere sunularak ölçülmüştür. Anket içerisinde en yüksek puanı alan “turist rehberi mekânlar hakkında bilgi verir.” ifadesinin olduğu ve turistlerin bu konuda memnuniyet yaşadığı anlaşılmıştır. Ancak burada irdelenmesi gereken aslında en düşük puana sahip olan “tur rehberi dakiktir.” ifadesidir ki turistler bu aşamada memnuniyetsizlik yaşamıştır. Bu konuda yapılması gereken rehberlerin saat konusunda daha planlı olması ve saatlerini daha düzenli ayarlamaları olacaktır. Bu sayede memnuniyetin artacağı düşünülmüştür.

Anket formuna bakıldığında Çanakkale’nin destinasyonları arasında en yüksek puanı Gelibolu yarımadası ve şehitlik almıştır. Burada turistler memnun kalmışlardır ve bu demek oluyor ki turist rehberi tarafından tarihi duygular net bir şekilde aktarılmıştır.

Anketin çoklu regresyon analizinde rehberin sahip olduğu nitelikler yer almıştır. Bunlar mesleki sorumluluk, kişisel özellikler, profesyonel yeterlilik, yönetim ve organizasyon ve grup içi sorumluluktur. Rehberlerin profesyonel yeterlilikleri ve yönetim ve organizasyon yetkinliklerinden turistlerin memnun kaldıkları görülmüştür. Ancak rehberin mesleki sorumluluk, kişisel özellik ve grup içi sorumluluk faktörlerinde memnuniyet üzerinde anlamlı bir fark görülmemiştir. Aynı şekilde cinsiyet farklılığının rehberin performansı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı anlaşılmıştır.

Medeni durum boyutunda rehberin performansına ilişkin yapılan analizde memnuniyet üzerinde etkisine bakılmıştır. Rehberin mesleki sorumluluk ve kişisel özellikler boyutuna bakıldığında bekâr turistler evli olanlara göre bu performanstan daha fazla memnun kaldıkları görülmüştür. Bunun sebebinin bekâr turistlerin evli olanlara göre daha fazla kariyer hedefinde oldukları ve bu duruma daha olumlu yaklaştıkları düşünülmüştür. Anketteki gelir düzeyi boyutunun analiz verilerine göre orta gelirli turist grubunun, rehberin performansından daha fazla memnun kaldıkları incelenmiştir. Rehberin çoklu regresyon boyutlarında yapılan değerlendirmelerde yaşa göre farklılık olup olmadığına bakılmıştır. Değerlendirmelerde genç turist grubunun rehberin performans boyutlarından daha fazla memnun kaldıkları görülmüştür. Bu durum rehberlerin genel olarak yaşlarının genç gruba daha yakın olduğu ve genç grubun daha aktif olduğu söylenebilir. Ancak bu konuda turist rehberinin diğer yaş gruplarına, özellikle yaşlı gruba yönelik aktiviteler planlaması yönünde memnuniyet artışı olacağı söylenebilir.

Anketin verilerine göre turistlerin eğitim durumları ve destinasyonu tekrar ziyaret etme sayılarının memnuniyet ve diğer boyutlar üzerindeki etkisine de bakılarak incelenmiştir. Ancak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Araştırma kapsamında rehberlere ve rehberler ile birlikte çalışan turizm işletmelerine birkaç öneri verilebilir;

Rehberlerin zamanlama konusunda oldukça yetersiz oldukları görüldüğünden dolayı hem acentelerin hem de rehberlerin dakiklik hususunda eğitim almaları gerektiği düşünülmektedir.

Rehberlerin önemli bir işlevi olarak bilinen turistlerle kurduğu iletişim süreci elde edilen verilere göre yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu duruma öneri olarak, rehberlerin grup içi ilişkilerine daha fazla önem vermesi gerektiği düşünülmektedir. Grup içi ilişkilerinde liderlik özelliğini kullanarak her bir bireyle eşit bir iletişim kurmalıdır.

Kaynakça

- Akbulut, O. (2011). *Avrupa Müşteri Memnuniyet İndeksi Ölçek Uyumluluğu Çalışması; Antalya'daki Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Uygulanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Bak, E. (2015). *Turist Rehberlerinin Performansının Turist Tatminine Etkisi: Kapadokya'yı Ziyaret Eden Yabancı Turistler Üzerinde Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Batman, O., Yıldırğan, R., Demirtaş, N. (2000). *Turizm Rehberliği*. (Birinci Baskı). Adapazarı: Değişim Yayınları, 4-23.
- Çanakkale Kültür Turizm (2018). Çanakkale Ziyaretçi Sayısı, <http://www.canakkalekulturturizm.gov.tr/TR-70505/muze-ve-orenyerleri-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi 29 Aralık 2018.
- Doğancılı, S. O., Karaçar, E. (2019). Turist Rehberliği Mesleği (Dünü-Bugünü-Yarını). In B. Zengin, G. Bayram & O. Batman (Edt.) *Turist Rehberlerinin İşlevleri* (pp. 95-115). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Güngör, E. (2010). *Turistik Yörelere Memnuniyet ve Geleceğe Yönelik Ziyaretçi Davranışları: Antalya Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Hair, J. F., Hult, G. T., Ringle, C. M., and Sarstedt, M. (2014). *A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modelling (PLS-SEM)*. Los Angeles: SAGE Publications.
- Kılıç, İ., Pelit, E. (2004). "Yerli Turistlerin Memnuniyet Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma". *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 113-124.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling* (Third Edition). New York: The Guilford Press.
- Koroğlu, Ö. (2011). *İş Doyumu ve Motivasyon Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Performansla İlişkisi: Turist Rehberleri Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kutluk, A., Avcıkurt, C. (2014). "Ağızdan Ağıza Pazarlamanın Müşterilerin Satın Alma Karar Süreçlerine Etkisi ve Bir Uygulama: (İstanbul Seyahat Acenteleri Örneği)". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29), 613-622.
- Leclerc, D. ve Martin, J. N. (2004). "Tour guide communication competence: French, German and American tourists perceptions. *International Journal of Intercultural Relations*, 28, 181-200.

- Naktiyok, A., Küçük, O. (2003). “İşgören (İç Müşteri) ve Müşteri (Dış Müşteri) Tatmini, İşgören Tatmininin Müşteri Tatmini Üzerine Etkileri: Ampirik Bir Değerlendirme”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(1-2), 225-243.
- Öter, Z. (2007). *Seyahat Acentelerinde Pazarlama Bilgi Sistemlerine Turist Rehberlerinin Katkıları: Ege Bölgesi Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Şahin, S. (2012). *Turist Rehberlerinin Kültürlerarası İletişim Yeterlilikleri: Alman, İngiliz ve Rus Turistlerin Algulamaları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Tayfun, A., Kara, D. (2007). “Turizm İşletme Belgeli Restoranlardan Hizmet Alan Müşterilerin Memnuniyeti Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(21), 273-292.
- TDK (2018). Turist Rehberi Tanımı, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a8f2cfd1778d1.79757328, Erişim Tarihi: 22 Şubat 2018.
- Tolga, Ö., Atay, L. (2016). “Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı Ziyaretçilerinin Profesyonel Turist Rehberlerinden Memnuniyetleri”. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 6(2), 572-591.
- Ural, A., Kılıç, İ. (2013). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık, 47.

Kastamonu İlçeleri Temel Turistik Arz Kaynakları Envanteri: Tabiat Turizmi Alt Türleri ve Doğa Sporları¹

Dr. Öğr. Üyesi Gülizar AKKUŞ
Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi
gakkus@kastamonu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Çetin AKKUŞ
Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi
cakkus@kastamonu.edu.tr

Özet

Turizm destinasyonlarının etkin bir şekilde yönetilebilmesi ve pazarlanabilmesi için, doğru planlama elzemdir. Plansız bir gelişim, beklenen getiriye sağlayamadığı gibi bölge kaynaklarının sürdürülebilirliğini de olumsuz etkileyecektir. Bu sebeple destinasyon için amaç ve hedefler belirlenmeden önce turizm potansiyeli değerlendirilmekte ve envanter çalışmaları yürütülmektedir. Kastamonu birçok turistik arz kaynağına sahip olmakla birlikte bu kaynakların ortaya konduğu ve sınıflandırıldığı kapsamlı bir araştırma gerçekleştirilmemiştir. Bu eksiklik destinasyon paydaşları katılımının olduğu çalıştay, sempozyum gibi toplantılarda sıklıkla dile getirilmektedir. Bu sebeple araştırmada Kastamonu genelinde tüm turizm arz kaynaklarının değerlendirilmesi ve tek bir kaynaktan toplanması planlanmıştır. Tasnifte ve okumada kolaylık sağlaması açısından ilçeler bazında bir envanter oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu sayede ilçelerin öncelikli olarak odaklanması gereken turizm türlerini belirleyerek akademik bir katkı sunmak hedeflenmiştir. Araştırma sonucunda Kastamonu ilinin başat turistik çekiciliğinin tabiat turizmi alt türleri ve doğa sporu faaliyetleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türlerin gerçekleştirildiği ilçelere ilişkin veriler tek tabloda sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Turistik Çekicilik, Turistik Arz Kaynağı, Tabiat Turizmi, Doğa Sporları, Kastamonu.

Inventory of Basic Touristic Supply Resources of Kastamonu Districts: Natural Tourism Sub-Types and Outdoor Sports

Abstract

Correct planning is essential for the efficient management and marketing of tourism destinations. An unplanned development will not provide the expected return and will negatively affect the sustainability of the regional resources. For this reason, tourism potential is evaluated and inventory studies are carried out before the goals and targets are determined for the destination. Although Kastamonu has many touristic supply resources, no comprehensive research has been conducted in which these resources are put forward and classified. This deficiency is frequently mentioned in meetings such as workshops and symposiums with the participation of destination stakeholders. For this reason, it is planned to evaluate all tourism supply resources in Kastamonu and to gather them in a single source. It was decided to create an inventory by districts for ease of classification and reading. In this way, it is aimed to make an academic contribution by identifying the types of tourism that districts should primarily focus on. As a result of the research, it was concluded that the main tourist attraction of Kastamonu province is the sub-types of nature tourism and nature sports activities. The data related to the districts where the species were performed are presented in a single table.

Keywords: Touristic Attraction, Touristic Supply Source, Nature Tourism, Nature Sports, Kastamonu.

¹ Bu araştırma, Kastamonu Üniversitesi BAP Koordinatörlüğü tarafından desteklenen KÜ-BAP01/2018-4 projesi kapsamında elde edilen verilere dayanmaktadır.

Giriş

Bir turizm destinasyonunun rekabetçilikteki karşılaştırmalı üstünlüğü, kaynak zenginliği ya da faktör donanımlarına bağlıdır. Bu faktörler içerisinde turistik ürünü oluşturan ilk bileşenlerden olan çekicilik önemli bir yer tutmaktadır. Doğal ve insan yapımı (yapay) çekicilikler, turisti destinasyona çeken, gitmeye motive eden ilk unsurlardır. Bu çekicilikler ya da karşılaştırmalı üstünlükler etkili bir şekilde yönetilmezse destinasyonların rekabet avantajı sağlaması mümkün değildir. Bu sebeple destinasyonların rekabette ön plana çıkabilmek için sahip olduğu kaynakları etkili bir şekilde kullanması beklenir. Çünkü kaynak açısından çok zengin bir turizm destinasyonu, bunu etkin bir şekilde yönetemezse rekabetçi bir nitelik taşıyamaz. Ancak çok sınırlı ya da tek kaynağa sahip bir destinasyon etkili bir biçimde yönetilirse rekabet avantajı yakalaması muhtemeldir. Bu sebeple destinasyonun sahip olduğu kaynakların etkin yönetimi büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde destinasyonların birbirine benzediği, turistik talebin aşırı esnek olduğu turizm pazarında bölge rakiplerin gölgesinde kalacaktır.

Rekabette başarı sağlamak için kaynakların etkili yönetimi önemlidir. Ancak bu yönetimin düzgün bir şekilde gerçekleşebilmesi için destinasyon planlama aşamalarının takip edilmesi gerekir. Planlama yaklaşım ve süreci tasarlandıktan sonra bölgenin turizm potansiyelini belirlemeye yönelik birtakım envanter araştırmaları yürütülmelidir. Çünkü doğru planlar ortaya koyabilmek için destinasyonların özellikle sahip olduğu kaynakları tespit etmiş olması gerekir. Elinde var olandan net biçimde emin olamayan bir destinasyonun geleceğe dair planlarına doğru bir şekilde karar vermesi beklenemez. Ancak günümüzde özellikle mikro ölçekteki bazı bakir destinasyonların turistik çekiciliklere dair envanter oluşturmadan amaç ve hedeflerini tanımlayarak uygulamaya geçtiği gözlenmektedir. Bu durum sürecin aksamasına, destinasyonların etkin bir şekilde yönetilememesine ya da beklediği başarıyı yakalayamamasına sebebiyet vermektedir. Kastamonu da sahip olduğu kaynakları muhafaza etmiş, el değmemiş ancak bu ölçüde bilinirliği yüksek olmayan bir Batı Karadeniz ilidir. Destinasyonun özellikle yakın komşusu UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmiş Safranbolu gibi üstünlük elde edebilmesi için doğru bir destinasyon planlama süreci takip etmesi gerekir. Bu sebeple öncelikli olarak geniş kapsamlı bir arz kaynağı envanterine ihtiyaç duyulmaktadır. Aksi takdirde yürütme aşamasında bazı bölgelerin gözden kaçması ya da kuvvetli yanlarının göz ardı edilmesi olasıdır. Bu araştırmada Kastamonu ilçelerinde gerçekleştirilen temel turizm türlerine ilişkin bir envanter oluşturmak amaçlanmıştır. Bu envanter sayesinde özellikle ilçeler bazında bir sınıflandırma yapılarak öncelikli olarak odaklanması gereken turizm türleri ve faaliyetleri öngörülebilir hale gelecektir.

Literatür İncelemesi

Kapsamlı literatür taraması neticesinde Kastamonu ilçelerinde gerçekleştirilen turizm türlerine ilişkin en detaylı bilginin Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü resmî web sitesinde ve Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) (2011) Turizm Eylem Planı'nda yer aldığı tespit edilmiştir. Bu iki bilgi kaynağına ilişkin detaylı bilgi ve tablolara metot kısmında değinilmiştir. Bununla birlikte Kastamonu'nun sahip olduğu çeşitli çekiciliklere ilişkin birçok araştırma makalesi, derleme ve bildiriye ulaşılmıştır. Bu araştırmaların yayımlandıkları yıllar dikkate alınarak gelişimleri, birbirleri ile ilişkilendirilerek kısaca özetlenmiştir.

Oruç (2004) mimarlık anabilim dalında yüksek lisans tezi olarak hazırladığı çalışmada, Kastamonu'nun doğa-atlı spor turizmi potansiyelini değerlendirmiştir. İlde uygulanabilecek doğa-atlı spor turizm tesislerinin taşınması gereken nitelikler ve tasarım kriterleri dünyanın başarılı

örnekleri göz önüne alınarak değerlendirilmiştir. Envanter oluşturulurken bu araştırmanın doğa-atlı spor turizmi (atlı-doğa yürüyüşü), etkinlik turizmi, yayla turizmi, botanik turizmi ve mağara turizminin gerçekleştirilebileceği alanlara yönelik bilgilerinden faydalanılmıştır.

Öztürk (2005) Küre Dağları Milli Parkı'nın rekreasyonel kaynak değerlerini irdelemiştir. Bölgenin turistik değerleri, trekking, kanyoning, mağara, dağcılık, kampçılık, rafting, olta balıkçılığı, foto-safari ve yaban hayatı izleme olarak ifade edilmiştir. Benzer şekilde Erduran (2006) ise Kastamonu sınırları içerisinde bulunan bir diğer milli park Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın rekreasyonel potansiyelini, ölçüt karneleri yöntemi ile değerlendirmiş ve alanın toplam kullanılabilir turistik potansiyelini yüzde olarak hesaplamıştır. Araştırma sonucunda milli park ve yakın çevresinin kullanılabilir turizm-rekreasyon potansiyeli '0' olarak belirlenmiştir.

Aydınöz, İbret ve Aydın (2011; 2012) önce bildiri olarak sundukları çalışmayı bir yıl sonra makale olarak yayınlamışlardır. Araştırmalarında Ilgaz Dağı Milli Parkı arazi kullanımını coğrafi bilgi sistemleri (CBS) aracılığıyla tespit etmişlerdir. Park içerisindeki kayak tesisi ve buna bağlı yolların alanın sürdürülebilirliği açısından risk oluşturduğu tespit edilmiştir. Zeren, Sevik ve Cetin (2016) Kastamonu'nun kırsal turizm belirleyicilerini CBS ile tespit etmeye odaklanmıştır. Çetin vd. (2018) de aynı tekniğini kullanarak Yeşilyuva Doğa Parkı'nın turizm faaliyetlerine uygunluğunu değerlendirmiştir. Doğa parkının piknik, doğal seyir, yürüyüş-koşu, paintball ve flora-fauna gözlemeye uygun olduğu belirtilmiştir. Zeybek, Aylar ve Dinçer (2019) de CBS tekniğini kullanarak Cide'de bulunan Kılıçlı mağarasını değerlendirmiş ve turistik açıdan potansiyel teşkil ettiğini belirtmiştir.

Görmüş (2012) Küre Dağları Milli Parkı planlaması açısından en uygun stratejiyi belirleyebilmek amacıyla Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) tekniğini kullanmıştır. Saptanan ağırlık puanlarına göre mutlak koruma stratejisinin en yüksek ağırlık puanına sahip olduğu belirlenmiştir. Belkayali ve Kesimoğlu (2015) da aynı tekniği kullanarak milli parktaki turizm faaliyetlerinin etkilerine yönelik paydaş görüşlerini karşılaştırmıştır. Tüm paydaşlar (yöneticiler, yerel halk, uzmanlar ve ziyaretçiler) turizm faaliyetlerinin olumsuz etkilerinin öncelikle hava ve su kalitesinde gözlendiğini ifade etmiştir.

Literatürde Kastamonu ilçeleri ya da özellikli bölgeleri turistik arz kaynaklarının sürdürülebilirlik çerçevesinde değerlendirildiği araştırmalar mevcuttur. İbret, Aydınöz ve Baştemur (2013) kıyı turizminin sürdürülebilir kalkınmaya etkisi üzerine yaptıkları çalışmada, Cide ilçesinin sahip olduğu turistik arz kaynaklarını mağara, plaj, kanyon, milli park, şelale, kale, yayla ve deniz feneri olarak sıralamıştır. Çetin (2015) ise peyzaj planlama açısından Taşköprü ilçesinde bulunan Pompepolis antik kentinin sürdürülebilir turizm potansiyelini değerlendirmiştir. Alanın arkeolojik değeri olduğundan ve doğal bir miras niteliği taşıdığından bahsetmiştir. Göktuğ ve Arpa (2015) Ilgaz Dağı Milli Parkı içerisinde yer alan Ilgaz Kış Sporları Turizm Merkezi'nin fiziksel ve sosyal taşıma kapasitesini analiz etmiştir. Alanda gerçekleştirilebilecek turizm türleri kış turizmi, bitki inceleme gezileri, dağ yürüyüşü (trekking), dağ bisikleti, foto safari etkinlikleri, fauna gözlemi ve kamp etkinlikleri olarak izah edilmiştir. Aktaş, Şevik ve Çetin (2016) Abana ilçesinin sürdürülebilir turizm gelişimi için yapılması gerekli faaliyetlerden bahsetmiş ve Abana'nın deniz turizmi, deniz şenlikleri, manzara doğa fotoğrafçılığı açısından önemli bir potansiyel teşkil ettiğini ifade etmiştir. Altunel, Altunel ve Torun (2017) Ilgaz Dağı Milli Parkı gelişiminin önündeki engellere yönelik bir araştırma ortaya koymuştur. Park, kış turizmi açısından değerlendirilmiştir.

Kastamonu ili genelinin ya da bazı bölgelerinin doğa turizmi/ekoturizm potansiyelini tespit etmeye yönelik birçok araştırma yapılmıştır. İl genelinde yapılan araştırmaların özellikle son dört yıl içinde

gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Oktay, İşlek ve Yaşar (2016) Kastamonu ilinin doğa turizmi potansiyelini değerlendirmiştir. Küre Dağı Milli Parkı tabiat yürüyüşü, kanyon, mağara, Ilgaz Dağı Milli Parkı yaban hayatı ve endemik bitki gözleme, kış sporları, kamp imkânı, sportif olta balıkçılığı ile vurgulanmıştır. Pınarbaşı, Devrekâni, Cide, Şenpazar ilçelerinin mağara turizmi, Araç, Azdavay, Pınarbaşı, Çatalzeytin, Daday, Devrekâni ve Bozkurt ilçelerinin yayla turizmi, Devrekâni ilçesinin kamp turizmi potansiyeline değinilmiştir. Sakıcı ve Çelik (2017a) Kastamonu'nun ekoturizm potansiyelini ortaya koymak amacıyla doğal manzara, mağara, göl, su kaynağı, kanyon, yayla, plaj, şelale olmak üzere çekiciliklere ilişkin sekiz kategori belirlemiştir. Bu kategoriler içinde toplam 71 kaynağa yer verilmiş ve 41 uzmandan kaynakları değerlendirmesi istenmiştir. Araştırma sonucunda sekiz başlık için en çok tercih edilen ekoturizm alanları tespit edilmiş ve buralarda gerçekleştirilebilecek turizm türlerine değinilmiştir. Doğal manzara kategorisinde Ballıdağ ve göl kategorisinde Balıklı göl foto-safari ve trekkingle, kanyon başlığı altında Çatak kanyonu trekking, foto-safari ve bitki gözleme ile, mağara başlığında Dağlı Kuyluca mağarası foto-safari, bitki ve hayvan gözleme ile, su kaynaklarında Çevrik boğaz foto-safari, olta balıkçılığı, trekking, bitki ve hayvan gözleme ile, plajlarda Çayyaka koyu foto-safari, trekking ve bitki gözleme, yaylalar kategorisinde Kuru yaylası foto-safari, trekking, bitki gözleme, bisiklet, kamp ve at binme, şelale başlığında ise Azdavay şelalesi foto-safari, trekking, bitki gözleme ile ilk sırada yer almıştır. Ayrıca Sakıcı ve Çelik (2017b) başka bir araştırmada yalnızca mağara kategorisinde elde edilen bilgileri paylaşmıştır. Kastamonu'nun doğa turizmi potansiyelini tespit etmeye yönelik yapılan bir diğer araştırma Zengin, Koç ve Ulama (2019) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmada derinlemesine görüşme tekniği benimsenmiş ve ilgili 13 paydaş ile görüşülmüştür. Küre Dağları ve Ilgaz Dağı milli parklarının zengin flora ve faunası, doğa yürüyüşü imkânı ile ön plana çıktığından, Ilgaz dağının kış ve kamp turizmi potansiyelinden bahsedilmiştir. Azdavay, Pınarbaşı, Daday ve Araç ilçeleri yaylalarına, Cide, İnebolu, Abana ve Çatalzeytin ilçeleri geniş kıyı kumsallarına, çeşitli ilçelerin gölleri, kanyonları, mağaraları ve şelalelerine değinilmiştir.

Belirli alanların ekoturizm potansiyelini belirleme amaçlı yapılan araştırmalar ise şu şekilde özetlenebilir. Açıköz, Görmüş ve Karadeniz (2010) Küre Dağları Milli Parkı'nın ekoturizm açısından güçlü yönlerini değerlendirmiştir. Milli parkın, sahip olduğu mağara, tarihi kalıntı gibi doğal ve tarihi değerleri, doğa sporlarına uygunluğu, doğal çevre ve vahşi yaşam alanları, geleneksel evleri, ornitoloji açısından değerli alanları ve endemik bitki örtüsü ile ekoturizme uygun olduğu belirtilmiştir. İbret ve Cansız (2016) Küre ilçesini kanyon turizmi ve ekoturizm açısından değerlendirmiştir. İlçe kanyonları, zengin bitki örtüsü, doğal soğuk su kaynakları, akarsu turizmine ve çeşitli doğa sporlarına uygun arazi koşulları, manzara güzelliği ile değerlendirilmiştir. Görmüş vd. (2017) ise kapsamlı bir araştırma gerçekleştirerek Küre Dağları Milli Parkı'ndaki köylerin ekoturizm potansiyelini değerlendirmiştir. Köyler üç gruba ayrılmış ve toplamda 57 köy incelenmiştir. Öztürk ve Kalaycı (2018) Çatalzeytin ve çevresinin iklim konforu şartlarını ekoturizm aktiviteleri yönünden incelemiştir. Araştırmada ilçenin trekking, foto-safari, kampçılık, yenilebilir yabani meyve toplama, bitki gözlemciliği, at binme gibi çeşitli ekoturizm aktivitelerine imkân tanıdığı ifade edilmiştir.

Şen ve Erkan Buğday (2015) ekoturizm faaliyetleri içerisinde önemli bir yer teşkil eden Kastamonu ilindeki koruma ve kullanma amaçlı belirlenmiş alanları tespit etmiştir. İlde iki milli park, üç tabiat parkı, dört tabiat anıtı, dört yaban hayatı geliştirme sahası, iki muhafaza ormanı, 22 gen koruma ormanı, yedi tohum meşçeresi, iki tohum bahçesi ve 19 mesire alanı bulunduğu ifade edilmiştir. Aktepe vd. (2017) ise Ilgaz Dağı ve Küre Dağları Milli Parkı'nın botanik turizmi potansiyelini ele

almıştır. Karaköse ve Terzioğlu (2019) Yaralıgöz Eğitim ve Gözlem Ormanı'nın florasını belirlemek ve botanik turizmi açısından potansiyelini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.

Literatürde şelale, göl, mağara ya da el sanatlarına dair spesifik turistik çekiciliklere ilişkin araştırmalar da tespit edilmiştir. Yeni ve Çetin (2015) Daday'ın geleneksel külekçilik zanaatını ele almıştır. Bu kapsamda üretilen tıkr (şaplak, çötüre), yayık, çalmaç ve külek (güvlek)'ten detaylıca bahsetmişlerdir. Çoban ve Aydınözü (2016) Pınarbaşı ilçesi Ilıca şelalesini değerlendirmiştir. İlçenin şelale, kanyon ve mağara ile turizm potansiyelinden bahsedilmiştir. Duran (2016) Taşköprü ilçesindeki göl ve göletlerin kırsal rekreasyona uygunluğunu değerlendirerek sıralamıştır. Suya dayalı kırsal rekreasyon için en uygun ve yüksek öncelikli (%45) gölet, Küçüksu göleti olarak belirlenmiştir. Gölette gerçekleştirilebilecek rekreatif aktiviteler bisiklet, spor-koşu, ata binme, fotoğraf, kamp, flora, sandal, trekking, ATV, olta balıkçılığı, piknik, akarsu olarak ifade edilmiştir. Aylar, Zeybek ve Dinçer (2019) Azdavay'da bulunan Medil mağarasının turizm açısından önemine değinmiştir. Arkeolojik değeri olması sebebiyle de mağaranın oldukça önemli olduğu belirtilmiştir.

Kastamonu şehrinin kültür ve inanç turizmi potansiyelini tespiti yönelik İbret, Aydınözü ve Uğurlu (2015) ile Tan ve Yıldırım'ın (2019) araştırmaları dikkat çekmektedir. İbret, Aydınözü ve Uğurlu'nun (2015) çalışmasında Kastamonu'nun kültür ve inanç turizmi yanı sıra deniz turizmi, milli parklar, kış turizmi, sağlık turizmi, spor turizmi ve mağara, yayla, kanyon, flora-fauna gibi doğa turizmi faaliyetlerine uygunluğu ifade edilmiştir. Ancak bu bilgiler detaylandırılmadığı için hangi ilçenin uygun olduğu değerlendirilememiş, bu sebeple envantere dâhil edilmemiştir. Tan ve Yıldırım (2019) ise Kastamonu'nun inanç turizmi potansiyeline ilişkin ilgili dokuz paydaş ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiştir.

Kastamonu ilinin tüm turistik arz kaynaklarının bir arada değerlendirildiği yayın sayısı oldukça kısıtlı olmakla birlikte Yeşiltaş, Çeken ve Öztürk (2009) Karadeniz bölgesindeki turizm olanaklarını SWOT analizi yardımı ile ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma içerisinde Kastamonu'nu Araç, Daday, Azdavay-Pınarbaşı, Küre ve Tosya ilçelerinin yayla turizmi, Ilgaz dağının dağcılık, trekking ve av turizmi, Kastamonu'nun atlı doğa yürüyüşüne uygun olduğu ifade edilmiştir. Araştırma Karadeniz bölgesinde gerçekleştirildiği için Kastamonu turistik çekiciliklerine ilişkin bilgiler sınırlılık arz etmektedir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, Kastamonu bölgesi turizm arz kaynaklarına yönelik araştırmaların çoğunun fen bilimleri alanında, özellikle peyzaj mimarlığı ve orman mühendisliği anabilim dallarında gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu araştırmalar içerisinde de sıklıkla milli parklara yönelik çalışmalara rastlanmaktadır. Sosyal bilimler alanındaki araştırmaların ise son beş yılda arttığı gözlenmiştir. Bu araştırmalar içerisinde ilin ve ilçelerin doğa turizmi/ekoturizm potansiyelinin tespitine yönelik araştırmalar dikkat çekmektedir. Özellikle Oktay, İşlek ve Yaşar (2016) ve Zengin, Koç ve Ulama (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmaların ilin doğa turizmi potansiyelini tespit etmeye yönelik en kapsamlı araştırmalar arasında olduğu ifade edilebilir. Ancak bu araştırmada ilin sahip olduğu tüm turistik çekicilikleri tespit ederek sınıflandırmak, daha kapsamlı bir araştırma ortaya koymak amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın amacı ve önemi: 2014 yılında Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi tarafından yapılan ve birçok önemli turizm paydaşının katıldığı “*Kastamonu Turizmcileri Problemlerine Çözüm Arıyor Çalıştayı*”nda Kastamonu'nun odaklanması gereken turizm çeşit veya çeşitlerinin belirsiz olduğu, Kastamonu'nun tüm arz verilerine, somut ve somut olmayan kültürel mirasına

yönelik kapsamlı bir envanter çalışmasının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalıştay sonucu tespit edilen eksikliklerden biri olan somut olmayan kültürel miras unsurlarına yönelik bir envanter olmaması durumu, Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi öğretim üyeleri tarafından değerlendirilmiş ve buna ilişkin kitap çalışması yürütülmüştür. Ancak birçok turizm arz kaynağının ortaya konduğu ve sınıflandırıldığı bir araştırma gerçekleştirilememiştir.

Bu çalışmada Kastamonu ilinin başat turistik çekiciliklerine yönelik ilçeler bazında bir envanter oluşturmak amaçlanmıştır. Bu tasnif ile birlikte temel turistik arz kaynakları kesinleştirilebilecek ve özellikle ilçeler bazında yapılan sınıflandırma sayesinde hangi ilçenin hangi turizm türüne odaklanmasının faydalı olacağı öngörülebilir hale gelecektir. Bu sayede elde edilen veriler gelecek araştırmalara temel oluşturabilir ve uygun bulunması halinde Kastamonu ilçelerinin belirlenen türler ile markalaşması sağlanabilir. Bu sebeple araştırmanın sunacağı katkı itibarıyla önemli bir açığı kapatacağı varsayılmaktadır.

Veri toplama yöntemi: Araştırmada nitel bir tasarım benimsenmiş ve veriler doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. Araştırma konusu ile ilgili tüm alanlara, kurumlara ya da kişilere doğrudan ulaşılması mümkün olmadığı için bu yöntem benimsenmiştir. Bununla birlikte yöntem nicel araştırmalara kıyasla zaman, emek ve para açısından daha maliyetli olan nitel araştırmanın daha az maliyetle gerçekleştirilmesini olanaklı kılması, sözlü bilgiden ziyade yazılı olması sebebiyle daha güvenilir verilere dayanması, geniş bir örneklem oluşturulmasına olanak sağlaması ve uzun süreli araştırmalarda etkili bir araç olması (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 191-192) sebebiyle tercih edilmiştir.

Araştırmada bilgi fazlalığının yarattığı karışıklığı önleyeceği ve ilçelerde öne çıkan turizm türlerinin de saptanmasına olanak sağlayacağı düşüncesiyle ilçeler bazında turizm arz kaynaklarının değerlendirilmesi uygun bulunmuştur. Öncelikle 2018 yılı Şubat-Mart aylarında geniş kapsamlı basılı ve çevrimiçi kaynak taraması yapılmıştır. Literatür taraması ardından merkezi yönetimlerin ilin genel çekiciliğine yönelik birtakım bilgilendirme faaliyetleri yürüttüğü göz önüne alınarak aynı yılın Nisan ayında Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü web sitesi detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ancak mikro açıdan bölgeyi en çok tanıyan kamu sektörü paydaşının yerel yönetimler olduğu ifade edilebilir. Belediyeler, il özel idaresi ve muhtarlıklardan oluşan yerel yönetimler içerisinde bilgi paylaşımı açısından belediyelerin daha etkili olduğu söylenebilir. Bu sebeple aynı yılın Mayıs ayında tüm ilçe belediyeleri web sitelerinde yer alan online bilgiler de derlenmiştir. Bu aşamada herhangi bir veriyi gözden kaçırmamak büyük önem arz ettiği için online bilgiler yanı sıra ulaşılabilirliği göz önüne alınarak iki etkinliğe katılım sağlanmış ve tüm Kastamonu ilçelerine ilişkin bilgi içeren materyaller toplanmıştır. 27-30 Haziran 2018 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen Batı Karadeniz Turizm, Tanıtım ve İşbirliği Fuarı-BAKAF'a, 22-26 Kasım 2018 tarihleri arasında düzenlenen İstanbul'da Kastamonu Günleri'ne katılım sağlanmış ve ilgili materyaller toplanmıştır.

Bulgular

Yaklaşık on ay süren doküman incelemesi ardından toplanan tüm veriler değerlendirilmiştir. Tarama esnasında Kastamonu turizm arz kaynaklarına ilişkin en kapsamlı bilginin Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü resmi internet adresinde ve KUZKA (2011) Turizm Eylem Planı'nda yer aldığı tespit edilmiştir. Bu sebeple öncelikle en kapsamlı bilgi kaynaklarına yönelik ortak bir envanter oluşturulmasına ve bu envanter üzerine elde edilen diğer bilgilerin işlenmesine karar verilmiştir.

Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Kastamonu'daki turizm değerlerini inanç turizmi, deniz turizmi, yayla turizmi, eko turizm, kış turizmi, spor turizmi, milli parklar ve korunan alanlar ile kültür turizmi olmak üzere sekiz başlıkta toplamıştır. 16 turizm türüne ise spor turizmi başlığı altında yer vermiştir. Envanterde (Tablo 1) bu türlerin hepsi ilçeler bazında ayrıştırılmıştır. Bununla birlikte müdürlük rüzgâr ve su sörfü alanlarını ayrı vermiştir ama aynı ilçelerde gerçekleştirildiği için bunlar da birleştirilmiştir.

KUZKA (2011, s. 14) Turizm Eylem Planı'nda ise Kastamonu, Çankırı ve Sinop ilçelerinde ön plana çıkan turizm türleri harita üzerinde gösterilmiştir. Ancak KUZKA bu haritayı Kunter (2007) ile İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri (2011) verilerinden derleyerek hazırlamıştır. Verilerin derlendiği tarihler itibariyle güncel bilgiler içermediği söylenebilir. Buna rağmen harita ilin turizm türlerini gösteren en kapsamlı araştırmalardan biri olduğu için değerlendirmeye alınmıştır. Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2018) turizm değerleri envanteri ardından, KUZKA (2011)'nin öne çıkan turizm çeşitlerine ilişkin hazırladığı harita tablolatırılmıştır (Tablo 2). Bahsi geçen tüm turistik ürün çeşitleri ve ilçeleri tek bir tabloda görebilmek amacıyla iki envanter birleştirilmiştir (Tablo 3).

Kastamonu ilçelerinde bulunan mevcut turistik çekiciliklere ya da gerçekleştirilebilecek turizm türlerine dair yapılmış en detaylı iki çalışma derlenerek tablolatırılmıştır (Tablo 3). Çıkarılan bu envanter sayesinde hem ilçelerin çoğunda gerçekleştirilebilecek turizm türleri belirlenmiş, hem de hangi ilçelerin hangi turizm türüne ev sahipliği yaptığı ya da yapabileceği tespit edilmiştir. Kastamonu ilçelerinin çoğunda gerçekleştirilebilecek turizm türleri içerisinde ilk üç sırayı kültür turizmi, kamp-karavan turizmi ve yayla turizmi almıştır. Toplam 19 ilçenin 16'sı kültür turizmine uygun iken, dokuz tanesinin kamp-karavan turizmine, dokuz ilçenin ise yayla turizmine uygun olduğu tespit edilmiştir. En çok turistik ürün çeşitliliğine sahip ilçenin ise Araç ilçesi olduğu belirlenmiştir. Bunu Cide ve Küre ilçeleri izlemiştir. Sadece eski eser açısından ziyaret edilebilir bulunan Seydiler en az turistik ürün çeşitliliğine sahip ilçe olarak kaydedilmiştir.

Kastamonu İl Kültür Turizm Müdürlüğü ve KUZKA dışında, Kastamonu'nun tüm turistik ürün çeşitlerinin derinlemesine ele alındığı farklı bir kaynak tespit edilememiştir. Buna rağmen literatür incelemesi ardından yapılmış akademik araştırmaların içerikleri değerlendirilerek ilçelerde gerçekleştirilen turizm türlerine ilişkin birtakım bilgiler sağlanmıştır. Ayrıca tüm ilçe belediyelerinin resmi internet sitelerine girilerek, turizm değerlerine ilişkin paylaşılan bilgiler derlenmiştir. Bununla birlikte katılım sağlanan iki fuarda Kastamonu ilçelerine yönelik birçok doküman toplanmıştır. Özellikle Cide, İnebolu, Abana, Çatalzeytin, Taşköprü, Azdavay, Devrekâni, Tosya ilçelerine yönelik çeşitli tanıtım broşürleri, cd'ler, kitap/kitapçıklara ulaşılrken, bunlar dışında kalan diğer ilçelerin tanıtım ve özellikle bilgilendirmeye dayalı materyal konusunda imkânlarının kısıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple bahsi geçen sekiz ilçeye yönelik daha detaylı bir tarama yapılabilmmiştir. Bu tarama esnasında basılı kaynaklarda yer alan bazı bilgilere belediye web sitelerinde de yer verildiği, ancak ilçe belediyelerinin basılı tanıtım materyalleri ile web sitelerindeki bilgiler arasında birtakım farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılıkların değerlendirildiği “*Merkezi ve yerel yönetimlerin resmi web sitelerinde yer alan bölgesel turizm değerlerine ilişkin bilgilerin karşılaştırılması*” ve “*Yerel yönetimlerin turistik çekiciliklere ilişkin bilgi kaynakları arasındaki farklılığın değerlendirilmesi*” başlıklı iki bildiri 13-15 Haziran 2019 tarihleri arasında V. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulmuştur.

Tablo 1. Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2018) Kastamonu Turizm Değerleri Dökümü

Turistik Ürün Çeşitleri	Abana	Ağlı	Araç	Azdavay	Bozkurt	Cide	Çatalzeytin	Daday	Devrekâni	Doğanyurt	Hanönü	İhsangazi	İnebolu	Küre	Pınarbaşı	Seydiler	Şenpazar	Taşköprü	Tosya
İnanç Turizmi												X						X	
Deniz Turizmi	X				X	X	X			X			X						
Yayla Turizmi			X	X	X		X	X	X					X	X				X
Ekoturizm														X					
Kış Turizmi																			
Milli Parklar ve Korunan Alanlar														X					
Kültür Turizmi								X					X					X	
Bisiklet			X										X						
Olta Balıkçılığı								X	X										
Dağ Yürüyüşü							X							X					X
Doğa Yürüyüşü			X				X							X					X
Atlı Doğa Yürüyüşü			X					X											
Kaya Turmanışı														X	X				
Kamp-Karavan Turizmi	X		X		X	X	X			X			X	X					
Av Turizmi					X	X	X	X	X				X					X	
Yamaç Paraşütü	X		X											X					X
Su Altı Dalış Turizmi						X	X												
Rüzgâr-Su Sörfü	X				X	X	X			X			X						
Çim Pateni-Kayağı			X																
Golf Turizmi			X																
Jeep Safari	X										X			X					
Motokros				X															
Off Road															X				

Tablo 2. KUZKA (2011) Turizm Eylem Planı, Kastamonu İlçeleri Öne Çıkan Turizm Çeşitleri Haritası Dökümü

Turistik Ürün Çeşitleri	Abana	Ağlı	Araç	Azdavay	Bozkurt	Cide	Çatalzeytin	Daday	Devrekâni	Doğanyurt	Hanönü	İhsangazi	İnebolu	Küre	Pınarbaşı	Seydiler	Şenpazar	Taşköprü	Tosya
Kültür Turizmi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X				X		X	X	X
Deniz-Kıyı Turizmi	X				X	X	X			X			X						
Yamaç Paraşütü	X		X																X
Rüzgâr-Su Sörfü	X				X	X	X			X			X						
Yayla Turizmi			X	X	X			X	X					X	X				X
Kuş Gözleme			X						X										
Karavan			X		X		X								X				
Bisiklet			X			X	X			X			X						
Termal			X												X				
Tabiat Anıtları			X		X								X						
Akarsu-Kanyon					X	X			X					X	X				X
İnanç Turizmi						X									X				
Sualtı Dalış						X													
Mağara						X									X		X		
Av-Olta Balıkçılığı						X		X	X										X
Doğa Yürüyüşü							X							X					X
Foto-Jeep Safari											X			X					
Eski Eser		X									X	X				X			X
Kaya Tırmanışı														X	X				
Kış Turizmi														X					

Elde edilen tüm veriler tasnif edilip değerlendirilerek ilçelerde gerçekleştirilebilecek turizm türleri envanteri ortaya konmuştur (Tablo 4). Eski envantere yapılan tüm değişiklikler ve eklemeler tabloda artı (+) ile gösterilmiştir. Yeni envantere kültür turizmi başlığı tarih ve kültür turizmi olarak, eski eser başlığı miras turizmi olarak değiştirilmiştir. Bununla birlikte ekoturizm başlığı tüm alternatif turizm türlerini kapsadığı için tablodan çıkarılmıştır. Deniz turizmi başlığı altında deniz fenerine sahip ilçelere de yer verilmiştir. Bisiklet başlığı içerisine dağ bisikleti, atlı doğa yürüyüşü başlığına at binme, jeep-safari başlığı içerisine foto-safari faaliyetleri, tabiat anıtları başlığına tabiat parkları dâhil edilmiştir. Ayrıca akarsu-kanyon olarak ifade edilen çekiciliklere şelale, göl gibi doğal çekicilikler eklenmiştir. Önceki envanter üstünde yapılan değişiklikler yanı sıra envantere etkinlik turizmi, gastronomi turizmi, manzara fotoğrafçılığı, akarsu-rafting turizmi, kırsal turizm, yaban hayatı gözlemciliği, botanik turizmi, mesire alanları ve orman kaynakları olmak üzere dokuz yeni turizm türü eklenmiştir. İlçelerde gerçekleştirilen şenlik, festival, panayır, yarış, şampiyona gibi faaliyetler etkinlik turizmi kapsamında değerlendirmeye alınmıştır. İlçe bilgi kaynaklarında yöresel ürünlere değinen ilçeler, potansiyel teşkil ettiği için gastronomi turizmi kapsamına alınmıştır. Doğa ve manzara fotoğrafçılığı birçok bilgi kaynağında yer etse de envantere dâhil edilmediği için değerlendirilmiştir. Yalnızca bir kaynaktan bir ilçenin rafting turizmine uygun olduğu ifade edilmiştir. Ancak önemli bir çekicilik olduğu için göz ardı edilmemiştir.

Tablo 3. En Kapsamlı İki Araştırma Sonucu Tespit Edilen Tüm Turistik Değerler

Turistik Ürün Çeşitleri	Abana	Ağlı	Araç	Azdavay	Bozkurt	Cide	Çatalzeytin	Daday	Devrekâni	Doğanyurt	Hanönü	İhsangazi	İnebolu	Küre	Pınarbaşı	Seydiler	Şenpazar	Taşköprü	Tosya
İnanç Turizmi						X						X			X			X	
Deniz Turizmi	X				X	X	X			X			X						
Yayla Turizmi			X	X	X		X	X	X					X	X				X
Ekoturizm														X					
Kış Turizmi														X					
Milli Parklar Ve Korunan Alanlar														X					
Kültür Turizmi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X		X		X	X	X
Bisiklet			X			X	X			X			X						
Olta Balıkçılığı						X		X	X									X	
Dağ Yürüyüşü							X							X					X
Doğa Yürüyüşü			X				X							X				X	X
Atlı Doğa Yürüyüşü			X					X											
Kaya Tırmanışı														X	X				
Kamp-Karavan Turizmi	X		X		X	X	X			X			X	X	X				
Av Turizmi					X	X	X	X	X				X					X	
Yamaç Paraşütü	X		X											X					X
Su Altı Dalış Turizmi						X	X												
Rüzgâr-Su Sörfü	X				X	X	X			X			X						
Çim Pateni-Kayağı			X																
Golf Turizmi			X																
Jeep Safari	X										X			X					
Motokros				X															
Off Road															X				
Kuş Gözleme			X						X										
Termal			X												X				
Tabiat Anıtları			X		X								X						
Akarsu-Kanyon					X	X			X					X	X				X
Mağara						X									X		X		
Eski Eser		X									X	X				X		X	

Milli parklar ve korunan alanlar ile tabiat anıtları daha önce oluşturulan envantere yer almıştır ancak ilin sahip olduğu orman kaynaklarından (muhafaza ormanı, gen koruma ormanı, tohum bahçesi, tohum meşceresi) bahsedilmemiştir. Bu sebeple birçok ilçe önemli bir potansiyel teşkil ettiği için orman kaynakları değerlendirmeye alınmış, bununla birlikte mesire alanları da bir çekicilik olarak sınıflandırılmıştır. İl sahip olduğu geniş ormanlık alanlar sebebiyle botanik turizm ve birçok yaban hayatı geliştirme sahası olması sebebiyle yaban hayatı gözlemciliğine oldukça uygundur. Bununla birlikte kırsal turizm faaliyetlerini de destekleyici bir nitelik taşımaktadır.

Önceki envantere Kastamonu ilçelerinin çoğunda gerçekleştirilebilecek turizm türlerinde ilk üç sırayı kültür turizmi, kamp-karavan turizmi ve yayla turizmi alırken, yeni envantere tarih ve kültür turizmi ilk sırayı korumuş, ancak ilçelerin çoğunda gerçekleştirilebilecek ikinci turizm türü daha önceki araştırmalarda bir turizm türü olarak algılanmayan etkinlik turizmi olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte üçüncü sırayı akarsu-kanyon, gastronomi turizmi ve botanik turizmi almıştır. Bunlardan ikisi de yine daha önceki envanterlerde bahsi geçmeyen önemli turistik arz kaynaklarıdır. Toplam 19 ilçenin 18’i kültür turizmine uygun iken, 16’sının etkinlik turizmine uygun olduğu, akarsu-kanyon, gastronomi turizmi ve botanik turizminin 13 ilçede gerçekleştirilebileceği tespit edilmiştir. Önceki envantere en çok turizm türüne ev sahipliği yapan ilk üç ilçe sırasıyla Araç, Cide, Küre iken, son envantere Küre ilçesi ilk sıraya yerleşmiş, bunu Abana ve Cide ilçeleri takip etmiştir. Önceki envantere 10. sırada yer alan Abana ilçesi, ikinci sıraya yükselmiş, Araç ilçesi ise altıncı sıraya gerilemiştir. Önceki envantere sadece eski eser açısından ziyaret edilebilir bulunan Seydiler yine en az turistik ürün çeşitliliğine sahip ilçe olarak kaydedilmiştir.

Tablo 4. Doküman İncelemesi Sonucu İlçelerde Gerçekleştirilebilecek Turizm Türleri Envanteri

Turistik Ürün Çeşitleri	Abana	Ağlı	Araç	Azdavay	Bozkurt	Cide	Çatalzeytin	Daday	Devrekâni	Doğanyurt	Hanönü	İhsangazi	İnebolu	Küre	Pınarbaşı	Seydiler	Şenpazar	Taşköprü	Tosya
İnanç Turizmi	+					X		+	+		+	X	+		X		+	X	+
Deniz Turizmi (Deniz Feneri)	X				X	X	X			X			X						
Yayla Turizmi			X	X	X	+	X	X	X					X	X				X
Kış Turizmi														X					
Milli Parklar Ve Korunan Alanlar			+	+		+								X				+	
Tarih Ve Kültür Turizmi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	+	X	X	X	X	X
Bisiklet (Dağ Bisikleti)	+		X			X	X			X			X	+				+	
Olta Balıkçılığı	+					X		X	X					+			+	X	
Dağ Yürüyüşü	+						X							X					X
Doğa Yürüyüşü	+		X	+		+	X	+	+				+	X			+	X	X
Atlı Doğa Yürüyüşü (At Binme)			X				+	X						+				+	
Kaya Tırmanışı						+								X	X				
Kamp-Karavan Turizmi	X		X		X	X	X			X			X	X	X			+	
Av Turizmi	+		+		X	X	X	X	X				X					X	
Yamaç Paraşütü	X		X											X					X
Su Altı Dalış Turizmi						X	X												
Rüzgâr-Su Sörfü	X				X	X	X			X			X						
Çim Pateni-Kayağı			X																
Golf Turizmi			X																
Jeep Safari (Foto-Safari)	X			+		+	+	+			X			X			+		
Motokros	+			X										+					

Tablo 5. Kastamonu İlçelerinde Gerçekleştirilen Tabiat Turizmi Alt Türleri Ve Doğa Sporlarına İlişkin Envanter

Turistik Ürün Çeşitleri	Abana	Ağlı	Araç	Azdavay	Bozkurt	Cide	Çatalzeytin	Daday	Devrekâni	Doğanyurt	Hanönü	İhsangazi	İnebolu	Küre	Pınarbaşı	Seydiler	Şenpazar	Taşköprü	Tosya	Toplam
Tabiat Turizmi																				
Yayla Turizmi			X	X	X	X	X	X	X				X	X					X	10
Milli Parklar, Korunan Alanlar, Tabiat Parkları Ve Anıtları	X		X	X	X	X							X	X			X	X	X	10
Kamp-Karavan Turizmi	X		X		X	X	X			X			X	X	X			X		10
Yaban Hayatı Turizmi (Av Turizmi, Kuş Gözlemciliği Vb.)	X		X	X	X	X	X	X	X				X	X			X	X	X	13
Botanik Turizmi	X		X	X	X	X	X		X				X	X	X		X	X	X	13
Kırsal Turizm	X		X	X	X	X	X	X	X	X			X	X	X				X	13
Manzara Fotoğrafçılığı	X												X	X				X		4
Jeolojik Oluşumlar (Akarsu, Kanyon, Mağara, Şelale Vb.)	X			X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X	15
Orman Kaynakları ve Mesire Alanları	X	X	X	X	X	X		X	X		X		X	X	X			X	X	14
Doğa Sporları																				
Dağ-Doğa Yürüyüşü	X		X	X		X	X	X	X				X	X			X	X	X	12
Kaya Tırmanışı						X							X	X						3
Atlı Doğa Yürüyüşü			X				X	X					X					X		5
Yamaç Paraşütü	X		X										X						X	4
Bisiklet-Dağ Bisikleti	X		X			X	X			X			X	X				X		8
Olta Balıkçılığı	X					X		X	X				X				X	X		7
Rüzgâr-Su Sörfü	X				X	X	X			X			X							6
Su Altı Dalış						X	X													2
Rafting													X							1
Çim Pateni/Kayağı			X																	1
Golf			X																	1
Jeep-Safari/Foto-Safari	X			X		X	X	X			X		X				X			8
Motokros	X			X									X							3
Off Road													X	X						2
Toplam	15	1	13	10	9	15	12	9	8	5	3	-	11	19	8	-	7	11	9	

Tablo 6. Kastamonu İlçelerinde Gerçekleştirilen Diğer Turizm Türleri

Turistik Ürün Çeşitleri	Abana	Ağh	Araç	Azdavay	Bozkurt	Cide	Çatalzeytin	Dağay	Devrekâni	Doğanyurt	Hanönü	İhsangazi	İnebolu	Küre	Pınarbaşı	Seydiler	Şenpazar	Taşköprü	Tosya	Toplam	
Tarih ve Kültür Turizmi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	19
Deniz-Kıyı Turizmi	X				X	X	X			X			X								6
İnanç Turizmi	X					X		X	X		X	X	X		X		X	X	X	X	11
Kış Turizmi														X							1
Etkinlik Turizmi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X				X	X	17
Gastronomi Turizmi	X			X	X		X	X	X	X			X	X	X	X			X	X	13
Termal Turizm			X												X						2
Toplam	5	2	3	3	4	4	4	3	4	4	3	3	5	3	5	2	2	4	4		

Sonuç ve Tartışma

Döküman incelemesi sonucu oluşturulan turizm türleri envanteri (Tablo 4), Kastamonu ilinin temel turistik arz kaynaklarını belirleyebilmek amacıyla yeniden düzenlenmiştir (Tablo 5). İlde gerçekleştirilen turizm türleri dikkate alındığında birçoğunun tabiat turizmi başlığı altında değerlendirilebileceği, bir kısmının da doğa sporlarına yönelik faaliyetleri kapsadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple yeni bir envanter oluşturulmuş ve dokuz turizm türü tabiat turizmi başlığı altında toplanmıştır. Bunlar yayla turizmi, milli parklar, korunan alanlar, tabiat parkları ve anıtları, kamp-karavan turizmi, yaban hayatı turizmi, botanik turizmi, kırsal turizm, manzara fotoğrafçılığı, jeolojik oluşumlar ile orman kaynakları ve mesire alanları olarak sıralanmıştır. Milli parklar ve korunan alanlar ile tabiat anıtları ve parkları tek bir başlıkta toplanmıştır. Yaban hayatı turizmi içerisine av turizmi ve kuş gözlemciliği dâhil edilmiştir. Akarsu, kanyon, mağara, göl, şelale gibi çekicilikler jeolojik oluşumlar başlığı altında birleştirilmiştir. Orman kaynakları ve mesire alanları tek bir başlıkta toplanmıştır. Önceki envantere (Tablo 4) doğa sporlarına yönelik 15 farklı faaliyet belirlenmiş olup, yeni envantere (Tablo 5) dağ ve doğa yürüyüşü birleştirilerek türler 14'e düşürülmüştür. Bunlar dışında kalan yedi turizm türü (inanç turizmi, deniz turizmi, kış turizmi, tarih ve kültür mirası turizmi, termal turizm, etkinlik turizmi ve gastronomi turizmi) ise ayrı bir tabloda (Tablo 6) değerlendirilmiştir.

Bu envanter ile Kastamonu'nun öncelikli turistik arz kaynağının tabiat turizmi ve doğa sporları olduğu belirlenmiş ve bu türleri destekleyen ilçeler açık bir şekilde sınıflandırılmıştır. İlin bu kapsamda en gelişmiş ve geliştirilebilir ilçesinin Küre ilçesi olduğu tespit edilmiştir. Bölgede tüm tabiat turizmi alt türleri gerçekleştirilebilirken, yörenin 14 doğa sporu içerisinden onuna uygun olduğu görülmüştür. En fazla ilçede gerçekleştirilebilecek tabiat turizmi alt türü ise jeolojik oluşumlara bağlı çekicilikler olarak belirlenmiştir. İl sahip olduğu akarsu, şelale, göl, mağara, kanyon gibi turistik ürüne dönüşmüş ya da dönüşmeye oldukça müsait çok fazla çekiciliğe sahiptir. 19 ilçenin 15'inde bu tarz çekicilikler mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte Kastamonu'da, bulunduğu coğrafi bölge itibarıyla çok çeşitli orman kaynakları ve mesire alanları bulunmaktadır. Bu kaynaklar ilin en önemli turistik çekicilikleri arasındadır. Dünya üzerinde birçok

ülke sahip olduğu ormanları, orman turizmi kapsamında kullanmakta ve büyük gelir elde etmektedir. Örneğin Çin ormanları, 2019 yılının ilk yarısında yıllık yüzde 14'lük artışla 900 milyonun üzerinde ziyaretçi ağırlamıştır. Bu sayı, toplam yerli turist sayısının yüzde 30'unu oluştururken, ülkede orman turizmi her yıl ortalama yüzde 13'lük bir büyüme göstermektedir. Bu turizm türünden elde edilen gelir ise 120 milyar dolara ulaşmıştır (Turizm Aktüel, 2019). Kastamonu'da geniş orman kaynakları sebebiyle orman turizmine imkân sağlayacak niteliktedir. Bu sebeple özellikle ulusal destinasyon yönetim örgütü niteliği taşıyan Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ilin bu yönde geliştirilmesine yönelik birtakım politikalar benimsenmesi oldukça faydalı olacaktır.

Kastamonu ilçelerinin çoğunda tespit edilen en önemli turistik çekicilikler jeolojik oluşumlar ve orman kaynaklarıdır. Bu durum ilin doğal kaynaklar açısından önemli bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğunu göstermektedir. Ancak etkin bir turizm yönetimi felsefesi benimsenmemesine bağlı olarak bu üstünlüklerin ya da zenginliklerin rekabet avantajına dönüşmediği bir gerçektir. Bu sebeple ilçelerin ile bağlı bir yapı altında kendi destinasyon yönetim örgütlerini kurarak turizm paydaşlarını bir araya getirmesi gerekmektedir. Aksi takdirde yalnızca Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın birtakım girişimlerde bulunmasının beklenmesi destinasyonun gelişim aşamasına geçememesine sebebiyet verecektir.

Kastamonu'nun sahip olduğu doğal güzellikler ile paralel olarak birçok ilçesinin kırsal turizm, yaban hayatı turizmi ve botanik turizmine elverişli olduğu tespit edilmiştir. Özellikle iki milli parkı bünyesinde barındırması sebebiyle ilin flora ve fauna çeşitliliği yerli ve yabancı ziyaretçilerin dikkatini çekmektedir. Ancak tutundurma faaliyetlerinin yetersizliği milli parkların sıklıkla kış turizmi amacıyla günübirlik kullanılmasına sebebiyet vermektedir. Bu kullanıma bağlı olarak alanın fiziko-sosyal taşıma kapasitesinin aşıldığına dair araştırmalar mevcuttur (Göktaş ve Arpa, 2015: 104). Bu sebeple yalnızca kış sezonunda milli parkların aşırı kullanımından ziyade tüm yıla yayılacak turistik faaliyetlerin tespit edilip organize edilmesi büyük fayda sağlayacaktır. Özellikle bitki inceleme, yabancı yenilebilir meyve toplama ve yaban hayvanlarını gözleme gibi öğretici deneyimlere yönelik çeşitli yaş gruplarına hitap edecek turlar düzenlenebilir.

İlçelerin çoğunda gerçekleştirilmeye en uygun doğa sporu türünün doğa ve dağ yürüyüşü olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte bisiklet/dağ bisikleti ve jeep-safari/foto-safari faaliyetlerine sekiz ilçenin uygun olduğu belirlenmiştir. Yalnızca bir ilçede gerçekleştirilebilecek doğa sporu faaliyetleri ise rafting, çim pateni/kayağı ve golf olarak tespit edilmiştir. Rafting, Küre ilçesinde gerçekleştirilebilirken, diğer iki doğa sporunun Araç ilçesinde gerçekleştirilebileceği doküman analizi neticesinde tespit edilmiştir.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından yürütülen "*Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi*" kapsamında 2019 yılında Kastamonu Üniversitesi, Ormancılık ve Tabiat Turizmi alanında ihtisaslaşacak üniversite olarak belirlenmiştir. Bu araştırma ile elde edilen sonuç bunu destekler nitelikte olup, ilin temel turistik arz kaynaklarının tabiat turizmi alt türleri ve doğa sporlarından oluştuğu tespit edilmiştir.

Envanterde yer alan Kastamonu ilçelerinde gerçekleştirilebilecek diğer turizm türleri ise Tablo 6'da sunulmuştur. Burada yedi turizm türüne yer verilmiştir. Yalnızca tarih ve kültür turizmi ile eski eser başlığı birleştirilmiştir. Tarih ve kültür turizminin tüm ilçelerde gerçekleştirilebileceği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durum, ilin hem doğal kaynak hem de tarihi ve kültürel kaynaklar açısından önemli bir zenginliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte 19 ilçenin 17'sinde şenlik,

festival, yarış, şampiyona gibi çok çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Kastamonu ilinin en önemli turistik ürün çeşitlerinden birinin de bu etkinlikler olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu sebeple tüm bu etkinliklerin planlı bir şekilde organize edilmesi önemli başarılar elde edilmesini sağlayacaktır.

Kastamonu, kültürel zenginliğinin bir diğer yansımaları mutfağında göstermektedir. Her ilçe kendine has pişirme teknikleri ve farklı malzemelerin (otların, yabancı meyvelerin vb.) kullanıldığı yiyecek-içecekleri ile önemli bir gastronomi turizmi potansiyeli taşımaktadır. Aynı zamanda ilin birçok ilçesinde tarihi cami, medrese ve türbeler yer almakta olup, Kastamonu-Daday yolu üzerinde bulunan Mahmutbey Camii UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesinde yer almaktadır. Bu değerlerin bilinirliğinin artırılması, özellikle turistlerde bir farkındalık yaratılması, zenginliğin hak ettiği değeri görmesini sağlayacaktır.

İlin yalnızca Küre ilçesinde gerçekleştirilebilen kış turizmi faaliyetleri, aslında bir kısmı Kastamonu sınırları içerisinde kalan Ilgaz dağında da gerçekleştirilmektedir. Ancak ilçe Çankırı'ya bağlı olduğu için envantere dâhil edilememiştir. Fakat Ilgaz dağı öncelikli olarak kış turizmi olmak üzere birçok turizm türüne ev sahipliği yapmaktadır. Kırsal turizm, botanik turizmi, yaban hayatı turizmi, kamp turizmi, dağcılık ve av turizmi bunların başlıcalarıdır. Bununla birlikte dağda yürüyüş, bisiklet, foto-safari ve olta balıkçılığı yapılabilmektedir.

Kaynakça

- Açıksöz, S., Görmüş, S. & Karadeniz, N. (2010). Determination of ecotourism potential in national parks: Kure mountains national park, Kastamonu-Bartın, Turkey. *African Journal of Agricultural Research*, 5(8), 589-599.
- Aktaş, A., Şevik, H. & Çetin, M. (2016). *Kastamonu-Abana sürdürülebilir turizm belirlenmesi üzerine bir araştırma*, I. Uluslararası ABANA Sempozyumu-Geçmişten Günümüze Kastamonu/Kent-Kültür-Kimlik, Abana, Kastamonu, (20-21 Mayıs).
- Aktepe, N., Güney, K., Aktürk, E. & Küçük, Ö. (2017). *The potential of the botanical tourism: The case of Kastamonu*, 1st International Sustainable Tourism Congress, Kastamonu, Turkey, (November 23-25).
- Altunel, A. O., Altunel, T. & Torun, P. (2017). *Obstacles to enhancements of Ilgaz Mountain National Park' winter tourism potential*, 1st International Sustainable Tourism Congress, Kastamonu, Turkey, (November 23-25).
- Aydınöz, D., İbret, Ü. & Aydın, M. (2011). *Analysis of terrain usage in Kastamonu-Ilgaz Mountain National Park*, International Symposium on Environmental Protection and Planning: Geographic Information Systems (GIS) and Remote Sensing (RS) Applications (ISEPP), Izmir, Turkey, (28-29 June).
- Aydınöz, D., İbret, B. Ü. & Aydın, M. (2012). Kastamonu Ilgaz Dağı Milli Parkında arazi kullanımının analizi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 26, 108-123.
- Aylar, F., Zeybek, H. İ. & Dinçer, H. (2019). Medil (Köklü) mağarası (Azdavay-Kastamonu) ve turizm açısından önemi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 15-38.
- Belkayali, N. & Kesimoğlu, M. D. (2015). The stakeholders' point of view about the impact of recreational and tourism activities on natural protected area: A case study from Kure Mountains National Park, Turkey. *Biotechnology & Biotechnological Equipment*, 29(6), 1092-1103.
- Çetin, M. (2015). Evaluation of the sustainable tourism potential of a protected area for landscape planning: A case study of the ancient city of Pompeipolis in Kastamonu. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 22(6), 490-495.

- Çetin, M., Zeren, İ., Sevik, H., Cakir, C. & Akpınar, H. (2018). A study on the determination of the natural park's sustainable tourism potential. *Environmental Monitoring and Assessment*, 190(167), 1-8.
- Çoban, A. & Aydınöz, D. (2016). Ilıca şelalesi (Kastamonu-Pınarbaşı). *Turkish Studies*, 11(18), 43-56.
- Duran, C. (2016). Taşköprü ilçesindeki (Kastamonu) göl/göletlerin kırsal rekreasyona uygunluğu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 295-301.
- Erduran, F. (2006). Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın koruma ve kullanım ilkeleri açısından turizm-rekreasyon potansiyelinin saptanması. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 37(2), 225-233.
- Göktuğ, T. H. & Arpa, N. Y. (2015). Korunan alanlar yönetimi bağlamında kayak merkezlerinin fiziksel ve sosyal taşıma kapasitelerinin analizi: Ilgaz Dağı Milli Parkı, Ilgaz Kış Sporları Turizm Merkezi. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 15(1), 104-119.
- Görmüş, S. (2012). Korunan alan planlama stratejilerinin değerlendirilmesi: Kastamonu-Bartın Küre Dağları Milli Parkı Örneği. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 14(Özel Sayı), 37-48.
- Görmüş, S., Atmış, E., Günşen, B., Artar, M., Özkazanç, K. & Cengiz, S. (2017). *The village-based determination of ecotourism potentials of the Küre Mountains National Park*, 1st International Sustainable Tourism Congress, Kastamonu, Turkey, (November 23-25).
- İbret, B. U., Aydınöz, D. & Baştemur, C. (2013). A geographic study on the effects of coastal tourism on sustainable development: Coastal tourism in Cide. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 20(2), 134-141.
- İbret, B. U., Aydınöz, D. & Uğurlu, M. (2015). Kastamonu şehrinde kültür ve inanç turizmi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 32, 239-269.
- İbret, B. U. & Cansız, E. (2016). Kanyon turizmi ve ekoturizm açısından değerlendirilmesi gereken bir yöre: Küre Ersizlerdere-Karacehennem Kanyonu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 34, 107-117.
- Karaköse, M. & Terzioğlu, S. (2019). Flora and botanic tourism potential of Yaralıgöz (Kastamonu) Education and Observation Forest. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 19(1), 116-136.
- Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2018). Turizm, Turizm Değerleri, <https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63872/turizm-degerleri.html> Erişim tarihi: 08-12.04.2018
- Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı. (KUZKA) (2011). *Turizm Eylem Planı, Kuzey Anadolu Turizm'de Geleceğini Arıyor*, Kastamonu.
- Oktay, K., İşlek, E. & Yaşar, U. (2016). Kastamonu'da doğa turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 9(2), 47-54.
- Oruç, O. (2004). *Bir alternatif turizm türü olan doğa-atlı spor turizminin Kastamonu örneği üzerinde irdelenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Öztürk, S. (2005). Kastamonu-Bartın Küre Dağları Milli Parkı'nın rekreasyonel kaynak değerlerinin irdelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 1(2), 138-148.
- Öztürk, S. & Kalaycı, M. (2018). Kastamonu-Çatalzeytin ve çevresinin iklim konforu şartlarının ekoturizm aktiviteleri yönünden incelenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 1-10.
- Sakıcı, Ç. & Çelik, S. (2017a). Determination of ecotourism potential in Kastamonu Province, Western Turkey. In R. Efe, R. Penkova, J. A. Wendt, K. T. Saporov, J. G. Berdenov (Eds.), *Developments in Social Sciences*, (pp. 403-412). Sofia: St. Kliment Ohridski University Press.

- Sakıcı, Ç. & Çelik, S. (2017b). *Kastamonu'nun mağara turizmi potansiyeli ve görsel etkisi*, 1st International Sustainable Tourism Congress, Kastamonu, Turkey, (November 23-25).
- Şen, G. & Erkan Buğday, S. (2015). Kastamonu ilinde çeşitli statülerde koruma ve kullanma amaçlı belirlenmiş alanlar. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 15(2), 214-230.
- Tan, F. Z. & Yıldırım, C. (2019). İnanç turizmi: Kastamonu ili turizm alt yapısına katkısı. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 3(1), 83-65.
- Turizm Aktüel (2019). Çin'de orman turizmi 6 ayda 900 milyon turist ağırladı <https://www.turizmaktuel.com/haber/cin-de-orman-turizmi-6-ayda-900-milyon-turist-agirladi> Erişim tarihi: 01.11.2019.
- Yeni, Ö. & Çetin, Y. (2015). Kastamonu/Daday'da son demlerini yaşayan geleneksel bir zanaat: Külekçilik zanaatı. *International Journal of Social Science*, 33, 69-78.
- Yeşiltaş, M., Çeken, H. & Öztürk, İ. (2009). Karadeniz bölgesindeki turizm olanaklarının swot analizi ile değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 250-269.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Genişletilmiş 10. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zengin, B., Koç, D. E. & Ulama, Ş. (2019). Kastamonu ilinin doğa turizmi potansiyelinin alternatif turizm kapsamında değerlendirilmesi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 251-274.
- Zeren, I., Sevik, H. & Cetin, M. (2016). *Determinants of rural tourism: A case study of Kastamonu, Turkey*. VII International Scientific Agriculture Symposium "Agrosym 2016", Saraybosna, Bosna Hersek, (October 06-09).
- Zeybek, H. İ., Aylar, F. & Dinçer, H. (2019). Kılıçlı cave (Kastamonu) and its importance for tourism. *International Journal of Geography and Geography Education*, 40, 363-381

İlçe Belediyeleri Basılı Kaynakları

- Abana Belediyesi (2018). *Abana*, Mobiltek.
- Azdavay Belediyesi (2018). *Doğayı ve Kültürü Sevenlerin Görmesi Gereken Şehir: Azdavay*
- Cide Belediyesi (2018). *Cide*, Truva.
- Cide Belediyesi (2018). Tanıtım cd'si
- Çatalzeytin Mektubu Gazetesi Özel Eki (2008). *Ciye: Çatalzeytin Belgeseli*, Ankara: Ankamat Matbaacılık, ISBN: 978-605-89855-0-6
- Devrekâni Belediyesi (2018). *Devrekâni*, Kastamonu: Şafak Reklam.
- İnebolu Belediye Başkanlığı (2017). *İnebolu: Kayıkla Kağınının Mucizeler Yarattığı Aşı Boyalı Konaklar Diyarı, İstiklal Madalyalı Tek İlçe*, İnebolu: İnebolu Matbaacılık Basın Yayın ve Reklamcılık
- İnebolu Belediyesi (2018). *İnebolu Belediyesi Kurtuluşu Giden Yolda*, İnebolu Kent Müzesi
- İnebolu Belediyesi (2018). *İnebolu evleri-İnebolu Denk Kayığı-İnebolu'nun Cesur Denizcilerinin Muhteşem Oyunu Denizcilik Türküsü: Heyamola-İstiklal Madalyalı Tek İlçe*, İnebolu (her biri tek sayfa el broşürü)
- Taşköprü Belediyesi (2018). *Taşköprü: Sevgi, Barış ve Kardeşlik İçin Elele..*, Ankara: Navi Medya
- Taşköprü Belediyesi (2018). *Sarımsak Diyarı Taşköprü*
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2018). *Pompeopolis Kazıları*, Ankara: Navi Medya.

Tosya Haber37 Gazetesi ve Matbaası (2016). *A'dan Z'ye Tosya*, İstanbul: İhlas Gazetecilik
Tosya Belediyesi (2018). *Sevdamız Tosya*, Tosya Belediyesi Kültür Sanat Yayınları

İlçe Belediyeleri Web Kaynakları

- Abana Belediyesi, <http://www.abana.bel.tr/v5/> Erişim Tarihi: 05.05.2018
Ağlı Belediyesi, <http://www.agli.gov.tr/> Erişim Tarihi: 07.05.2018
Araç Belediyesi, <http://www.arac.bel.tr/> Erişim Tarihi: 08.05.2018
Azdavay Belediyesi, <https://www.azdavay.bel.tr/> Erişim Tarihi: 10.05.2018
Bozkurt Belediyesi, <http://www.bozkurtbelediyesi.com/> Erişim Tarihi: 11.05.2018
Cide Belediyesi, <http://www.cide.bel.tr/> Erişim Tarihi: 12.05.2018
Çatalzeytin Belediyesi, <http://www.catalzeytin.bel.tr/index.php> Erişim Tarihi: 15.05.2018
Daday Belediyesi, <https://www.daday.bel.tr/> Erişim Tarihi: 18.05.2018
Devrekâni Belediyesi, <http://www.devrekani.bel.tr/yenisite/> Erişim Tarihi: 20.05.2018
Doğanyurt Belediyesi, <http://www.doganyurt.bel.tr/index.php> Erişim Tarihi: 21.05.2018
Hanönü Belediyesi, <http://www.hanonu.bel.tr/> Erişim Tarihi: 21.05.2018
İhsangazi Belediyesi, <http://www.ihsangazi.bel.tr/index.php> Erişim Tarihi: 21.05.2018
İnebolu Belediyesi, <http://www.inebolu.bel.tr/> Erişim Tarihi: 23.05.2018
Küre Belediyesi, <http://kure.bel.tr/> Erişim Tarihi: 24.05.2018
Pınarbaşı Belediyesi, <http://www.pinarbasi.gov.tr/anasayfa> Erişim Tarihi: 25.05.2018
Seydiler Belediyesi, <https://www.seydiler.bel.tr/> Erişim Tarihi: 27.05.2018
Şenpazar Belediyesi, <http://www.senpazar.gov.tr/anasayfa> Erişim Tarihi: 27.05.2018
Taşköprü Belediyesi, <http://www.taskopru.bel.tr/> Erişim Tarihi: 28.05.2018
Tosya Belediyesi, <https://www.tosya.bel.tr/> Erişim Tarihi: 29.05.2018

Türkiye Vatandaşlarına Göre Kırgızistan'da Helâl Turizmin Mevcut Durumu ve Potansiyeli¹

Yrd. Doç. Dr. Azamat MAKSÜDÜNOV
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
azamat.maksudunov@manas.edu.kg

Özet

Türkiye Cumhuriyeti helâl turizm kapsamında en çok turist gönderen ilk beş ülke ve Kırgızistan'ı ziyaret edenlerin ülkelere göre dağılımında da yine ilk beş ülke içerisinde yer almaktadır. Bu çerçevede çalışmanın temel amacı, Kırgızistan'da helâl turizm özelliklerinin yeterlilik düzeyini Türkiye vatandaşlarının görüşlerine dayalı olarak değerlendirmektir. Araştırmanın örneklemini Kırgızistan'da eğitim, iş, gezi vb. amaçlarla bulunan TC vatandaşları (n=155) oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, Kırgızistan'da helâl turizm özelliklerinin mevcut durumunun yeterli düzeyde olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu konuda altyapı yatırımlarının yapılması ve turizm işletmelerinin helâl pazar bölümünün farkında olmaları önem arz etmektedir. Ancak, genel olarak ziyaretçiler Kırgızistan'ı turizm ve helâl turizm açısından çekici bir ülke olarak görmektedirler. Araştırma sonuçlarının, Kırgızistan'da turizm sektörünü düzenleyen devlet kurumları ve özel sektör temsilcileri açısından yararlı bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Helâl Turizm, Türkiye Vatandaşları, Kırgızistan.

Current Situation and Potential of Halal Tourism in Kyrgyzstan According to Turkey Citizens

Abstract

Turkish Republic is one of the top countries in terms of outbound halal tourism in the world and it is also among the top five countries in terms of foreign visitors to Kyrgyzstan. In this context, the main purpose of this study is to evaluate current situation of halal tourism in Kyrgyzstan based on the citizens' opinion of Turkish Republic. The sample of the study consists of Turkish visitors (n = 155), who visit Kyrgyzstan for business, education, traveling etc. According to the results of the study, the current situation of halal tourism in Kyrgyzstan is not sufficient. In this case, it is seem to be important to make infrastructure investments and to be aware of the halal market segment by tourism enterprises. However, in general, visitors consider Kyrgyzstan as an attractive country in terms of tourism and halal tourism. The findings of the research are expected to provide useful insights for government agencies and private sector representatives in Kyrgyzstan.

Keywords: Halal Tourism, Turkey Citizens, Kyrgyzstan.

Giriş

Helâl turizm pazarı dünya çapında hızlı bir gelişme göstermektedir. 2000 yılı itibariyle, dünya çapında seyahate çıkan Müslümanların sayısı 25 milyon iken, 2017 yılında 131 milyona çıktığı ve bu sayının 2020 yılı itibariyle 158 milyona çıkacağı ve bu pazar bölümünden elde edilecek toplam gelirin de 220 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir (Global Muslim Travel Index [GMTI], 2018). Turizm ve seyahat sektöründe yeni ve önemli bir pazar bölümü olarak dikkat çeken helâl

¹ Bu makale 04-06 Nisan 2019 tarihlerinde Alanya'da düzenlenen "II. Uluslararası Helâl Turizm Kongresi"nde sunulan ve bildiriler kitabında yer alan bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

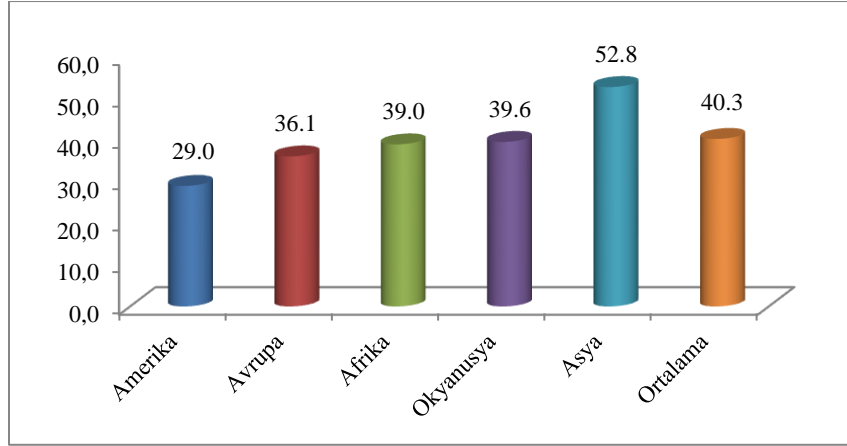
turizm pazarından pay alabilmek için ülkelerin yoğun bir rekabet içerisinde olduğu söylenebilir. Özellikle, turizm potansiyeli yüksek olan ülkeler açısından konunun önemi daha da artmaktadır.

Kırgızistan'ın sahip olduğu doğal güzellikleri ve kültürel zenginlikleri dikkate alındığında turizm açısından önemli potansiyele sahip bir ülkedir. 2017 yılı itibarıyla 1,3 milyon civarında turist ülkeyi ziyaret etmiş ve bu sektörün GSYİH'daki payının %4,8 civarında olduğu bilinmektedir. Kırgızistan turizmi açısından önemli pazar bölümleri olarak Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan gibi komşu ülkeler, Rusya Federasyonu ve Türkiye Cumhuriyeti gösterilebilir. Bir yıl içerisinde Kırgızistan'ı ziyaret edenlerin %95'e yakını bu ülkelere denk gelmektedir (Kırgızistan Cumhuriyeti Milli İstatistik Komitesi [KC MİK], 2017). Orta Asya ülkeleri ile olan tarihi, kültürel bağlarımız dikkate alındığında Türkiye Cumhuriyeti Kırgızistan açısından önemli bir pazar bölümüdür. Yıllık yaklaşık 11,4 milyon Türkiye vatandaşı ülke dışına çıkmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı [TC KTB], 2018). Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti küresel çapta helâl turizm kapsamında en çok turist gönderen beş ülke içerisinde yer almaktadır (GMTI, 2018).

Ülkeye girecek turist sayısının artırılması ve ziyaret eden turistlerin memnuniyeti sektörün gelişmesi ve sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Turizmde yeni bir eğilim olarak yükselmekte olan helâl turizmin Kırgızistan'daki durumu ile ilgili sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Turдумамбетов, Амалканов ve Чыкынов, 2017; Çalışır ve Şensoy, 2017; GMTI, 2018). Özellikle, Kırgızistan'da helâl turizmin durumunu yabancı ziyaretçilerin görüşlerine dayalı olarak ele alan ampirik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çerçevede çalışmada Kırgızistan'da helâl turizm özelliklerinin yeterliliği Türkiye vatandaşlarının görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmektedir.

Literatür Taraması

Seyahat alanında son yıllarda meydana gelen eğilimler turizm alanında helâl turizmin yeni bir ürün olarak ortaya çıkmasına ve araştırmacılar tarafından yoğun bir ilgi görmesine yol açmıştır. Kavram olarak helâl turizm seyahat sırasında insanların yeme-içme, konaklama, ibadet kılma gibi ihtiyaçlarının İslami kurallara göre karşılanmasını ifade etmektedir (Zengin, Şen, Üstün ve Bozkurt, 2017). Müslüman turistlerin seyahatleri sırasındaki ulaşım, konaklama, yeme-içme, dinlenme gibi ihtiyaçlarının İslami kurallar çerçevesinde karşılanmasını ifade etmektedir. Bu doğrultuda, helâl turizm konseptinin temelini; helâl konseptli oteller, helâl ulaşım, helâl yiyecek ve içecek, helâl tur paketler, İslami finans ve helâl standartlar gibi bileşenler oluşturmaktadır (Zulkifli, Rahman, Awang, ve Man, 2011). Bazı çalışmalarda sözü geçen bileşenlerin dışında daha farklı unsurları içeren, daha kapsamlı çalışmaların da olduğu görülmektedir. Bunlardan biri Helâl turizm konusunda önde gelen kurumlardan biri olan CrescentRating ve Mastercard tarafından 2011 yılından bu yana yayınlanmakta olan helâl turizm sektörüne yönelik küresel endekstir. Ülkelerin helâl turizm açısından cazibe düzeylerinin belirlenmesi amacıyla 4 temel (Erişim, İletişim, Ortam ve Hizmetler) başlık altında 14 kritere göre yapılan değerlendirme sonucunda Küresel Müslüman Seyahat Endeksi (Global Muslim Travel Index - GMTI) belirlenmektedir (CrescentRating ve MasterCard, 2018). Sözkonusu endekse göre, dünyadaki durum bölgelere göre aşağıdaki şekilde (Şekil 1) sunulmuştur.

Şekil 1. Küresel Müslüman Seyahat Endeksinde Bölgeler, 2018

Kaynak: CrescentRating ve MasterCard, 2018

Şekilde de görüldüğü gibi, 2018 dünya ortalamasının 40.3 olduğu, en düşük ortalama Amerika bölgesine (29.0), ardından Avrupa (36.1), Afrika (39.0), Okyanusya (39.6) takip etmekte ve en yüksek ortalama ise Asya bölgesine (52.8) ait olduğu görülmektedir.

Küresel Müslüman Seyahat Endeksinde (2018) göre, sıralamaya giren 130 ülke içerisinde Malezya birinci sıradadır (Tablo 1). Helâl turizm konusunda yapılan çalışmaların da Malezya üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Zulkifli vd., 2011; Salmi, Phaik ve Nurul, 2018; Yuhanis, Siti, Hossein, Raja ve Haslinda, 2018). Salmi vd., (2018) tarafından Malezya’da yerli ve yabancı Müslüman turistler üzerinde yaptığı çalışmada; helâl özellikler, kalite, duygu gibi faktörlerin turist memnuniyetini belirleyen temel bileşenler olduğu ortaya çıkmıştır. Yine Malezya’ya seyahat eden Müslüman turistlerin bu ülkeyi tercih etmelerinde etkili olan faktörleri belirlemeye yönelik bir diğer çalışma, Yuhanis vd., (2018) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, daha uzun süreli turlar için gelenler, kısa süreli gelenlere göre daha yüksek motivasyona sahip oldukları, tatil kararlarında ailede annenin daha çok önplana çıktığı, 18-24 yaş grubunun daha yüksek motivasyona sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan, cinsiyetin anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür. Helâl seyahat alanında meydana gelen eğilimler içerisinde genç grubun ve kadınların seyahetlere daha çok çıktığı bilinmektedir (CrescentRating, 2018).

Tablo 1. Küresel Müslüman Seyahat Endeksinde Kırgızistan, 2015-2018

Ülkeler	2015		2016		2017		2018	
	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
Malezya	1	83.8	1	81.9	1	82.5	1	80.6
Türkiye	2	73.8	3	73.9	4	72.4	4	69.1
Kazakistan	18	60.5	16	63.3	17	62.0	20	54.8
Azerbaycan	22	58.2	23	57.3	24	57.3	26	50.8
Kırgızistan	24	55.5	25	55.7	25	56.4	30	48.5
Özbekistan	27	54.3	28	53.6	28	54.1	32	47.7

Kaynak: CrescentRating ve MasterCard, 2015, 2016, 2017, 2018

Küresel Müslüman Seyahat Endeksine göre, Kırgızistan 2015 yılında 24ncü sıradayken, 2018 yılında 30ncu sırada yer almıştır. Diğer Türki Cumhuriyetlerden Türkiye, Kazakistan ve Azerbaycan'ın Kırgızistan'a göre daha iyi durumda olduğu, Özbekistan ise Kırgızistan ile hemen hemen aynı durumda olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bu tabloda, dikkat çeken bir diğer husus ise, Türki Cumhuriyetlerin tümünde 2015-2018 yılları arasında bir gerilemenin olduğudur. Gelişmekte ve büyümekte olan helâl turizm pazarı karşısında bu tablonun olumlu yönde değiştirilmesi, bu pazardan pay alabilmek için önemli bir konudur. Türkiye Cumhuriyeti, helâl turizm pazarında önemli bir yer tutmakta ve tercih edilen destinasyonlar içerisinde yer almaktadır. Zengin, Şen, Üstün ve Bozkurt (2017) tarafından, Türkiye'nin Sakarya ili örneğinde yapılan çalışmada, halkın çok az bir kesiminin helâl turizm konseptinden haberi olduğu, ancak katılımcılara göre helâl turizm uygulamalarının gerekli ve uygulanabilir olduğu ortaya konulmuştur. Akyol ve Kılınç (2014) Türkiye'de helâl otellerin çoğunun İslama uygun olduğu, helâl yiyecek ve içecek, kadın ve erkekler için ayrı ayrı ibadet ve dinlenme alanlarının olduğunu belirtmektedir. Ancak, bu tür otellerin büyüyen helâl turizm karşısında yeterli sayıda olmadıklarını da dile getirmişlerdir.

Kırgızistan turizm potansiyeli olan, küresel turizme yeni açılan destinasyonlar arasında yer almaktadır. KC MİK'nin (2017) verilerine göre, 4 666 500 kişi Kırgızistan sınırlarından girmiş, bu sayıdan yaklaşık %30'unu (1 375 100) turizm amaçlı gelen ziyaretçiler oluşturmaktadır. Kırgızistan'a gelen Türkiye vatandaşlarının sayısı 2013 yılında 25 400 iken, 2017 yılında 54 300'e çıkmıştır ve Türkiye'den gelenlerin sayısı Kazakistan (1 833.9 bin), Özbekistan (479.6 bin), Rusya (471.4 bin) ve Tajikistan'dan (250.9 bin) sonra beşinci sırada gelmektedir.

Kırgızistan'da son 20-25 yıllık süre içerisinde ekonomik, sosyo kültürel alanlarda önemli değişimler yaşanmaktadır. Bunların içerisinde dini alanda yaşanan değişimler dikkat çekmekte ve toplumun dini değerlere önem vermeye başladığı, özellikle genç nüfusun bu konuda aktif olduğu söylenebilir. Kırgızistan'da günümüzde 2647 civarında cami bulunmaktadır (Kırgızistan Cumhuriyeti Din İşleri Komisyonu [KC DİK], 2018). Bu sayının 30 yıl önce 50'nin altında olduğu dikkate alınırsa, dini alanda hızlı bir değişimin yaşanmakta olduğu söylenebilir. Bu değişimin bir somut göstergesi olarak Kırgızistan'da 2012 yılında Helâl Endüstrisini Geliştirme Merkezinin kurulduğu gösterilebilir (KC HEGM, 2018). Helâl turizm çerçevesinde Müslüman turistlerin ülkeye çekilmesi ve bu pazardan pay alabilmek için turizm firmalarının helâl sertifikaya sahip olması önem arz etmektedir (Faiza ve Callanan, 2017). Bu konuda Kırgızistan'ın genel performansı hakkında Küresel Müslüman Seyahat Endeksindeki durumu fikir vermektedir. Ancak, yerel halkın veya ziyaretçilerin görüşlerine dayalı olarak yapılacak araştırmalara da ihtiyaç vardır. Bu konuda literatürde sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Turdumambetov vd. (2017) tarafından Kırgızistan'ın Bişkek şehrinde yerel halkın helâl turizme karşı tutumlarını konu alan bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, yerel halkın genel olarak helâl turizme karşı olumlu görüşe sahip oldukları, bu sektörün geliştirilmesini destekledikleri ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, yerel halkın helâl turizm konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları da belirlenmiştir.

Yöntem

Araştırmada birincil veriler yapılandırılmış anket formu kullanılarak, online anket tekniği ile elde edilmiştir. Anket formu üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda katılımcılarla ilgili demografik bilgiler, ikinci kısımda Kırgızistan'da helâl turizm özelliklerine ilişkin katılımcıların görüşlerini almak amacıyla oluşturulan 14 soru ve üçüncü kısımda ise, katılımcıların Kırgızistan turizmi ve helâl turizme yaklaşımlarına yönelik genel 9 sorudan oluşmaktadır. Ayrıca, Kırgızistan'da helâl turizmin gelişmesi için önerileri almak adına açık uçlu bir soru bulunmaktadır. Anket formunun

geliştirilmesinde daha önce yapılmış benzer çalışmalar esas alınmıştır (Zengin vd., 2017; Salmi vd., 2018). Araştırmanın anakitlesini Kırgızistan'da bulunan (eğitim, iş, gezi vb amaçlarla) TC vatandaşları oluşturmaktadır. Anket formu 15 Kasım – 1 Aralık 2018 tarihlerinde kartopu örnekleme yöntemiyle katılımcılara gönderilmiş ve toplam 155 katılımcıdan geri dönüş alınmıştır. Verilerin analizinde frekans ve yüzde dağılımları, ortalama ve standart sapma, tek örneklem t-testi gibi tekniklerden yararlanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Tablo 2'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılanların %86.5'i erkek ve geriye kalan %13.5'i ise bayanlardan oluşmaktadır. Bu durum veri toplama esnasında bayanlara ulaşmanın zor olması ve Kırgızistan'da az sayıda TC vatandaşı olan bayanların bulunması gibi nedenlerle açıklanabilir. Diğer taraftan, medeni haline göre dağılımın dengeli olduğu söylenebilir ve katılımcıların %56.8'inin evli, %43.2'sinin bekarlardan oluştuğu görülmektedir. Araştırma örneklemini oluşturan TC vatandaşları Kırgızistan'da eğitim veya iş amaçlı uzun süre bulunanlar ve kongre, sempozyum, gezi amaçlı kısa süre bulunanlardan oluşmaktadır. Katılımcıların %29.7'si 25 yaşın altında, %29.7'si 26-35 yaş arasında, %24.5'i 36-45 yaş arasında ve %16.1'inin de 46 yaş ve üzerindeki gruptan olduğu görülmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı (%38.1) öğrenci, ardından devlet memuru (%32.9), özel sektör çalışanı (%24.5) ve evhanımı, emekli gibi diğerlerinden (%4.5) oluşmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

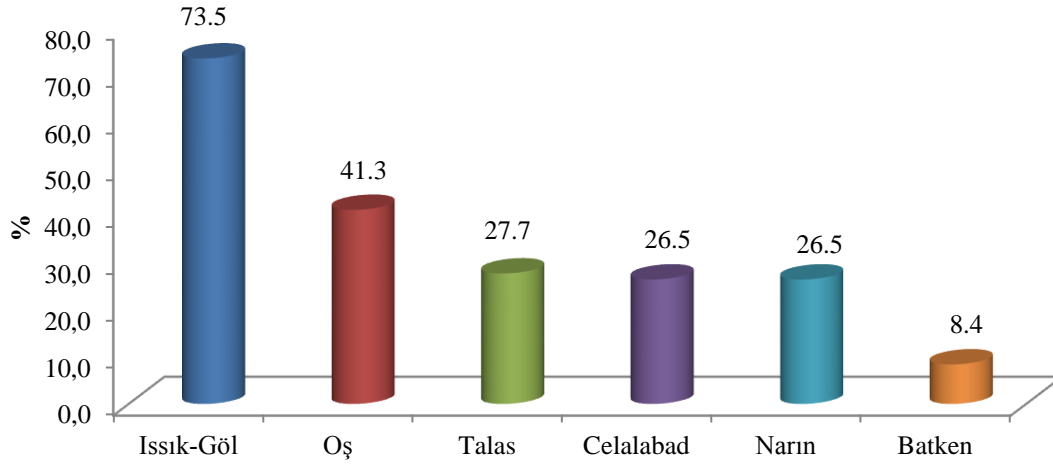
Değişkenler (n=155)	Gruplar	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	134	86.5
	Kadın	21	13.5
Medeni Hal	Evli	88	56.8
	Bekar	67	43.2
Yaş	25 yaştan küçük	46	29.7
	26-35 yaş arası	46	29.7
	36-45 yaş arası	38	24.5
	46 yaş ve üzeri	25	16.1
Uğraş Alanı	Öğrenci	59	38.1
	Devlet memuru	51	32.9
	Özel sektör çalışanı	38	24.5
	Diğer	7	4.5

Tablo 3'te ayrıntıları görüldüğü gibi, Katılımcıların %74'ü (115 katılımcı) Kırgızistan'da bulunmakta ve geriye kalan %26'sı (40 katılımcı) ise Kırgızistan'da bulunmamaktadır. Araştırmaya katıldığı sırada Kırgızistan'da bulunanların %37.4'ü 3 yıldan az ve %62.6'sının 3 yıldan fazla süredir bu ülkede oldukları ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, Kırgızistan'da bulunmayanların %40'ı son ziyareti sırasında 15 günden az ve %60'ı ise 15 günden fazla bir süre ile Kırgızistan'da kalmıştır. Bu yönüyle, katılımcıların Kırgızistan turizmi ve helâl özelliklerin yeterliliği konusunda değerlendirme yapabilecek bir kitle olduğu söylenebilir.

Tablo 3. Katılımcıların Kırgızistan’da Bulunma Durumları

Ne kadar süredir Kırgızistan’dasınız?	Evet		Hayır		Son ziyaretiniz sırasında ne kadar kaldınız?
	F	%	F	%	
	115	100.0	40	100.0	
3 yıldan az	43	37.4	16	40.0	15 günden az
3 yıldan fazla	72	62.6	24	60.0	15 günden fazla

Araştırma Bişkek şehrinde yapıldığı için, katılımcılara Bişkek dışında başka hangi bölgeleri ziyaret ettikleri sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar Şekil 2’de ayrıntılı olarak sunulmaktadır.

Şekil 2: Katılımcıların Bişkek Dışında Ziyaret Ettikleri Bölgeler

Tablo 4’te görüldüğü gibi, araştırmaya katılanlar genellikle Kırgızistan’ın turizm açısından çekici bir ülke olduğunu (ort. 3.73 ve std.sap. 1,19; $p < 0.05$) düşünmekte ve tekrar ziyaret etme (ort. 3.96 ve std.sap. 1.22 ; $p < 0.05$), yakın çevresine tavsiye etme (ort. 3.69 ve std.sap. 1.27; $p < 0.05$) konularında istekli oldukları söylenebilir. Ayrıca, helâl turizm konusunda duyarlı olduklarını da (ort. 3.58 ve std.sap. 1.32; $p < 0.05$) da belirtmişlerdir. Bu soruya katılımcıların yaklaşık %80’i ‘orta düzeyde katılıyorum, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum’ şeklinde cevap vermişlerdir. Genel olarak, katılımcılar Kırgızistan’da helâl turizm potansiyelinin yüksek olduğunu (ort. 3.21 ve std.sap. 1.29; $p < 0.05$) düşünmekte ve yerel kültürün helâl turizm açısından uygun olduğuna orta düzeyde katıldıkları (ort. 3.20 ve std.sap. 1.26; $p > 0.05$) görülmektedir. Ancak, helâl turizm için gerekli olan mevcut altyapının yeterli düzeyde olmadığını (ort. 2.70 ve std.sap. 1.14; $p < 0.05$) ve turizm işletmelerinin helâl turizm pazarının farkında olmadıklarını (ort. 2.63 ve std.sap. 1.16; $p < 0.05$) düşünmektedirler.

Tablo 4. Katılımcıların Genel ve Helâl Turizm İle İlgili Algılanan Puan Ortalamaları ve “Orta düzeyde katılıyorum=3” Puanına Göre Test Sonuçları

İfadeler	N	Min*	Max*	Ort.	Std. Sap.	p
Kırgızistan’ı tekrar ziyaret ederim	150	1	5	3.96	1.220	.000
Kırgızistan turizm açısından çekici bir ülkedir	152	1	5	3.73	1.190	.000
Kırgızistan’ı yakın çevreme tavsiye ederim	151	1	5	3.69	1.276	.000
Helâl turizm konusunda oldukça duyarlıyım	150	1	5	3.58	1.322	.000
Helâl özellikler fiyattan daha önemlidir	152	1	5	3.53	1.395	.000
Kırgızistan’da helâl turizm potansiyeli yüksektir	150	1	5	3.21	1.293	.045
Yerel kültür helâl turizm açısından uygundur	148	1	5	3.20	1.261	.052
Helâl turizm için gerekli altyapı yeterlidir	147	1	5	2.70	1.149	.002
İşletmeler helâl turizm pazarının farkındadırlar	146	1	5	2.63	1.169	.000
*1-Hiç katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Orta düzeyde katılıyorum, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle katılıyorum						

Tablo 5’te verilen ifadeler alınan cevaplar iki kategoride (1-hiç katılmıyorum ve katılmıyorum, 2-orta düzeyde katılıyorum, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum) toplanmış ve katılımcıların Kırgızistan’da yaşadığı süre ve son ziyaretleri sırasında kaldığı süreler göre yüzdeleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde, yaşanan süreye göre çok büyük farklılıkların olmadığı, ancak kalınan süreye göre farklılıkların olduğu söylenebilir. 15 günden az süre kalanların %80 Kırgızistan’ı turizm açısından çekici olduğunu düşünmekte ve %86.7’si yakın çevresine tavsiye edeceğini belirtmektedir. 15 günden fazla süre kalanlarda ise bu oranların daha düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların Yaşanılan ve Kalınan Süreye Göre Bazı İfadelere Katılma Durumu

İfadelere katıldığını belirtenlerin yüzdesi (%)	Yaşanılan Süre		Kalınan Süre	
	3 yıldan >	3 yıldan <	15 günden >	15 günden <
Kırgızistan turizm açısından çekici bir ülkedir	43.9	51.4	80.0	62.5
Kırgızistan’ı yakın çevreme tavsiye ederim	52.5	41.7	86.7	58.3
Kırgızistan’ı tekrar ziyaret ederim	53.7	50.0	86.7	83.3
Helâl turizm için gerekli altyapı yeterlidir	51.2	41.4	26.7	28.6
Yerel kültür helâl turizm açısından uygundur	38.5	40.8	46.7	39.1
İşletmeler helâl turizm pazarının farkındadırlar	33.3	38.9	13.3	30.0
Kırgızistan’da helâl turizm potansiyeli yüksektir	46.3	38.9	66.7	50.0

Katılımcılara turistik yerlerde bazı (ibadet yerleri, yiyecek ve içecek, bilgilendirme) helâl özelliklerin yeterliliği ile ilgili sorular yöneltilerek, Kırgızistan’da yaptığı seyahatler sırasında edindiği izlenimleri dikkate alarak cevaplandırmaları istenmiştir. Elde edilen sonuçların ayrıntıları Tablo 6’da sunulmuştur. Tablo incelendiğinde, gidilen yerlerde (alveriş yerleri hariç, yiyecek ve içecek tesisleri, konaklama tesisleri, hava limanları, şehirler arası mola yerleri) helâl yiyecek ve içecek orta düzeyde (ortalama değerleri 2.92 – 3.16 ve p>0.05) yeterli olduğu görülmektedir.

Alışveriş yerlerinde helâl yiyecek ve içecek yeterli düzeyde olduğu (ort. 3.27 ve std.sap. 1.13; $p<0.05$) sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan, hava limanlarında (ort. 2.67 ve std.sap. 1.11; $p<0.05$), alışveriş yerlerinde (ort. 2.65 ve std.sap. 1.17; $p<0.05$), konaklama tesislerinde (ort. 2.48 ve std.sap. 1.05; $p<0.05$), yiyecek ve içecek tesislerinde (ort. 2.34 ve std.sap. 1.09; $p<0.05$), şehirler arası mola yerlerinde (ort. 2.16 ve std.sap. 1.00; $p<0.05$) abdest alma ve ibadet yerlerinin yeterli olmadığı görüşü ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, turistik bölgelerde helâl konseptli yiyecek ve içecek tesisleri (ort. 2.74 ve std.sap. 1.07; $p<0.05$) ve helâl konseptli konaklama tesislerinin (ort. 2.66 ve std.sap. 1.10; $p<0.05$), turistik yerlerde helâl standartlarla ilgili bilgilendirmenin (ort. 2.45 ve std.sap. 1.14; $p<0.05$) de yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 6. Katılımcıların Helâl Özelliklere İlişkin Algılanan Puan Ortalamaları ve “Orta düzeyde=3” Puanına Göre Test Sonuçları

Helâl Özelliklere İlişkin İfadeler	N	Ort.	Std. Sap.	p
Alışveriş yerlerinde helâl yiyecek ve içecek	150	3.27	1.139	.005
Yiyecek ve içecek tesislerinde helâl yiyecek ve içecek	147	3.16	1.135	.083
Konaklama tesislerinde helâl yiyecek ve içecek	149	2.99	1.157	.888
Hava limanlarında helâl yiyecek ve içecek	148	2.93	1.149	.433
Şehirler arası mola yerlerinde helâl yiyecek ve içecek	146	2.92	1.189	.405
Turistik bölgelerde helâl konseptli yiyecek ve içecek tesisleri	145	2.74	1.074	.004
Hava limanlarında abdest alma ve ibadet yerleri	149	2.67	1.118	.000
Turistik bölgelerde helâl konseptli konaklama tesisleri	145	2.66	1.107	.000
Alışveriş yerlerinde abdest alma ve ibadet yerleri	150	2.65	1.176	.000
Konaklama tesislerinde abdest alma ve ibadet yerleri	149	2.48	1.050	.000
Turistik yerlerde helâl standartlarla ilgili bilgilendirme	145	2.45	1.142	.000
Helâl tur paketleri	143	2.43	1.110	.000
Yiyecek ve içecek tesislerinde abdest alma ve ibadet yerleri	148	2.34	1.099	.000
Şehirler arası mola yerlerinde abdest alma ve ibadet yerleri	149	2.16	1.007	.000

1-Oldukça yetersiz, 2-Yetersiz, 3-Orta düzeyde, 4-Yeterli, 5-Oldukça yeterli

Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen ‘Kırgızistan’da helâl turizm sektörünün gelişmesi için önerileriniz nelerdir’ sorusuna verilen cevaplar da yukarıdaki sonuçları genel olarak desteklemektedir. Katılımcılar genellikle, mola yerlerinde tuvalet, abdest imkanlarının yeterli olmadığı gibi, iyi durumda olmadığını da dile getirmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Helâl turizm, büyümekte olan bir sektör olarak araştırmacıların ve uygulamacıların dikkatini çekmektedir. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, Kırgızistan'da helâl turizm özelliklerinin yeterli düzeyde olmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak, TC vatandaşlarının görüşlerine göre, Kırgızistan genel olarak turizm açısından ve helâl turizm açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir. Ancak, bunun için gerekli altyapı, işletmelerin farkındalık düzeyleri, yerel halkın desteği, hükümet politikasının yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır.

Turistik yerlerde helâl yiyecek ve içeceklerin bulunabilirliği orta düzeyde yeterli olduğu, diğer taraftan, abdest alma ve ibadet kılma imkanlarının yetersiz düzeyde olduğu görülmüştür. Özellikle şehirler arası mola yerlerindeki tesisler, bu tesislerdeki ibadet yerleri, temizlik ve hijyen koşullarının oldukça yetersiz olduğu görüşü dile getirilmiştir. Yol güzergahlarında tuvalet, abdest imkanlarının geliştirilmesi, sadece helâl turizm açısından değil, genel olarak turizm açısından hayati önem arz etmektedir.

Kırgızistan turizm sektörüne ilişkin hedeflerine ulaşabilmesi için, turizm pazarında büyüyen bir bölüm olan helâl turizmin sunduğu olanakları gözardı etmemelidir. Bu pazar bölümünün aradığı özellikleri geliştirmeye yönelik yatırımların yapılması gerekmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara dayalı olarak ülkede helâl turizmin geliştirilmesine yönelik aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- Ülkenin turizm tesislerinin belgelendirilmesine ve niteliklerine ilişkin yönetmeliklerine helâl turizm ile ilgili ilaveler yapılmalıdır;
- Helâl turizm ile ilgili hükümet kontrolünde bir departman kurulabilir veya turizm departmanının bu konudaki çalışmaları canlandırılabilir;
- Ülke çapında sektör temsilcilerine, yerel yönetimlere ve halka yönelik kapsamlı çalışmaların yapılması uygun olacaktır. Bu tür çalışmalarda, turistik hizmetlerde hijyen ve sanitasyon, helâl standartlar konu alınabilir;
- Helâl turizm ile ilgili teşvik paketi hazırlanarak uygulanabilir;
- Helâl turizm konusu ile ilgili araştırmaların teşvik edilmesi, bilimsel toplantıların düzenlenmesi ve sektör paydaşlarının bu tür faaliyetlere aktif olarak katılımının sağlanması önerilebilir.

Bu araştırma, Kırgızistan'da helâl turizm özelliklerinin yeterliliği konusunda bazı ipuçları vermekle birlikte, yöntem ve kapsam açısından bazı sınırlılıklara sahiptir. Araştırmanın tesadüfi olmayan örnekleme yöntemiyle ulaşılabilen katılımcıların görüşlerine dayalı olması önemli sınırlılıklarından bir tanesidir. Bundan sonraki araştırmalarda söz konusu sınırlılıkların dikkate alınması önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Akyol, M. ve Kılınc, Ö. (2014). Internet and halal tourism marketing, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(8), 171-186.
- CrescentRating ve MasterCard. (2015). Global Muslim Travel Index. <https://www.crescentrating.com/>, 21.11.2018.
- CrescentRating ve MasterCard. (2016). Global Muslim Travel Index. <https://www.crescentrating.com/>, 21.11.2018.

- CrescentRating ve MasterCard. (2017). Global Muslim Travel Index. <https://www.crescentrating.com/>, 21.11.2018.
- CrescentRating ve MasterCard. (2018). Global Muslim Travel Index. <https://www.crescentrating.com/>, 21.11.2018.
- Çalışır, M. ve Şensoy, G. (2017). Şanghay Birliği Örgütüne üye ülkelerin turizm gelirleri ve İslam ülkeleri ile helâl turizm potansiyelinin incelenmesi, K. Oktay, H. Pamukçu (Ed.), *1st International Halal Tourism Congress* (s. 211-220). Alanya: Kastamonu Üniversitesi.
- Faiza, K., ve Callanan, M. (2017). The "Halalification" of tourism", *Journal of Islamic Marketing*, 8(4), 558-577.
- Kırgızistan Cumhuriyeti, Din İşleri Komisyonu, (2018). <http://religion.gov.kg/>, 22.11.2018.
- Kırgızistan Cumhuriyeti, Helâl Endüstrisini Geliştirme Merkezi, (2018). <http://halal.kg/>, 22.11.2018.
- Kırgızistan Cumhuriyeti, Milli İstatistik Komitesi, (2018). <http://stat.kg/kg/statistics/turizm/>, 22.11.2018.
- Salmi, M.I., Phaik, N. C. ve Nurul, U. M.(2018). Muslim tourist perceived value: a study on Malaysia Halal tourism, *Journal of Islamic Marketing*, 9(2), 402-420.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2018). Sınır bülteni. Sayı: 9, www.turizm.gov.tr, 23.11.2018.
- Turdumambetov, B., Amalkanov, A. ve Chykynov, S. (2017). Halal tourism in Kyrgyzstan: development potential and local demand. K. Oktay, H. Pamukçu (Ed.), *1st International Halal Tourism Congress* (s. 211-220). Alanya: Kastamonu Üniversitesi.
- Yuhanis, A. A., Siti, R.H., Hossein, N., Raja, N.R.Y. ve Haslinda, H. (2018). The effect of sociodemographic variables and travel characteristics on motivation of Muslim family tourists in Malaysia, *Journal of Islamic Marketing*, 9(2), 222-239.
- Zengin, B., Şen, L.M., Üstün, M. ve Bozkurt, E. (2017). Türk halkının helâl turizme bakış açısı: Sakarya örneği, K. Oktay, H. Pamukçu (Ed.), *1st International Halal Tourism Congress* (s. 211-220). Alanya: Kastamonu Üniversitesi.
- Zulkifli, W. S. W., Rahman S. A., Awang, K. W. ve Man, Y. B. C. (2011). Developing the framework for halal friendly tourism in Malaysia, *International Business Management*, 5(6), 295-302.

